

નમો નમઃ શ્રી ગુરુભયસુરમે

પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ
શ્રી જયશીખરસૂરિ વિરચિત

જંબૂ-લામી - ચરિત્ર

(ગુર્જર - અનુવાદ)



- પ્રકાશક :-

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

દુકાન નં ૫, બદ્રિકેશ્વર સોસાયટી,

૮૨, નેતાજીસુભાષ રોડ,

મરીનડ્રાઈવ 'ઈ' રોડ,

મુંબઈ - ૪ ૦ ૦૦૨.

નમો નમઃ શ્રી ગુરુપેઋત્યે

પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ
શ્રી જયહોખરસૂરિ વિરચિત

જંગૂરવામી - અરિત્ર

(ગુર્જર - અનુવાદ)

પ્રકાશક

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

દુકાન નં ૫, બલિકેપ્પર સોસાયટી,
૮૨, નેતાજીસુભાષ રોડ, મરીનડ્રાઈવ 'ઈ' રોડ,
મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૨.

ભાવભરી અનુમોદના

શ્રી જંબૂસ્વામી ચરિત્ર (અનુવાદ)ના પ્રકાશનનો સંપૂર્ણ લાભ
પૂજ્યપાદ પ્રશાંતમૂર્તિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ વિજય રાજેન્દ્રસૂરિ મ. સા.ના
શિષ્ય પ્રશિષ્યો પ. પૂ. ઈંદ્રચરણવિજયજી ગીણવર્ય તથા મુનિશ્રી
ભદ્રચરણવિજયજી મ.ના ઉપદેશથી

“શ્રી જુહૂ રકીમ જૈન સંઘ” - મુંબઈના

જ્ઞાનનિધિમાંથી લેવાયેલ છે. તેઓના જ્ઞાનભક્તિના કાર્યની
ભૂરિ ભૂરિ અનુમોદના કરીએ છીએ.

લી.

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

પ્રકાશકીય

ચાર અનુયોગમાં વહેંચાયેલા જૈન વાકમયમાં કથાનુયોગનું પણ આગવું
મહત્ત્વ છે. મહાપુરુષોના ચરિત્રોથી જબરજસ્ત પ્રેરણા મળતા ઉત્ત્ર સાધના
સહેલાઈથી થઈ શકે છે. પ્રસ્તુત “જંબૂસ્વામી ચરિત્ર” (અનુવાદ)માં પણ
જંબૂસ્વામીની ગાઢ અને ઉત્ત્ર ચરિત્રની સાધના, મહાનત્યાગનું સુચારુ વર્ણન
છે, જે અનેક જીવોને રત્નત્રયીની સાધનામાં સુંદર સહાયક છે.

પ્રસ્તુતગ્રંથ વર્ષો પૂર્વે શ્રી જૈન આત્માનંદસલા ભાવનગર તરફથી
પ્રકાશિત થયેલ છે. વર્ષો જુના આ ગ્રંથના પુનર્મુદ્રણ પ્રસંગે પ્રાચીન પ્રકાશકોને
કૃતજ્ઞાપૂર્વક યાદ કરીએ છીએ.

મહાપુરુષોએ રચેલા મહાપુરુષોના જીવન ચરિત્રના અનુવાદો આપણા
શ્રાવક શ્રાવિકાઓને પણ ખૂબ લાભદાયી થશે.

પ્રાંતે પ્રસ્તુત ગ્રંથના વાંચનનો લાભ અનેક પુણ્યાત્માઓ પ્રાપ્ત કરી
સ્વપરશ્રેયને સાધે, એજ એક માત્ર શુભાભિલાષા.....

સાથે સાથે વધુને વધુ શ્રુતભક્તિનો લાભ મળતો રહે તેવી
શ્રુતાધિષ્ઠાવિકા સરસ્વતી દેવીને ભાવભરી પ્રાર્થના.

લી.

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ વતી

- (૧) ચંદ્રકુમાર બાબુભાઈ જરીવાળા (૨) લલિતભાઈ રતનચંદ કોકારી
(૩) નવિનચંદ્ર ભગવાનદાસ શાહ (૪) પુંડરીકભાઈ અંબાલાલ શાહ

। नमो नमः श्रीगुरुप्रेमसूरये ।

दिव्य कृपा

सिद्धांतमण्डोदधि स्व. आचार्य देव श्रीमद् विजय
प्रेमसूरीश्वरजी महाराज.

शुभाशीष

वर्धमान तपोनिधि गच्छाधिपति स्व. आचार्य देव
श्रीमद् विजय भुवनभानुसूरीश्वरजी महाराज.

पुण्यप्रभाव

परम पूज्य समतासागर स्व. पंन्यासजीश्री
पद्मविजयजी गणिवर्यश्री.

प्रेराणा-मार्गदर्शन

प. पू. आचार्य देव श्रीमद् विजय
हेमचंद्रसूरि महाराज.

શ્રુતસેવાના કાર્યમાં સદાના સાથીઓ

શ્રુતસમુદાયક

- ભાણભાઈ નાનજી ગડા (પ.પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય ભુવનભાનુસૂરિ મ.સા. ના ઉપદેશથી)
- શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી, અમદાવાદ.
- શ્રી શાંતિનગર શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, અમદાવાદ.
(પ.પૂ. તપસત્રાટ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય હિમાંશુસૂરિ મ.ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી શ્રીપાળનગર જૈન ઉપાશ્રય ટ્રસ્ટ, વાલકેશ્વર, મુંબઈ.
(પ. પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય રામચંદ્રસૂરિ મ. ની દિવ્યકૃપા તથા પ. પૂ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય મિત્રાનંદ સૂ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી લાવણ્ય સોસાયટી શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, અમદાવાદ
(પં. પૂ. પંન્યાસજી શ્રી કુલચંદ્રવિજયજી ગણિવર્યની પ્રેરણાથી)
- નયનબાળા બાબુભાઈ સી. જરીવાળા હા. ચંદ્રકુમાર, મનીષ,
કલ્પનેશ (પ. પૂ. મુનિરાજશ્રી કલ્યાણબોધિ વિજયજી મ.સા. ની પ્રેરણાથી)
- કેશરીબેન રતનચંદ કોઠારી હા. લલિતભાઈ
(પ.પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય જ્યઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રેરણાથી)
- શ્રી શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક તપગચ્છીય જૈન પૌષ્ઠશાળા ટ્રસ્ટ,
દાદર, મુંબઈ
- શ્રી મુલુંડ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, મુલુંડ, મુંબઈ.
(પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મ.સા. ની પ્રેરણાથી)

- શ્રી શાંતાકુઝ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક તપાગચ્છ સંઘ,
શાંતાકુઝ, મુંબઈ. (પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મ. સા.
ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી દેવકરાગ મૂળજીભાઈ જૈન દેરાસર પેઢી, મલાડ (વેસ્ટ),
મુંબઈ. (પ. પૂ. મુનિરાજશ્રી સંયમબોધિ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- સંઘવી અંબાલાલ રતનચંદ જૈન ધાર્મિક ટ્રસ્ટ, ખંભાત.
(પૂ. સા. શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મ. તથા પૂ. સા. શ્રી
સ્વયંપ્રભાશ્રીજી મ. તથા પૂ. સા. શ્રી દિવ્યશાશ્રીજી મ. ની
પ્રેરણાથી મૂળીબેનની આરાધનાની અનુમોદનાર્યે.)
- બાબુ અમીચંદ પનાલાલ આદીશ્વર જૈન ટેમ્પલ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ,
વાલકેશ્વર, મુંબઈ-૬. (પૂ. મુનિરાજશ્રી અક્ષયબોધિ વિ. મ.
તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી મહાબોધિ વિ. મ. તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી
હિરણ્યબોધિ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી શ્રેયસ્કર અંધેરી ગુજરાતી જૈન સંઘ, મુંબઈ.
(પૂ. મુનિરાજશ્રી હેમદર્શન વિ. મ. તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી
રમ્યઘોષ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી.)
- શ્રી જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ,
મંગળપારેખનો ખાંચો, શાહપુર, અમદાવાદ.
(પ. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી રુચકચંદ્ર સૂરિ મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી પાર્શ્વનાથ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ,
સંઘાણી એસ્ટેટ, ઘાટકોપર (વેસ્ટ), મુંબઈ.
(પૂ. મુનિરાજશ્રી કલ્યાણબોધિ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી નવજીવન સોસાયટી જૈન સંઘ, બોમ્બે સેન્ટ્રલ, મુંબઈ.
(પૂ. મુનિરાજશ્રી અક્ષયબોધિ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી કલ્યાણજી સોભાગચંદ જૈન પેઢી, પીંડવાડા.
(સિદ્ધાંતમહોદધિ સ્વ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય
પ્રેમસૂરીશ્વરજી મ. સા. ના નિર્મળ સંયમની અનુમોદનાર્યે.)
- શ્રી ઘાટકોપર જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ, ઘાટકોપર, મુંબઈ.

શ્રુતોદ્ધારક

- શ્રી લક્ષ્મીવર્ધક જૈન સંઘ, પાલડી, અમદાવાદ.
(પ.પૂ. મુનિરાજશ્રી નિંપુણચંદ્ર વિજય મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી નડીયાદ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, નડીયાદ.
(પ.પૂ. મુનિરાજ શ્રી વરબોધિ વિજયજી મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી સાયન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, સાયન, મુંબઈ.
- શ્રી પાર્શ્વનાથ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, સંઘાણી એસ્ટેટ, ઘાટકોપર (વેસ્ટ), મુંબઈ.

શ્રુતભક્ત

- શ્રી બાબુભાઈ સી. જરીવાંલા ટ્રસ્ટ, નિઝામપુરા, વડોદરા.
- શ્રી બાપુનગર શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, અમદાવાદ.
(મુનિરાજશ્રી અક્ષયબોધિવિજયજી મ. તથા મુનિરાજશ્રી મહાબોધિ વિજયજી મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી સુમતિનાથ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, મેમનગર, અમદાવાદ.
(પૂ. મુનિરાજશ્રી ધર્મરક્ષિત વિ. મ. તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી હેમદર્શન વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- સ્વ. શ્રી સુંદરલાલ દલપતભાઈ ઝવેરી. હા. જસુદબેન, પુનમચંદભાઈ, જસવંતભાઈ વગેરે
- શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામિ જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક મંદિર ટ્રસ્ટ, કોલ્હાપુર.
- શ્રી અરવિંદકુમાર કેશવલાલ ઝવેરી જૈન રિવિજિયસ ટ્રસ્ટ, ખંભાત.

પૂર્વ પ્રસ્તાવના પ્રસ્તાવના

આ અખંડ ભારતભૂમિ ઉપર આર્ષત્ ધર્મની જ્યઘોષા શાથી થાય છે ? અને એ પવિત્ર ધર્મની પ્રસંસા શા માટે કરવામાં આવે છે ? તે ઉભય પ્રશ્નોનો ઉત્તર એટલોજ છે કે, એ મહાન્ ધર્મના આચાર્યોની ઉપદેશક શક્તિ અસાધારણ હતી. વળી તેમના હૃદયમાં સ્વધર્મનો, સર્વ પ્રાણિવર્ગના કલ્યાણનો, અને જ્ઞાનનો ઉત્કર્ષ કરવાની પ્રબળ અભિલાષા હતી. એ અભિલાષા પૂર્ણ કરવા માટે તેમણે ચતુર્વિધ અનુયોગને ઉદ્દેશીને વિવિધ વિષયોના રસિક લેખો લખેલા છે. તે સર્વમાં ચરિતાનુયોગ અથવા કથાનુયોગની યોજના વિશેષ આકર્ષક બનેલી છે; કારણકે, તે અનુયોગદ્વારા આપેલો બોધ જનસમૂહને મનરંજકરૂપે વધારે હૃદયગ્રાહી થઈ શકે છે.

સંસાર વિટંબનાથી તપી રહેલા અને તેથી મોક્ષરૂપ કલ્પવૃક્ષની શીતળ છાયાનો આશ્રય કરવાની ઈચ્છા રાખનારા મુમુક્ષુ જનોને અંતરંગ અને બહિરંગ સાધનો સંપાદન કરવાનું સ્થાન ચરિતાનુયોગના મુબોધક પ્રસંગો છે. તે સાથે મૂઢાવાસમાં રહી ઉચ્ચ જીવનની ભૂમિકાઓમાં રહેવાની ઈચ્છા રાખનારા ભવિજનોને પણ તેમાંથી ઘણું ઘણું શીખવાનું અને વિચારવાનું મળી આવે છે. ટુંકામાં ધાર્મિક અને સાંસારિક અધમ સ્થિતિના રોગગ્રસ્ત થયેલા મનુષ્યોને ચરિતાનુયોગ એક ઉત્તમ રસાયણરૂપ છે. પ્રાચીન અને અર્વાચીન કાળના પવિત્ર આર્ષત્ ધર્મના વીર મહાત્માઓની કીર્તિથી તેજિત અને સતીધર્મની રસિક રમણીયોનાં રસમય ભાવનાથી ભરિત એવા ચરિતાનુયોગના લેખો ઘણાં આકર્ષક અને વિસ્મયકારક હોય છે. એવો કોણ હશે કે, જેના હૃદયમાં આર્ષત્ ધર્મનો, શુદ્ધ પ્રેમનો, પ્રભુ ભક્તિનો, મહાવ્રતના સાહસનો, કે આત્મભોગનો ભાવ તે ચરિતાનુયોગની કથાઓ નહીં કરી શકે ?

એવા ચરિતાનુયોગના રસિક વિષયમાં આ જંબુકુમાર ચરિત્રનો લેખ પ્રથમ પદે આવે છે. કાલ્યમાત્રનો જીવ રસ છે, તે રસનો આશ્રય લઈ કાલ્યની મધુર યોજના કરવામાંજ કવિની પ્રતિભાનો પ્રભાવ રહેલો છે. તેમાં પણ જો એ રસમાત્ર ને પરમ

રસના રૂપાંતર તરીકે બતાવવામાં આવે તો તે કવિના પ્રયત્નમાં વધારે શોભા અને સફળતા રહેલી છે. આ લઘુ કાવ્ય તેવા પ્રયત્નવાળું હોવાથી સહૃદય જનને અતિપ્રિયકર અને રૂચિકર થાય તેવું છે. કાવ્યનો ઉચ્ચ વિષય પ્રેમ અથવા જ્ઞાન ગંભીર છે. તેને અંજે તેમાં વિશ્વલીલા અને જન સ્વભાવનું દષ્ટાંતરૂપ અસરકારક વર્ણન આવે છે. તેવું કાવ્યત્વ આ લઘુ લેખમાં પૂર્ણ રીતે પ્રકાશી નીકળે છે. આ લેખની રચના એકજ છંદમાં ચોળેલી છે, છતાં પાણ તેની ભાષા તથા રચના એકંદરે સરસ, પ્રોઢ અને સંસ્કારવાળી છે.

આ ચરિત્રના નાયક શ્રી જંબૂસ્વામી આર્હત ધર્મવીરોમાં પ્રખ્યાત છે. તે મહાનુભાવના જીવનવૃત્તનો આશ્રય મળવાથી જ આ લેખની ચોળના વિશેષ રમણીય અને રસિકબની છે, બાહ્ય પદાર્થ અને મનનો સંબંધ તથા તજજન્યવિકાર એ વસ્તુનું સંપૂર્ણ વિવેચન, સમાધિરૂપી મેઘઘટાનો નાશ કરનાર અસ્થિરતા, આત્મભિન્ને પદાર્થોમાં આત્મીય બુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરનાર મોહનીય કર્મની વિચિત્રતા, અને રાજ દેશના બંધનું અનુપમ સામર્થ્ય-ઈન્દ્રિયાદિ સૂચનવાલા અધ્યાત્મના વિષયના સ્વરૂપથી અર્થિત એવું આ જીવનવૃત્ત ઘણું ગંભીર અને સર્વને મનન કરવા યોગ્ય છે.

આ ચરિત્રના નાયકના પૂર્વ ભવને પ્રસંગે મગધ દેશનું અને નાયકની જન્મ ભૂમિ સુગ્રામ નામના ગામનું વર્ણન સંક્ષિપ્ત છતાં રસાલંકારવાળું ઉપસ્થિત કર્યું છે. સુગ્રામવાસી આર્યકના પુત્ર ભવદત્ત અને ભવદેવના વૃત્તાંતમાં સુસ્થિત નામના આચાર્યની પાસે ભવદત્તની દીક્ષા અને તેણે કરેલ મુનિના ઊપદાસ્યનો પ્રસંગ ઘણો રસિક આપેલો છે. બંધુપ્રેમી ભવદત્તે કરેલી પોતાના બંધુ ભવદેવને મહાપ્રતી બનાવવાની પ્રતિજ્ઞા અને તેનું સ્વગૃહ પ્રત્ને આગમન એ પ્રસંગે ગૃહસ્થવાસનો જે મોહક ચિતાર આપેલો છે, તે અપૂર્વ છે. વિવાહના મોહજનક બનાવમાંથી ભવદેવનો આત્મસાધક ઊદ્ધાર કરવામાં ભવદત્તનું વાક્યાતુર્ય અને ભવદેવના હૃદયમાં વિરકત ભાવની જ્વલતિ થવાનો પ્રસંગ લેખકે બુદ્ધિના અદ્ભુત પ્રભાવથી વર્ણન કર્યો છે. છેવટે ભવદત્તના સ્વર્ગવાસથી ભવદેવ પૂર્વના પુણ્યના અલ્પબલથી પાછો મોહવશ થઈ પોતાની સ્ત્રી નાગિલા પાસે આવે છે તે વખતે સુબોધવતી નાગિલાએ આપેલ અસરકારક ઊપદેશ ઘણો મનન કરવા યોગ્ય છે. પ્રતિબુદ્ધ પત્નીના ચોગથી થતિનું જીવન કેવી ઉચ્ચ દશામાં આવે છે, એ વાત ભવદેવ અને નાગિલાના વૃત્તાંત ઉપરથી સિદ્ધ કરી બતાવી છે.

સુદ્ધ ચારિત્ર ધર્મ આરાધી સ્વર્ગે ગયેલો ભવદત્ત પુષ્કલ નામના વિજયમાં આવેલા વિશ્વપ્રિય દેશની પુંડરીકિની નગરીમાં સાગરદત્ત રૂપે એક રાજકુમાર થઈ અવતરે છે. પુવાવસ્થામાં આવેલા તે સાગરદત્તને ચડી આવેલા મેઘ મંડળના અવલોકનથી

વૈરાગ્યનો પ્રાદુર્ભાવ થઈ આવે છે. વિશ્વલીલાના વિલોકનઊપરથી અનિષ્ઠ ભાવના કેવી રીતે સ્ફુરે છે, એ પ્રસંગ લેખકે અદ્ભુત રસથી પ્રતિપાદન કરેલ છે. તેનો બંધુ ભવદેવ જે દેવલોકમાં ગયેલો તે પણ તેજ પુષ્કલવિનયની અંદર આ વેલ વીતલોકા નગરીમાં શિવકુમાર નામે રાજપુત્ર થઈ અવતરે છે. વિરક્ત થઈ મહાવ્રત ધારી થયેલ સાગરદત્ત અને શિવકુમારનો મેલાપ થાય છે. જ્ઞાની સાગરદત્ત શિવકુમારને પૂર્વ જન્મનો વૃત્તાંત સંભલાવે છે, તે ઊપરથી શિવકુમાર મહાવ્રતધારી થવા ઊત્કંઠા બતાવે છે. આ સુબોધક પ્રસંગ લેખકે પોતાની પ્રતિભાના પ્રભાવથી એવો રસિકતાથી વર્ણવ્યો છે કે, જે વાંચતાંજ હૃદય શાંત રસરૂપ અમૃત સાગરમાં મગ્ન થઈ જાય છે. વિરક્ત થયેલા શિવકુમારનું ભાવના ભરેલું વર્તન બુદ્ધિના અંતઃપ્રદેશને જાગ્રત કરનારું છે. દૃઢધર્મા નામના એક શ્રાવકનો પ્રસંગ એ મહાનુભાવના ચરિત્રમાં ઘણોજ સુબોધક છે. આખરે શિવકુમાર વિધુન્માલી નામે દેવતા થઈ મગધ દેશમાં થયેલા ભગવાન મહાવીર પ્રભુના સમવરાણમાં આવે છે, તે વખતે પરમ આદર્શ શ્રેણિક રાજ્યના પ્રજા ઉપરથી શ્રીવીર પ્રભુ તેનું ભૂત અને આગામી વૃત્તાંત કહે છે. તે પ્રસંગે રાજગૃહ નગરીના રૂપભ્રેષ્ઠી નામના એક ધનાઢયને ઘેર તે વિધુન્માલીની જંબુકુમાર રૂપે પ્રગટ થવાની વાત સૂચવે છે. આ વૃત્તાંતમાં ચંદ્રગુપ્તના જ્ઞયભદ્ર અને જિનદાસ નામના બે પુત્રોનો વૃત્તાંત ઘણો સુબોધક અને શિક્ષણીય છે, રૂપભદ્રનું વર્તન હૃદયમાં સદ્ગુણોના ઊચ્ચ મહિમાની છપ પાડે છે અને જિનદાસનું વૃત્તાંત જીવનને મહિન કરનારા દુર્ગુણોને ત્યાગ કરવાનો ઉત્તમ બોધ આપે છે દુર્ગુણી જિનદાસ પોતાના બંધુ રૂપભદ્રત્તના ઉપદેશથી સુધરે છે. તે પ્રસંગ સર્તસંગનો અલોકિક પ્રભાવ દર્શાવી આપે છે.

આ ચારિત્રના પુણ્ય ચરિત્ર મુખ્ય નાયક જંબુકુમારની માતા ધારિણી પ્રથમ અપુત્રા હતી, તે પુત્ર રત્નની તીવ્ર સ્પૃહાથી પવિત્ર મહાત્મા સુધર્મા ગણધરને વંદના કરવા આવે છે. તે પ્રસંગે કોઈ સિદ્ધ પુત્રના પ્રજા ઉપરથી મહાનુભાવ ગણધર શાશ્વત જંબુવૃક્ષનું વર્ણન કરે છે. આ વર્ણનમાં ગ્રંથકારે પોતાનું વિલક્ષણ ચાતુર્ય બતાવી શાશ્વત જંબુવૃક્ષોની સર્વ પીઠિકા દેખાડી આપી છે. પુત્રની ઈચ્છા વાલી ધારાણીએ ગુરૂવંદન કરી પોતાની અભિલાષા પ્રગટ કરી તે પ્રસંગે “ગુરૂની સકામ ભક્તિ અનુચિત છે અને ત્યાગી ગુરૂઓ સાંસારિક પ્રવૃત્તિ માટે કાંઈપણ કથન કરતા નથી” એ ગૃહસ્થ અને મુનિ ધર્મનો શુદ્ધ આચાર ઘણોજ બોધનીયપણે દર્શાવ્યો છે. આ પ્રસંગે સુધર્માગણધરે આ સંસારને વિષવૃક્ષની ઉપમા આપી જે બોધ આપ્યો છે, તે પ્રત્યેક વાચકને પોતાના હૃદયમંદિરમાં ધારણ કરવા યોગ્ય છે.

સુધર્મા ગણધરના ઉપદેશથી વિરક્ત થયેલ મહાત્મા જંબુકુમાર જ્યારે મહાવ્રત લેવા માટે માતાપિતાની આજ્ઞા લે છે, તે પ્રસંગે માતાપિતા અને મહાત્મા જંબુકુમારનો વાર્તાલાપ વૈરાગ્યના વિવિધ બોધથી ભરપૂર છે. મહાત્મા લેખકે શુદ્ધ અને પૂર્ણ

સંસ્કારવાલી સંસ્કૃત ભાષાના કાવ્ય માધુર્યમાં ઉતારેલો એ બોધ સાંસારિક ભાવની અનિત્યતા, આત્મ સ્વરૂપના જ્ઞાનનો મહિમા અને શોવન તથા ધન વૈભવના વિલાસોની તુચ્છતા પુર્ણ રીતે પ્રતિપાદન કરે છે. અને ભવચક્રમાં ભમતા તથા ચતુર્વિધ મતિમાં પર પુદ્ગલ જનિત નવાનવા પરિણામરૂપ નૃત્યને વિલોકતાં છતાં પ્રતિબોધ નહીં પામનારા પામર જીવોને ધિક્કારે છે.

આ સમયે પ્રથમ વાગ્દાનથી જોડાએલી આઠ કન્યાઓ ભાવી કર્મની પ્રેરાણાથી જંબુકુમારને સંસારમાં સ્થાપિત કરવાની અસાધારણ હીમત બતાવે છે. અને તે ઉપરથી મહાનુભાવ જંબુકુમારના વિવાહનો નિશ્ચય થાય છે. માતા પિતાની ભક્તિથી ઉદ્વેગિત હૃદયવાળો ધર્મવીર જંબુકુમાર દાક્ષિણ્યતાના ગુણથી વિવાહિત થાય છે. આ વિવાહનો પ્રસંગ મહાત્મા કવિએ અદ્ભુત રસાલંકારોથી વર્ણવ્યો છે. સંસારના વૈવાહિક ચિત્ત સાથે ભરેલી વૈરાગ્ય ભાવના વાચકોના હૃદયને આકર્ષે છે અને અજ્ઞાન પંકને શોષનારી જ્ઞાનરવિની પ્રભાપ્રસારે છે.

વિવાહિત થયેલ જંબુકુમારનો આઠ રમણીયોનો એકાંતે સમાગમ, તે વખતે વિલાસી વધૂઓની મોહદશાનું વર્ણન મહાત્મા કવિએ અદ્ભુતતાથી આ લેખ્યું છે. તે પ્રસંગે શ્રૃંગાર અને વૈરાગ્ય રસની પરસ્પર સ્પર્ધા અને આખરે વીર એવા વૈરાગ્ય રસનો શ્રૃંગાર ઉપર વિજય બતાવી મહાત્મા લેખકે પોતાની કસાએલી કલમનું પુરેપુરું અનુપમ માધુર્ય પ્રગટ કરી બતાવ્યું છે.

આવા શાંત રસના મહાસાગરને ઉછાળવામાં ચંદ્રસમાન એવા આ પ્રસંગે ચોરનાયક પ્રભવનો પ્રસંગ વિશિષ્ટ ઊત્તેજિત બને છે. તે પ્રસ્તુત વિષયમાં આર્હત પ્રબોધના દટાંતોમાં શિરોમણિરૂપ બનેલું મધુભિંદુનું દટાંત વિવેચન પૂર્વક વર્ણવવામાં આવ્યું છે. જેના શ્રવાણથી પ્રભવચોરના હૃદયની મલિનતા લય પામી જાય છે અને તેમાં શુદ્ધ ભાવનાની ઝાંખી છાપ પડે છે, પુનઃપ્રભવના સ્વજન સંબંધીના પ્રશ્ન ઉપર જંબુકુમારે કુબેરદત્ત અને કુબેરદત્તાનું વિચિત્ર અને અદ્ભુત દટાંત આપી પ્રભવના હૃદયમાં વિશેષ પ્રકાશ પાડ્યો છે.

આ પ્રસંગની વચ્ચે મોહરાજના કારાગૃહમાં પડેલી આઠ રમણીઓનો અને તેજ મોહરૂપ મહારાજ ઉપર વિજય મેળવી વૈરાગ્ય ભાવનાની વિજયમાળને ધારણ કરનાર મહાત્મા જંબુકુમારનો પરસ્પર દટાંત પૂર્વક સંવાદ સહૃદયના હૃદયને સંસાર અને વૈરાગ્યનું પૂર્ણ ભાન કરાવે છે. જુદા જુદા વિષયના સ્વરૂપને અનુસરતા દટાંતો એવાતો અચિત કર્યા છે કે જે વાંચવાથી સહૃદય વાંચકોના હૃદય તે તે આંતરમાં દ્રવીભૂત થયા વિના રહેતા નથી. એક તરફ તે રમણીયોએ આપેલા દટાંતો ક્રાંસર્ગિક ભાવને નીતિની શિક્ષા સાથે હૃદયારૂઢ કરેછે ત્યારે બીજી તરફ મહાનુભાવ જંબુકુમારે

આપેલા દટાંતો રાગરૂપી-સર્પના ઉગ્રવિષની ઉર્મિથી ક્લેશ પામનારા હૃદય ઊપર સંજીવનીની પવિત્ર ધારા રેડે છે. તે સાથે તે સદાચાર તથા સદ્ભાવનાનો જ સંબંધ સમજાવવા અને દુરાચાર તથા દુષ્ટ ભાવનાનો અંત બતાવી દુરાચારથી દૂર રાખવાનો ઉત્તમ માર્ગ સૂચવે છે. મહા-મા જંબુકુમારે આપેલા તે અસકારક દટાંતો શ્રવણ કરવાથી શુદ્ધ આર્હત રૂપિયામાં રહેલું વીર્ય ઊછળ્યા વગર રહેતું નથી. તેમના દટાંતના ચિત્રો એવાતો પ્રરૂપિત કરવામાં આવ્યા છે કે, જેની અસર હૃદયના ઉડા પ્રદેશમાં મુદ્રિત થાય છે, કામડાનું દટાંત રસેદ્રિયની લુપ્તતા અને અસંતોષથી થતા નઠારા પરિણામનો ભોધ આપે છે. પુણ્યાસારનું દટાંત મોહનિકામાં પ્રમાદી થઈ પડી રહેનાર અને મોક્ષસુખને માટે યત્ન નહીં કરનાર પુરૂષ કેવી અધમ દશા પામે છે, તેનો ચિતાર આપી સદા અપ્રમત્ત રહેવાની ઉત્તમ શિક્ષા આપે છે. વિદ્યુન્માલીનું દટાંત વનિતાઓ ધર્મ ધનને ઢરનારી ચોરરૂપ છે, એ વાતને દઢ કરી આપે છે; વાનરનું દટાંત ભોગ અને સંતોષની ઘટના થઈ શકતી નથી, એ વિષેનું ઉત્તમ શિક્ષણ આપે છે, ઉપજતિવંત અશ્વનું ઉપનયવાળું દટાંત સદા અભ્યતરત કરેલા સન્માર્ગને વળગી રહેવાનો સુભોધ સિદ્ધ કરી બતાવે છે. કમ્બનું દટાંત પ્રાપ્ત થયેલી ઉત્તમ સામગ્રીને મોહને વશ થઈ ત્યજી દેવાથી કેવી હાનિ થાય છે ? તે વાત હૃદયારૂઢ કરે છે. ઋગ્ન મિત્રોનું દટાંત ઉપનયની યોગનાથી પ્રાણીને વિપત્તિમાં રક્ષા કરનાર પોતાનું શરીર કે કુટુંબ નથી પણ ધર્મ અને ગુરૂ છે” એ વાત ધણી અસકારક રીતે સિદ્ધ કરે છે, અને છેવટનું લલિતાંજનું દટાંત આ સંસારરૂપી અંધકૂપના વાસની મહા વ્યથાને દર્શાવી વૈરાગ્ય ભાવનાની ઊપયોગિતા સાબિત કરે છે. આ દટાંતોના પ્રભાવની અસર થતાં જંબુકુમારની આઠ રમણીયો અને પ્રભવચોરના મુખમાંથી પ્રકટ થયેલા ભાવનાના ઉદ્ગારો મહાત્મા કવિએ એવી આલંકારિક કવિતામાં ગુથ્યા છે કે, જે વાંચતાંજ વાંચકોની તન્મયતા નિરૂપિત રસસાથે થઈ જાય છે, છેવટે કવિએ મહાત્મા જંબુસ્વામીનો સપરિવાર અદ્ભુત ચારિત્ર માર્ગ એવી રસમય છટાથી સંક્ષિપ્ત રીતે વર્ણવ્યો છે કે, જે વાંચતાંજ આત્મા અધ્યાત્મરસમાં મગ્ન બની જાય છે અને ધ્યાન-વૈરાગ્યાદિકથી વૃદ્ધિ પામતા અને સર્વ વિશ્વભાવને પ્રત્યક્ષ કરનારા-પૂર્ણ-આનંદરૂપ ચંદ્રની કલાને મેલવવાની ભવ્ય ભાવના પ્રગટ થાય છે.

આ ચારિત્ર કાવ્યના લેખક મહાત્માશ્રી જયજીએચર સૂરિ અંજલગચ્છમાં થયેલા હતા. તેઓ મહાન્ વિખ્યાત શ્રી મહેન્દ્રપ્રભ સૂરિના શિષ્ય હતા. વિક્રમ સંવત્ ૧૪૩૬ ના વર્ષમાં તેઓ આ ભારતભૂમિ ઉપર વિચરતા હતા. તેમની જન્મ ભૂમિ અને જન્મ વર્ષ વિષે જાણવામાં આવ્યું નથી. તેઓ સરસ્વતી દેવીના પરમ ઉપાસક હતા. તેમને સ્તંભતીર્થ (ખંભાત) માં સરસ્વતી દેવીએ કવિચક્રવર્તીની દિવ્ય પદવી આપી હતી. તે મહાનુભાવે આર્હત ધર્મ અને સાહિત્યના અનેક ગ્રંથો રચેલા છે. તેઓમાં ઉપદેશ

ચિંતામાણી, જૈનકુમાર સંભવ મહાકાવ્ય અને ધર્મિય ચરિત્ર વગેરે કેટલાએક લેખો ઊપલબ્ધ થયેલા છે. તેમના ચમત્કૃતિ ભરેલા કાવ્યોદી પ્રસન્ન થઈ ભારતવર્ષના અગ્રણી વિદ્વાનો તેમને બહુમાન આપતા હતા.

આ જંબૂસ્વામી ચરિત્રનો લેખ તે મહાનુભાવે સ્તંભતીર્થ (ખંભાત) માં રહીને લેખેલો હતો. આ લઘુ કૃતિમાં તેમની પ્રતિભા શક્તિ તથા ચિત્ર પાડવાની અદ્ભુત કલા ખરેખર અપ્રતિમ દેખાઈ આવે છે. લેખમાં સમાયેલી રસજ્ઞતા ઘણીજ ઊંચા પ્રકારની છે. તે ઊપરથી નિમ્ન થાય છે, કે તે મહાત્માપર ખરેખર સરસ્વતીનીજ કૃપા હોવી જોઈએ. અને એ કૃપાથી તેમને પ્રાપ્ત થયેલ કવિ ચક્રવર્તીનું પદ સર્વ રીતે સુઘટિત છે.

ધર્મ વિદ્યા, રસજ્ઞતા, સુશીલતા, કોમલતા, મહત્તા અને શાલીનતા વગેરે ઊચ્ચ ગુણોને પોષણ કરનારા આવા જૈન ચરિતાનુયોગના લેખો જૈન વર્ગ સમક્ષ સારા અનુવાદરૂપે મુકવામાં આવે તો તેથી મહાન્ લાભ થયા વિના રહે નહીં. એવી ઈચ્છાથી આ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, અને આવું ઉત્તમ પુસ્તકરૂપ અમુલ્ય રત્ન શ્રીઆત્માનંદપ્રકાશના કૃતજ્ઞ ગ્રાહકોને લાભ આપવા અમો આનંદ પુર્વક બદ્ધ પરિકર થયા છીએ. સર્વ ગ્રાહક વર્ગ આનંદ પુર્વક આ ઊપહારને વધીવી લેશે તો અમે અમારા શ્રમની સફળતા માની પરમ સંતોષ પામીશું.

ગુરૂ તત્ત્વના બલથી ગૌરવતાને પામેલી આ સંસ્થા અને તેને અંગે વિશાળ પ્રખ્યાતિ પામેલું આ આત્માનંદ પ્રકાશ માસિક પ્રતિ વર્ષે પોતાના કદરદાન ગ્રાહકોને નવીન નવીન અતિ ઉપયોગી અને સુંદર ગ્રંથો મોટો ખર્ચ કરી ઉપહાર કરે છે-ભેટ આપે છે, તે જ મુજબ આ અગીયારમા વર્ષની ભેટ તરીકે આ ઉત્તમ લેખની યોજના કરવામાં આવી છે અને તેના આંતર અને બાહ્ય સ્વરૂપની સુંદરતા કરવામાં ઉદારતાથી દ્રવ્યનો વ્યય કરવામાં આવ્યો છે.

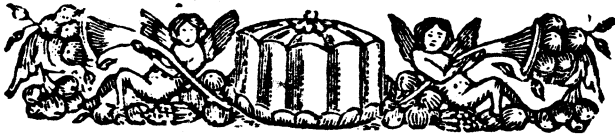
સદરહું ગ્રંથનું ભાષાંતર બને તેટલી રીતે શુદ્ધ અને સરલ કરવામાં આવ્યું છે, અને શુદ્ધિને માટે થયાશક્તિ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, છતાં પ્રમાદ-કે દષ્ટિ દોષને લઈને કોઈ સ્થળે કોઈ જાતની સ્ખલના થઈ હોય તો તે અમે મિથ્યાદુષ્ટ પૂર્વક ક્ષમા માગીએ છીએ.

શ્રાવાણ શુકલ તૃતીયા. શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા.

સંવત ૧૯૭૦

આત્માનંદ ભવન.

ભાવનગર.



શ્રી પાર્શ્વનાથાય નમઃ

શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વર પાદપદ્મેભ્યો નમઃ

શ્રી જયજ્ઞેશ્વરસૂરિ વિરચિત.

શ્રી.

નં પૂરવામિ ચરિત્ર.

(ગુજ્જર ભાષાંતર.)



આ પૃથ્વી ઉપર મગધ નામે દેશ છે. જે દેશની અંદર પ્રત્યેક નગરની બાહર આરામો (ઉદ્યાનો) મગધદેશમાં આ- અને અંદર રામાઓ છે. આરામ-ઉદ્યાનો તરૂ- વેલા સુગ્રામ ગા- ભ્રુશ્રિત છે એટલે તરૂ-વૃક્ષોથી આશ્રિત છે, મનું વણુંન. અને રામા-સ્ત્રીઓ તરૂણ પુરૂષોથી આશ્રિત છે. આરામ-ઉદ્યાનો સુવચસ્-સુંદર પક્ષીઓ વાળા છે. અને રામાઓ સુ-સારા, વય-યૌવનવાલી છે. આરામો સાર છાય- શ્રેષ્ઠ છાયાવાળા છે અને રામાઓ શ્રેષ્ઠ છાયા-કાંતિવાળી છે. અને આ- રામો સદા-હંમેશા અલિ-શ્રમરાઓથી યુક્ત છે. રામાઓ સારી- આલિ-સખીઓથી યુક્ત છે.

તે મગધ દેશમાં સારા ગામડાઓમાં અગ્રેસર એવું સુગ્રામ નામે એક ગામ છે. તે ગામની અંદર રહેનારા લોકો વૃત્તિ-વાડની વચ્ચે રહ્યા છે. છતાં આશ્ચર્યની વાત એ છે કે, તેઓ નિવૃત્તિથી સુસ્થ છે એટલે સુખથી આબાદ છે.

તે સુગ્રામ નામના ગામમાં આર્યક નામે એક ગ્રામ નાયક રહેતો હતો. તેનો વંશ રાષ્ટ્રકૂટના નામથી સુગ્રામના નાયક ઓળખાતો હતો. આર્યક એવા નામથી આર્યકનું કુટુંબ. અને ગુણથી તે વિખ્યાતિ પામ્યો હતો. તેને ચંદ્રની જેમ રેવતી નામે સ્ત્રી હતી, પણ આશ્ચર્યની વાત એ હતી કે, તેણીનામાં વૃષ રાશિ એટલે ધર્મનો સમૂહ ઉદય પામ્યો હતો. આર્યક પિતા અને રેવતી માતા થકી ભવદત્ત અને ભવદેવ નામે બે વિનય વાળા પુત્રો ઉત્પન્ન થયા હતા. સદાયચરણની શોભાવાળા અને સમાન કાંતિવાળા વિરહ રહિત તે બંને ભાઈઓની વચ્ચે રૂદ્રાદ્યુની નક્ષત્રના બે તારાઓની જેમ કાંઈ પણ ભેદ ન હતો.

એક વખતે પોતાના વ્યાખ્યાન રૂપ ગર્જનાથી દુઃસમયનો^૧ તિરસ્કાર કરનારા અને સંસારના ઘણાં તાપને સુસ્થિત નામના શમાવનારા સુસ્થિત નામે એક આચાર્ય સૂરિનું આગમન આકાશમાં મેઘની જેમ ત્યાં અકસ્માત્ આવી અને ભવદત્તની ચડયા. તેમના ઉપદેશરૂપ અમૃતના સુંદર દીક્ષા. સરોવરવડે જેની ચિરકાળની તૃષ્ણા શાંત થઈ છે એવા ભવદત્તે સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય થવાથી સ્વજન વર્ગની રબ્બ લઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. બ્રમરની જેમ ગુરૂના ચરણકમળને ભજવાથી આગમરૂપી મકરંદ (પુષ્પરસ) ના બિંદુઓનું પાન કરવામાં તત્પર બની રંગમાં આવેલો ભવદત્ત મુનિરૂપે કયા કયા દેશમાં નથી વિચર્યો? અર્થાત્ તે સર્વ દેશોમાં વિચર્યો હતા.

૧ રેવતી નક્ષત્રમાં ચંદ્રને વૃષરાશિનો યોગ હોતો નથી. એ આશ્ચર્ય વિરોધાભાસ-અધર્મકર ૨ રૂદ્રાદ્યુની નક્ષત્રના બે તારાઓ ગણાય છે.

૧ અહિં સુસ્થિત-આચાર્યને મેઘની સાથે સરખાવ્યા છે. મેઘપક્ષે દુઃસમય એટલે દુકાળ અને આચાર્યપક્ષે દુઃસમય-નહારા સિદ્ધાંત સમજવા. મેઘ ગ્રીષ્મના તાપને શમાવનાર છે અને આચાર્ય સંસારના તાપને શમાવનાર છે. મેઘ ગાળે છે અને આચાર્ય વ્યાખ્યાનરૂપી ગર્જના કરે છે.

એક વખતે નિષ્કપટ અને લોકોનું હિત કહેનારા કોઈ મુનિવર પોતાના એક બંધુને પ્રતિજ્ઞા કરવાને કોઈ મુનિ ભવદત્તે કરે. ગામમાં ગયા. તે વખતે તે ગામમાં રહેનારા હું એક મુનિનું તેના બંધુનું પાણિગ્રહણ થતું હતું તેથી ઉપહાસ્ય. જાણે તે અંધ થઈ ગયો હોય તેમ તેણે તે આવેલા મુનિને જોયા પછી નહીં, તો પછી તેમને વંદનાદિ કરવાની વાત તો ક્યાં રહી? વિવાહના કાર્યમાં આકુલગ્યાકુલ થઈ આમતેમ ભમતી એવી વનિતાઓના ઘસારાથી ઉત્તરું તે મુનિનું મહાત્મત જર્જસ્તિ થવા લાગ્યું. મોહરૂપી મહારાજનું રાજ્ય વિજયી થવાથી પોતાના જોધ રૂપી શસ્ત્રને વેગ નહીં ચાલે એવું જાણી તે મુનિ રૂપી વીર વીલખા થઈ પાછા વળી ગયા. પછી તેમણે ગુરૂની પાસે આવી સરલતાથી એ વૃત્તાંત જણાવ્યો, તે સાંભળી તારૂણ્ય વચના આવેશથી મુનિ ભવદત્ત ઘણું ઉપહાસ્ય કરતાં આ પ્રમાણે બોલ્યા “વિવાહ પ્રસંગે પોતાનો મોટો ભાઈ ચારિત્ર ધારી અતિથિ થઈ ઘેર આવે તે છતાં જે લઘુબંધુ તેની સામે ભેળે નહીં તેવા બંધુને વંધ્ય વૃક્ષની જેમ ધિક્કાર છે.” ભવદત્તના આવા ઉપહાસ્યના વચન સાંભળી એક મુનિ બોલી ઉઠ્યા “કોઈ કઠિન હૃદયવાળો બંધુ હોવાથી તેણે આ મુનિનો સત્કાર ન કર્યો તેથી શું થયું? તમારે ઘેર પણ ભવદેવ નામે તમારો એક ભાઈ છે, તેને તમે ચિરકાલે મલો, તે જો મોહરૂપિત થઈ તમારો શિષ્ય થાય તો તે કેવો વિવેકી, સાધુઓનો ભક્ત અને બંધુ ઉપર અનુરાગી છે તે અમારા જાણવામાં આવે.”

આ શબ્દો સાંભલી અભિમાની ભવદત્ત ઉસ્કેરાઈ ગયો. તત્કાલ તેણે પ્રતિજ્ઞા કરી કહ્યું કે “જો આપણા ગુરૂ મગધ દેશમાં જાય તો તે મારો ભાઈ દીક્ષિત થયા વિના રહે નહિ” પછી મગધ દેશના લોકોની સગીપ યતન વિના દીપકતું આગરણ કરનારા ગુરૂને તેણે જણાવ્યું કે, પૂજ્ય, મને સહાય આપો તો હું મારા બંધુઓને વંદના કરાવું.” ભવદત્તના હૃદયનો આશય જાણી ગુરૂ બોલ્યા, “વત્સ, તું એકલોજ મગધ દેશમાં જા, વનમાં સિંહને અને આકાશમાં સૂર્યને કોઈ મદદગાર હોતું નથી,” ગુરૂના આ વચન સાંભળી પછી ભવ-

હત્ત પગલે પગલે શુભ શુકનો ને જોતો જોતો એકલો ચાલી નીકળ્યો અને તે વિપત્તિઓના નાશ કરનારા સુગ્રમ ગામમાં આવી પોહોચ્યો.

ભવદત્તે ગામમાં આવી કોઈ ગ્રામ્ય જનને પોતાના સ્વજનના ખમર પુછ્યા એટલે તેણે કહ્યું કે, “ મુનિવર, ભવદત્તના પ્રતિ- આપ બરાબર અવસરે આવી પોહોચ્યા. તેથી બોધથી ભવદેવે તમે અધિક લાગ્યવાન છો. તમને લાઈ લીધેલી દીક્ષા. ભવદેવ આજે નાગદત્ત નામના એક જુડ-સ્થની સ્ત્રી વાસુકીથી ઉત્તમ થઈ થયેલી નાગિકા નામની કન્યાને પરણે છે ” આ બંધરે કાને આવતાં ભવદત્તના મસ્તકમાં શુભ ઉત્તમ થઈ આવ્યું. તેણે મનમાં વિચાર્યું કે, “ જે બીજાનું ઉપહાસ્ય કરે તેનું તેવું જ ઉપહાસ્ય થાય છે હવે મારે તે બંધુને ઘેર જવું શા કામનું છે ? મારો બંધુ ભવદેવતો સીના બંધમાં આવી પડ્યો છે હવે હું પ્રતિજ્ઞા લઉં થઈ પાછો વલીશ તો પેલા મુનિની જેમ મારું પણ ઉપહાસ્ય થશે અરે ! હું ચાલ્યો ત્યારે મારા બંધુના વિવાહને સૂચવનારું અપશુકન મને મારામાં કેમ ન થયું ? અથવા હવે ખેદ કરવો યોગ્ય નથી. જેનું મન ભંગ થાય તેના કાર્યની સિદ્ધિ કદિ પણ થતી નથી. હવે તો મારે બંધુને ઘેર જઈ તેના મુખનો રંગ જોવો. વિષ્ણુ પણ દૂર ઉભા રહ્યા હોત અને સમુદ્ર મથન કર્યું ન હોત તો લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરત નહીં ” આ પ્રમાણે તર્ક-વિતર્ક રૂપ તરાકાને ભમાવતા ભવદત્તમુનિ પોતાના બંધુને ઘેર ગયા. પોતાના પુત્રને અતિથિ રૂપે આવેલા જોઈ તેના માતા પિતા આતુર થઈ ગયા. મુનિરૂપે આવેલા ભવદત્તને જોઈ કેટલાએક કહેવં લાગ્યા કે, સંયમ લીધા પછી પણ મોહ જવો મુશ્કેલ ને, નહીંને આ ભવદત્ત આમંત્રણ વિના બંધુના વિવહમાં કેમ આવે ? વલી કેટલાએકે કહ્યું કે આ ભવદત્ત પોતે પરણ્યો નથી, એટલે બંધુના વિવાહ જોવાને આવ્યો હશે. અહા ! મુનિનું મન પણ કોતુકથી કેવું ખેંચાય છે ? ” તે મુનિ ભવદત્તે, વંદના કરતાં એવા કુટુંબી જનોને લાંબા સ્વસ્થી ધર્મલાલની આશિષ આપી. તે આશિષ મોહ રૂપી કુવામાં મગ્ન થયેલા તેના બંધુ ભવદેવને આકર્ષણ કરવાની

વચ્ચા-દોરી રૂપ થઈ પડી. આ વખતે ભવદેવ પોતાના મોઢેલમાં રહી કુલના રીવાજ પ્રમાણે પોતાની નવોઢા સ્ત્રીના કપોળ રૂપી પાટીઆ ઉપર પત્રલતા-પીયળ આલેખતો હતો. તેણે ત્યાં રહી કર્ણને અમૃત જેવી ધર્મલાલની આશીષ સાંભલી. નારીઓના નિકુંજની મધ્યમાં રહેલો ભવદેવ પોતાના અંધુનો તે અવાજ ઓલખી મેઘના અવાજથી મયૂરની જેમ હર્ષવડે નૃત્ય કરવા લાગ્યો. દુર્નિવાર ગતિવાળો હાથી જેમ માર્ગમાં રહેલી લતાઓને તરછોડીને દોડે તેમ તે પોતાની વધૂની સખીઓને તરછોડી અંધુને મળવાને દોડી આવ્યો. તેણે પ્રેમથી અંધુને વંદના કરી અને પોતાને ત્યાં રહેવાને આમંત્રણ કર્યું. મુનિ ભવદત્તે જણાવ્યું “હું અહિં સ્થિતિ કરી શકું તેમ નથી કારણ કે, મારે ગુરૂની પાસે અવશ્ય જવાનું છે.” ભવદેવ પ્રાર્થના કરી બોલ્યો “મહારાજ, કાંઈ પણ સત્વર લિક્ષા ગ્રહણ કરો અને સ્વકીય અંધુજન ઉપર અનુગ્રહ કરો.” એમ કહી પછી તેણે પાપના ચોરરૂપ એવા મુનિ ભવદત્તને પ્રતિલાલિત કર્યા. પછી મુનિ વ્રતના કોલરૂપે અંધુને એક પાત્ર હાથમાં આપી ચાલતા થયા. કુટુંબીજનો તેમને વંદના કરી પાછા વળ્યા. બંને ભાઈઓ તો સાથેજ રહી ચાલવા લાગ્યા. “ઘણે કાળે મળેલા બંને ભાઈઓ પરસ્પર વાર્તાના રસમાં પડ્યા હશે,” એવું ધારી ગૃહકાર્યમાં વ્યગ્ર એવા કુટુંબીજનોએ ભવદેવને પાછો વાળ્યો નહીં. મનમાં ગૂઢ રહેનારો મુનિ ભવદત્ત પાત્રના યોગથી તે અંધુને પત્ર બનાવાને મારે વાણીના પાશથી બંધ કરી ગામથી દૂર લઈ ગયો અને ત્યાં લાવી નીચે પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરવા મંડ્યો.

“અંધુ જો, આ વાપિકા કે, જેમાં આપણે બંને પૂર્વે જલકીડા કરતા હતા. જો આ અગળ રહેલું સરોવર કે જેમાં આપણે બંને બાલ્યવયમાં રંગથી રમતા હતા. આપણી બાલ્યવયની ચપળતાના સાક્ષીરૂપ એવા આ વૃક્ષને તું ઓલખેછે? આપણે બંનેએ સાથે રહી આ લતાઓને પલ્લવ વગરની કરી હતી, એ તને યાદ છે?” મુનિ ભવદત્તની આ વાણીઓથી ભવદેવના હૃદયમાં જરાપણ હર્ષ થયો નહીં. તેને તો પેલી અર્ધી શણગારેલી નવોઢા પ્રત્યેક પદે હૃદયમાં શલ્યની

જેમ ખુચતી હતી, ભવદેવ પ્રથમ શરમને લઈને સ્નેહને અયોગ્ય એવું કાંઈપણ બોલ્યો નહીં, પરંતુ ‘શરમ સ્વાર્થનો નાશ કરનારી છે.’ એવું ધારી પછી તે શરમને છોડી આ પ્રમાણે બોલ્યો-“હું બંધુ, આજકાલ શત્રુઓએ કરેલા બંધથી મને ભય લાગે છે.” મુનિ બોલ્યા-“એવો શો ભય છે? અથવા તું ભાવ શત્રુઓનો ભય રાખજે.” ભવદેવે કહ્યું, “બ્રાતા, તમેાએ આપેલું આ પાત્ર એટલું બધું ભારે છે કે તેથી મારા અંગનો ભંગ થાય છે.” મુનિએ જણાવ્યું, “બંધુ, એ પાત્રના ભાર કરતાં પણ તારી ઉપર દુષ્કર્મોનો મોટો ભાર લાંબા કાળથી લાગેલો છે, તેનો વિચાર કર્ય.” ભવદેવ બોલ્યો-“બંધુ, હવે હું બંડ છું, મેં આટલી ભૂમિનો સ્પર્શ^૧ કદિપણ કર્યો નથી.” મુનિએ જણાવ્યું, “અરે ભાઈ! આ શું બોલે છે? તું તો આ ત્રણે ભુવનમાં ભ્રમેલો છું.” ભવદેવે કહ્યું. “આ આપું વન અપૂર્વ રીતે ઉત્તમ થયેલું છે” મુનિએ જણાવ્યું. આ સંસારમાં એવું શું છે કે, જે આત્માએ જોયું નથી.”

આ પ્રમાણે બંને બ્રાતાઓ પરસ્પરવાર્તારસને આધીન થઈ ચાલતાં ચાલતાં ગુરૂની પાસે આવી પોહોંચ્યા. તેમને જોતાંજ મુનિઓએ ભવદેવને પુછ્યું કે, “ભવદેવ, તારા અનુજ બંધુને દીક્ષા આપે છે કે, કેમ?” પછી ભવદેવ ગુરૂને નમ્યો. એટલે ગુરૂએ પુછ્યું. “કેમ તું વ્રતનો અર્થી છે!” આ સાંભળી ભવદેવ વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “જાણે એક વિચારના હોય તેમ આ સર્વે એક સરખી વાણી બોલનારા કેમ છે? આ ઉપરથી મને લાગે છે કે, આ મુનિઓની પાસે મારા દયાલુ અને મનસ્વી બંધુ ભવદેવે મને વ્રત અપાવવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હશે. નહીંતો તે મને બંદીવાનની જેમ પકડી અહિં શામાટે લાવે! માટે મારે મારા બંધુની પ્રતિજ્ઞા સત્ય કરવી અને તે મારો બંધુ મૃષાવાદી ન થવો જોઈએ.” આવું વિચારી ભવદેવે ગુરૂના વચન પ્રમાણે દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા બતાવી. તત્કાળ સર્વ મુનિઓએ “તારી પ્રતિજ્ઞા સત્ય થઈ છે” એમ કહી ભવદેવનો પ્રશંસા કરી તે પછી સંક્રાંત્ય વગર લોચ કરી અને મુનિવેષ ધારણ કરી ગુરૂએ દીક્ષિત કરેલા

પોતાના બંધુ ભવદેવને ત્યાં બેઠેલા જ્યેષ્ઠ બંધુ ભવદત્તે આનંદથી અવલોક્યો. “જો ભવદેવ અહિં રહેશે તો સ્વજનવર્ગ આવી તેના વ્રતનો ત્યાગ કરાવશે” એવું વિચારી ભવદત્ત ગુરૂની આજ્ઞા લઈ પોતાના બંધુ ભવદેવને સાથે લઈ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. ક્ષણવાર પછી ભવદેવનો માતા વગેરે સર્વ પરિવાર ત્યાં આવ્યો અને તેણે ગુરૂને પુછ્યું કે, “મારા બે પુત્રો અહિં આવ્યા છે કે નહીં! ગુરૂએ ઉત્તર આપ્યો કે, “ભવદત્ત અને ભવદેવ અહિં આવીનેજ ચાલ્યા ગયા છે” ગુરૂના આવચનો સાંભળતાંજ સર્વ પરિવાર ધનુષ્યમાંથી છુટી નિષ્ફળ થયેલ બાણવાળા સુલટની જેમ ત્યાંથી નિવૃત્ત થઈ ગયો. તત્કાળ માતા પિતાએ તેમની શોધ કરવા માટે પ્રત્યેક દિશાઓમાં માણસો મોકલ્યા, પરંતુ કોઈ કોઈ સ્થળે તેમનો પત્તો મળ્યો નહીં. વાયુની ગતિ કોણ બાણી શકે ?

ભવદેવ પોતાના સહોદર બંધુના આગ્રહથી જ દુશ્વર એવું મહાવ્રત આચરતો હતો, તો પણ તેની નવોદા ભવદેવની મોહા- સ્ત્રી નાગિકા તેના હૃદયમાં હુમ્મેશા ખટકતી વસ્થા. હતી. અર્ધી અલંકૃત કરેલી તે બાળાના વિયોગની જવાલામાં સપડાએલા ભવદેવને દિવસ બપોલ તો રાત્રિ જતી નહીં અને રાત્રિ બપોલ તો દિવસ જતો નહીં. કામદેવના આવેશથી તેણે ગુરૂનું વચન સાંભળ્યું નહીં, વિષયોનું વૈરી રૂપ શાસ્ત્ર અધીત કર્યું નહીં અને ગલિત થયેલું યૌવનવય બાણ્યું નહીં.

કેટલોક સમય જતાં ભવદત્ત કાલધર્મને પામી સૌધર્મ દેવલોકની દેવીઓના ભોગનો અનુભવી થયો (કાલધર્મને પામી ગયો.) એટલે પાછળથી ભવદેવ નિરંકુશ હાથીની જેમ છડી ગયો. ગુરૂવચન, જ્ઞાન અને કુલાભિમાન વગેરે^૧ ગુણો કે જેઓ લાંબાકાળથી તેનામાં દૃઢ થઈને રહેલા હતા, તેવા ગુણો પણ મોહરૂપી મોટા કુવામાં પડતા એવા તે ભવદેવને બચાવી શક્યા નહીં, એ આશ્ચર્યની વાત છે.

૧ અહિં ગુણનો બીજો અર્થ દોરી થાય છે. દોરી હાથમાં છતાં કુવામાં પડી બપોલ, એ આશ્ચર્યની વાત છે.

૧ પ્રલયકાળના સમુદ્રની જેમ ગણની મર્યાદાને નહીં ગણતા, કામદેવ રૂપ જલ જંતુઓથી આકુલ-ચ્યાકુલ થતા, અને શીલ રૂપી પરતને ઊખાડતા તે ભવદેવ મુનિ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા. ૨ જરાવસ્થા છતાં પણ યૌવનવયને ઊચિત એવા વિકલપરૂપી શય્યા ઉપર ઝેઠેલો ભવદેવ મુનિ મોહ રાજાની આજ્ઞાથી વ્રત સહિત માર્ગને ઓલંગી પોતાના ગામમાં આવ્યો. તે ગામની પાસે એક જિન ચૈત્ય હતું, ત્યાં તેણે વિશ્રામ લીધો. આ સમયે નાગિલા એક વૃદ્ધ સ્ત્રીની સાથે ત્યાં આવી ચડી. તેણીએ પ્રથમ જિન પ્રતિમાની પૂજા કરી પછી ગુરૂના ઝૌરવથી તે ભવદેવ મુનિને વંદના કરી. મોહને લઇને ભવદેવ મુનિ ધર્મ લાલની આશીષ આપવી લુલી ગયો અને તત્કાળ તેણે પોતાના માતા પિતાના ખમર પૂછ્યા. ચતુર નાગિલાએ કુશળ પ્રશ્નથી અને અને વયના અનુમાનથી પોતાના પતિને ઓલખી લીધો તેથી તેણીએ તત્કાળ ઉત્તર આપ્યો કે, તે વૃદ્ધ માતા પિતા તો પરલોક વાસી થઇ ગયા છે. આ ખમર સાંભળી મુનિ ભવદેવ ક્ષણવાર દુઃખી થયો. પછી તેણે પોતાની પ્રિયા નાગિલાના ખમર પુછ્યાં એટલે નાગિલાએ કહ્યું કે, “તમે કોણ છો ?” મુનિ ભવદેવે ધીઠ જનીને સ્પષ્ટ ઉત્તર આપ્યો “હું આર્યક અને રેવતીનો પુત્ર છું. નાગિલા મારી પ્રિયા છે. મારા જ્યેષ્ઠ બંધુના આગ્રહથી નાગિલાને ત્યાગ કરી મેં આ વ્રત ગ્રહણ કર્યું છે. તે મારો જ્યેષ્ઠ બંધુ ભવદત્ત હમણા સ્વર્ગવાસી થયો એટલે મુનિઓના ગણને અને વ્રતના ગુણને છોડી અરૂણ જેમ પ્રભાત કાલે પશ્ચિમીને સંતોષ પમાડવા આવે તેમ હું મારી પ્રિયા નાગિલાને સંતોષ પમાડવા આવ્યો છું. અરે ! લાવણ્ય રસની સરસી (તલાવડી) રૂપ અને વિજયવાલી તે પ્રેમ ભાજન નાગિલાને વિષે ભવદેવ પ્રેતની જેમ હંમેશા તૃપિત રહ્યો હતો.” આ પ્રમાણે મુનિ ભવદેવના કર્ણકટુ વચન સાંભલી ચતુર નાગિલા મનમાં વિચાર કરવા લાગી. “અહા ! આવો! સાધુ પણ પામર મનુષ્યની જેમ વિષયોથી વંચિત થઇ

૧ પ્રલયકાળના સમુદ્ર મર્યાદાને ગણતો નથી અહિં મુનિને પ્રલયકાળના સમુદ્રની સાથે સરખાવ્યા છે.

૨ ભવદેવ જરાવસ્થાવાળો હતો, છતાં તેનાં વિચારો યૌવન વયના નિકરોથી ખરપૂર હતા.

અયા છે. એવા વૃદ્ધ પુરૂષો પણ જેનાથી યુવાન પુરૂષની માફક કામદેવ વડે વ્યાકુળ હૃદયવાળા થઈ જાય છે, એવા મોહના વિલાસને ધિક્કાર હો ! ભગ્ન મનવાળા આ મુનિને માટે કયા ઊપાયથી ઉદ્ધાર કરવો ? કાદવમાં મગ્ન થયેલો ગજેન્દ્ર અબળાઓથી સુખે ઊદ્ધાર્ય થઈ શકતો નથી. ” નાગિલા આ પ્રમાણે વિચાર કરતી હતી, તેવામાં પેલી વૃદ્ધ સ્ત્રીનો એક પુત્ર ત્વરિત ગતિથી ત્યાં આવી ચઢ્યો.

પુત્રે આવી વૃદ્ધ સ્ત્રીને કહ્યું, “ માતા મારા હાથમાં સત્વર એક પાત્ર આપો. આજે પર્વનો દિવસ છે, કોઈ નાગિલાએ આપે- શ્રીમંતે મને જમાડ્યો છે, અને બીજા શ્રીમંતે લો પાત્રને અસર- અત્યારે મને જમાડવા ઇચ્છે છે. અને તે ઉપર કારક બોધ. એક દીનાર (સોનામોહોર) આપવા તૈયાર થયો છે. પ્રથમના લોજનથી માફ પેટ પુરાર્થ

ગયું છે, તેથી અત્યારે નવું લોજન લેવાને હું સમર્થ નથી, તેથી પ્રથમના લોજનનું વમન કરીશ અને તે પછી ક્ષુધા લાગશે એટલે હું પાછો લોજન કરીશ. ” તે બાળકના આ વચન સાંભળી મુનિભવદેવ તેની તરફ દુઃખાં કરવા લાગ્યો. તે વખતે નાગિલાએ કહ્યું, ‘ હે મુનિ આ બાલકે આટલું કહ્યું તેટલામાં તમે કંટાળીને દુઃખાં કરો છો, પણ તમારો પોતાનો વિચાર કરતા નથી. તમે લોજોનો ત્યાગ કર્યો છે, છતાં ફરી તેની ઇચ્છા રાખો છો તે તમે વમન કરેલું ખાવા તૈયાર થયા છો આ તમારી દુરાશા તમારા બે ભવનો નાશ કરવાને માટે થશે. આ તમારું સુંદર ચારિત્ર ચિંતા-મણિની જેમ વારંવાર મળવું સુલભ નથી. તેવા ચારિત્રને તમે વિષય રૂપી ચૂર્ણને અર્થે ચામાટે બાળવા ઇચ્છો છો ! તમે ચતુરછો વલી વિચાર કરો કે, તમારું કાન બહેરા થઈ ગયા છે, મસ્તક પટ્ટીયાથી ભરાઈ ગયું છે અને યૌવન વય ગતી ગયું છે. છતાં તમારું મન ચારિત્રથી કેમ સ્પન્નિત થઈ ગયું ! જેઓ મોક્ષ નગરમાં જવાની નિર્દોષ વિધા-રૂપ એવી દીક્ષાને સાધેછે; પછી શું તેઓ જડ જેવા બની ઉકરડા જેવી સ્ત્રીની કાયાને ભરે છે !

નાગીલાના આ ઉપદેશને સાંભળી ભવદેવના હૃદય ઉપર અસર થઈ આવી. તત્કાળ તેણે જણાવ્યું, બાઈ તમારા બોધને સાબાસી ધટે

છે. હવે કામદેવ વિરક્ત થયેલા મારા મનને જરાપણ કંપાવી શકશે નહીં. તથાપિ મારા મનમાં એટલું રહે છે કે, હે શુભદંતી, જેને માટે હું આટલી ભૂમિ ઊદ્ધવન કરી આવેલો છું, તે મારી નાગીલાને બે અહિં અવલોકું તો મારા મનમાં શાંતિ થાય અને પછી હું શાંત થઈ મારા આત્માનું હિત સાધું.”

“હે સાધુ, સાંભળો, જ્યારથી તમે નાગિલાને છોડી દીધી છે. ત્યારથી જાણે તેણીનું સર્વસ્વ હરાઈ ગયું હોય, તેમ તે ભૂમિ અને અંતરીક્ષ પૂરાઈ જાય તેમ રૂદન કરતી પછી સાધ્વીઓ પાસેથી તત્ત્વ સાંભળી કર્મરૂપી શત્રુઓને મારવાને ઘણાં સત્ત્વવાળી થઈ એવી તપસ્થા કરવા લાગી કે, જેથી તે ગ્લાનિ પામેલા પુષ્પના જેવી થઈ ગઈ છે, હવે તેણીનામાં જોવા યોગ્ય શું રહ્યું છે ! તે છતાં તેણીને જોવી હોય તો મને જીવો. મને જોવાથી તેજ જોવાયેલી થશે. દેહ અને દેહી વડે મારામાં અને તેણીનામાં કાંઈ પણ તફાવત નથી.” નાગિલાએ સર્વ વાત જણાવી દીધી.

આ સંસારના તીર ઉપર રહેલી તું પોતેજ નાગિલા તો નહીં ! ” મુનિએ આશ્ચર્ય સાથે પૂછ્યું. નાગિલા બોલી, “હું પોતેજ નાગિલા છું ! ” આ શબ્દો સાંભળતાંજ મુનિ ભવદેવ શરમાઈ ગયો. અને વિચારમાં પડી ગયો, તેણે મનમાં વિચાર્યું કે, “અહા ! જેમ વૈશાખ માસ લતાને અલંકૃત કરે છે, અને ફાલ્ગુન માસ તેને છાયા રહિત કરી દે છે, તેમ આ શરીરને યૌવન વય અલંકૃત કરે છે અને જરાવસ્થા તેને નિસ્તેજ કરી નાંખે છે. જરાવસ્થાએ ગ્રસ્ત કરેલા અને તેને લઇને જેમાં નાડીઓ અને નરો દેખાય છે, એવા આ દેહના સંગના આનંદને લીધે જેનું હૃદય દબાઈ ગયું છે એવો હું ચારિત્રને હારી બેઠો, એ કેવા ખેદની વાત ? ” મનમાં આવું વિચારી ભવદેવ ઉંચે સ્વરે બોલી ઉઠ્યો, “હે ધર્મજે, હું તને મહા સતીઓમાં અગ્રેસર માનું છું, કારણ કે, તે પોતાની આત્માથી કામદેવ રૂપી રાક્ષસથી તારૂં અને મારૂં રક્ષણ કર્યું છે. પતાકા મહેલને શોભાવે છે, દીપિકા અધિકારને હરે છે, વાડ ગામની રક્ષા કરે છે, મેઘધારા જગતને જીવાડે છે, નાવિકા સમુદ્રને તારે છે, અને છાયા મુસાફરોના તાપને હણે છે, એવી રીતે આ જાતિ રૂપે તે પ્રબોધના

દાનથી મારો ઉપકાર કર્યો છે. વળી પ્રાચે કરી મેઘથી નદી પૂરાય છે, પણ નદીથી મેઘ પૂરાતો નથી, પરંતુ તે તો મને બોધ આપી તેનાથો બિલટું કર્યું છે. હે નિર્દોષ સ્ત્રી તે મારું દુરિત મિથ્યા થાઓ અને મારો અપરાધ ક્ષમા કરજે. ” આ પ્રમાણે કહી ચારિત્રવડે બિજ્જવળ એવા હૃદયવડે ભવદેવ મુનિ ત્યાંથી પાછા ચાલી નીકળ્યા. ગુરૂની પાસે આવી, પોતાના પાપની આલોચના કરી તેમણે મહાન્ તપસ્યા આચરી અને છેવટે તે મહા મુનિ કાલધર્મને પામી સૌ ધર્મ દેવલોકમાં જઈ પોતાના સહોદર બંધુ ભવદત્તને મળ્યા હતા.





પ્રકરણ ૨ જી.

—:૦:—

પૂર્વ વિદેહને વિષે પુષ્કળ નામે વિજય છે. તેની અંદર લક્ષ્મી-
 નું સ્થાન રૂપ વિશ્વપ્રિય નામે નવીન દેશ
 ભવદત્તનો સાગ- છે. તેમાં કમલિની જેમ ^૧ વિપુલ-પદ્મા એવી
 રદત્ત રૂપે અવ- પુંડરીકની નામે એક નગરી છે. જેની અં-
 તાર. દર હુંસની જેમ રવિશદ-ઉજ્જવળ પક્ષવાળા
 શ્રીમંત પુરૂષો વસતા હતા. તે નગરીમાં ઈ-
 દ્રના જેવો ઘણો બલરાત્ર વજ્રદત્ત નામે ચક્રવર્તી^૨ રાજ્ય કરતો હતો.
 તે રાજા જ્યારે રણસંગ્રામમાં સામેલ થતો, ત્યારે વિજય સાથે વિજય
 લક્ષ્મી તેની પાસે આવતી હતી. તેને એક લાખ રાણીઓ હતી, તેમાં
 યશોધરા નામે રાણી મુખ્ય હતી. તે મહારાણીના ઉદરમાં ભવદત્ત-
 નો પવિત્ર આત્મા દેવલોકમાંથી ચ્યવી અવતર્યો. પ્રસવનો સમય થતાં
 રાણી યશોધરાએ નિર્મલ વંશ રૂપી કમળમાં હુંસના જેવાં તે કુમા-
 રને જન્મ આપ્યો. તેનું નામ સાગરદત્ત પાડ્યું. તે ચંદ્રની જેમ અ-
 નુકમે વધવા લાગ્યો. જ્યારે તેને યૌવન વય પ્રાપ્ત થયું, એટલે ચક્ર-
 વર્તી^૩ વજ્રદત્તે તેને હજારો રાજકન્યાઓની સાથે પરણાવ્યો. બહુ
 પોતાની લક્ષ્મીથી ઈદ્રને હરાવાની મુશ્કેલ રાખતો હોય તેમ તે પો-
 તાના ગગનચુંબી મેહેલની અગાશીમાં કીડા કરવા લાગ્યો.

એક વખતે યુવરાજ સાગરદત્ત મેહેલ ઉપર કીડા કરતો હતો,
 તેવામાં દૂરથી ચડી આવતું એક ઉન્નત વાદ-

^૧ નગરી પક્ષે વિપુલ પદ્મા એટલે ઘણી લક્ષ્મીવાળી અને કમલિની પક્ષે
 ઘણું કમળવાળી. ^૨ પક્ષ-પાંખે અને પક્ષ-મહદ.

સાગરદત્તને થયે- જાઓનું જાળ તેના જોવામાં આવ્યું. વિજ-
લો વૈરાગ્યનો અ- જીના ચમકારાથી જેના શિખરો પીળા થયેલા
કસ્માત્ પ્રાદુર્ભાવ. છે એવો મેરૂ પર્વત જાણે ચાલતો હોય તેવું
તે દેખાતું હતું. ઉદ્યાનમાં રહેલા મયૂર પ-
ક્ષીઓ સાખાઓની જેમ તેને પ્રીતિથી જોતા હતા. તે ઘણીજ રીસા-
એલી માનિનીઓના માનને તોડી નાંખતું હતું અને આકાશ માર્ગ-
નો રોધ કરવા ચારે તરફ ઘેરાતું હતું. તેને જોતાં જ સાગરદત્તે વિ-
ચાર્યું કે, “આ મેઘ હમણાં જ વર્ષાને જલવડે પૃથ્વીને ડુબાવી દેશે.”
આવા વિચારની સાથે જ જાણે ચાતક પક્ષીઓના પાપથી પ્રેરાએલો
હોય તેવો વિષમ પવન અકસ્માત્ નીકળી આવ્યો. તે પ્રખળ પવને
કૃષીકારોના મનોરથની સાથે જ તે ચડેલા વાદળાઓને વીખેરી નાં-
ખ્યા. તે જોતાં જ સાગરદત્તના હૃદયમાં જગતના સર્વ પદાર્થોની ચ-
પળતા જાણવામાં આવી. તે સાથે જ વૈરાગ્ય લાવના પ્રગટ થઈ આવી.
તત્કાળ તેણે અંતઃપુરના રોધમાંથી મુક્ત થઈ ચારિત્ર લીધું અને ત-
પસ્યા આચરી કર્મોનો નાશ કરી તત્કાળ અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.

ભવદેવ દેવલોકમાંથી ચ્યવીને તેજ વિજયની અંદર આવેલ
વીતશોકા નગરીમાં પદ્મરથ નામના રા-
ભવદેવનો શિવ- જાની પત્ની વનમાળાના ઉદરથી કુમાર રૂપે
કુમાર રૂપે અવ- અવતર્યો. તેનું નામ શિવકુમાર રાખવામાં
તાર. આવ્યું. તેના પિતા પદ્મરથ રાજાએ તેને સર્વ
કલાઓનું શિક્ષણ આપ્યું અને જ્યારે તે યુ-
વાન થયો એટલે તેને પચવીશ રાજકન્યાઓ સાથે પરણાવ્યો. પો-
તાના વૈભવને લાયક એવા સર્વ પ્રકારના મનોરથોને પ્રાપ્ત કરનાર શિ-
વકુમાર રમણીઓના રસમાં તદ્દીન થઈ મહેલની અગ્રાશી ઉપર કીડા
કરવા લાગ્યો.

એક વખતે મુનિ સાગરદત્ત વિચરતા વિચરતા તે વીતશોકા
નગરીમાં આવી ચડ્યા. ત્યાં સમૃદ્ધિ-
શિવકુમારને થયે- દત્ત નામના એક ગૃહસ્થના ઘરમાં તે-
લો મુનિ સાગરદ- મણે લિક્ષા લેવાને પ્રવેશ કર્યો. તે ગૃહસ્થે
તનો સમાગમ. પ્રાસુક ભાત પાણીથી મુનિને પ્રતિલાભિત

કર્ચાં, તેથી દેવતાઓએ તેના ધરમાં દાનરૂપી વૃક્ષનું જાણે પાકેલું ફલ હોય તેમ સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી. તે અમરકારને સાક્ષાત્ જોઈ મહેલના અગ્રભાગે રહેલો શિવકુમાર અત્યંત આનંદિત થઈ ગયો અને તત્કાળ આવી આહાર કરી ઉઠેલા મુનિ સાગરદત્તને તેણે વંદના કરી. મુનિએ આ મહાન સંસાર સાગરનું દીર્ઘપણ બતાવી તેને તરવામાં વાહાણના જેવા આર્હતધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ઉપદેશ સાંભળ્યા પછી શિવકુમારે વિનયથી જણાવ્યું, “ભગવન્, મેં પૂર્વે ઘણા મુનિઓને જોયા છે. પરંતુ આપને વિષે મારું હૃદય વિશેષ સ્નેહ ધરે છે, તેનું શું કારણ હશે? આપના દર્શનરૂપ-અમૃતના પાનથી મારા બંને નેત્રો તૃપ્ત થઈ ગયા છે. હવે મને સ્ત્રીના મુખરૂપી નગરની ગટરની અંદર કીડા કરવાની ઇચ્છા થતી નથી.” શિવકુમારના આ વચનો સાંભળી જ્ઞાની સાગરદત્ત બોલ્યા— “ભદ્ર, તું પૂર્વે મારો અનુજબંધુ હતો; તેથી મારી તરફ તારો અપૂર્વ સ્નેહ પ્રગટે છે. પ્રાયે કરીને ઝણની જેમ પૂર્વનો પ્રેમ જન્માંતરમાં પણ ત્રુટતો નથી.” મુનિના આ વચન સાંભળતાં શિવકુમાર આશ્ચર્ય પામી ગયો અને તેણે ઉત્સાહથી જણાવ્યું— “મહાનુભાવ, હવે આપના આ જનને કદિ પણ દૂર રાખશો નહીં. દુર્વિનીતની જેમ મને શામાટે જુદો કરો છો? મને સાથે રાખો. મોહના મહાસાગરમાં ડુબવાને ઇચ્છનારા એવા મને આપે હર્ષથી અહીં આવી બચાવ્યો છે. હે બંધુ, એ મોહસાગરમાં હું કંઈ સુધી મગ્ન થયો છું. હવે મારી ઉપેક્ષા શામાટે કરો છો?” મુનિ સાગરદત્ત સ્નેહ દર્શાવતા બોલ્યા— “વત્સ, તારો વાસ રાજમહેલમાં છે, અને મારો વાસ ગુરૂકુળમાં છે, એમ જુદા જુદા સ્થાનમાં રહેનારા આપણ બંનેનો સ્નેહ કેવી રીતે વધશે? પૂર્વલવના અભ્યાસથી જન્મેલી પ્રીતિને દૃઢ કરવાની તારી ઇચ્છા હોય તો માતા પિતાની આજ્ઞા મેળવી ચારિત્રનો અંગીકાર કર્ય.” મુનિના આ વચનોએ શિવકુમારના હૃદયમાં ઉંડી અસર કરી તત્કાળ તે પોતાના મહેલમાં ગયો. ત્યાં જઈ તેણે માતાપિતા પાસે વ્રત લેવાની આજ્ઞા માગી. આવી આજ્ઞા સાંભળતાં જ માતાપિતા મૂર્છા ખાઈ નીચે પડ્યા. જ્યારે તેઓ ક્ષણવારે સચેત થયા, એટલે શિવકુમાર હૃદયમાં આદર લાવી બોલ્યો— “પૂજ્ય માતા પિતા, હું મહાન ઉદયની ઇચ્છા રાખું છું, તેમાં આમ વૃથા ખેદ શા

માટે કરો છો? જેમાં વિષયો વિષ વૃક્ષના જેવાં છે, વનિતાઓ નરક-
ના માર્ગની દીપિકા જેવી છે અને લક્ષ્મી વિજળીના જેવી ચપળ છે,
તેવા આ સંસારમાં હવે મને આનંદ આવતો નથી.” માતાપિતા
ગ્લાનિ પામતા બોલ્યા, “વત્સ, તું અમારી આશાને શા માટે ચોળી
નાંખે છે? દાવાનળની જ્વાળાની જેમ તારો વિયોગ અમારાથી ક્ષણ-
વાર પણ સહન થવાનો નથી. તારી વધૂઓ તને અતુકુલ રહે છે;
આ રાજ્યલક્ષ્મી તારે માટે સ્વયંવરા થઈ છે અને અમે બંને તારી
પાસે સ્નેહથી નમ્ર થઈ રહીએ છીએ, છતાં અવસર વિના તારી
આવી અભિલાષા કેમ પ્રગટ થઈ? તે કાંઈ સમજાતું નથી.” માતા
પિતાના આ વચનો સાંભળી શિવ-કંથ્યાણની ઇચ્છા રાખનારા શિવ
કુમારે તેમની પ્રસન્નતા મેળવવાને માટે જે જે તેમને કહ્યું, તે બધું
તપેલા પાત્રમાં જલની જેમ વિલીન થઈ ગયું. છેવટે ઘણું કરતાં
પણ માતાપિતાએ તેને દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા આપી નહી, એટલે
શિવકુમાર નારાજ થઈ ગયો. તત્કાળ તે લોજન છોડી દઈ દેવતાઓને
જીતવાની ઇચ્છા રાખનારા ચંદ્રીની જેમ મૌનવ્રત ધારણ કરી પૌષ-
ધાગારમાં બેસી ગયો.

શિવકુમાર ખાનપાન છોડી પૌષધગૃહમાં જવાથી રાજા પ્રફરથ
ધણેજ શોકાતુર બની ગયો. તત્કાળ તેણે દૃઢધર્મી નામના શ્રાવકને
પોતાની પાસે બોલાવી આ પ્રમાણે કહ્યું,—“મહારાજ, અમારો જીવ-
નરૂપી મેહેલ તુટી પડે છે, તેમાં તમે સ્તંભરૂપ થાઓ. અમારા રાજ
કુમારના મુખચંદ્રના દર્શનથી મુક્ત થયેલા અમે પ્રાણુ ધારણ કરવા
સમર્થ નથી. તમે અવસરના જ્ઞાતા છો, તેથી અમારો કુમાર સત્વર
ખાનપાન લે, તેવો કોઈ ઉપાય કરો.” “આપની ઇચ્છા પ્રમાણે બન-
તું કરીશ” એમ કહી દૃઢબુદ્ધિ દૃઢધર્મી શ્રાવક શિવકુમાર પાસે પૌષ-
ધ ગૃહમાં આવ્યો. ઇર્થોપચિકી પડિસ્ત્રમી તેણે શિવકુમારને વંદના
કરવાની પ્રાર્થના કરી. ‘દૃઢધર્મી શ્રાવક પોતાને વંદના કરે તે યોગ્ય
નથી.’ એવું વિચારી રાજકુમાર મૌન છોડી બોલ્યો. “વિવેકી બંધુ,
આ શું બેલો છો? વંદના કરવાને તો મુનિઓ જ લાયક છે.

તમે પણ વ્રતધારી છો, તેથી મુનિ કરતાં તમારામાં શી ન્યૂન-
તા છે?” દૃઢધર્મીએ પ્રોઢતાથી કહ્યું—“લદ્ર, પ્રવીણ થઈને આવું

કેમ બોલો છો ? સર્વ સંગને ત્યાગ કરનાર મુનિ કયાં ? અને સંગ-થી મલિન બુદ્ધિવાળો ગૃહસ્થ કયાં ? સમુદ્ર અને ગોખપદની જેમ ચતિ અને ગૃહસ્થની વચ્ચે મહાન્ તફાવત છે. ગૃહસ્થ મનોનિગ્રહ કરનારો હોય તો પણ તે મુનિવરની સમાનતાને પામતો નથી. જવનો પિષ્ટ ગમે તેવો ચીકળ્યો હોય પણ તે ગોધૂમના પિષ્ટ જેવો થતો નથી. હે મિત્ર, મેં લાંબા કાળથી ચારિત્રને ઈચ્છ્યું હશે, પણ ઘણા લવ થયા તેના અનાદર કરેલો, તેથી જાણું તે મારી ઉપર ગુસ્સે થયું હોય તેમ તે આ લવમાં મને દુર્લભ થઈ પડ્યું છે.” શિવકુમારે હૃદયનો આશય દર્શાવતા જણાવ્યું—“ તમારું કહેવું સત્ય છે, પરંતુ માતા પિતાની આજ્ઞા ઉલ્લંઘન કરવી યોગ્ય નથી. માટે કદાચ્રહ છોડી દઈ ગૃહસ્થાવાસમાં રહીને પણ સ્વકાર્ય સાધો. આ સમયે પ્રાસુક અન્ન ગ્રહણ કરો. અન્ન લીધા વિના મૃત્યુ નીપજે છે અને તે મૃત્યુ શુભ કાર્યમાં વિઘ્નરૂપ થઈ પડે છે, એવું વિઘ્ન પોતાની મેળે શા માટે કરવું જોઈએ. ? ” દૃઢધર્મીએ ઉપદેશના રૂપમાં સ્પષ્ટ રીતે કહી દીધું.

આ વચનોની શિવકુમારના હૃદય ઉપર સારી અસર થઈ આવી. તત્કાલ તેણે તેનું વચન માન્ય કર્યું. પ્રાયે કરીને શિષ્ટ પુરૂષો આગ્રહી હોતા નથી. ત્યારથી શિવકુમારને શ્રાવક દૃઢધર્મી શુદ્ધ-આહાર લાવી આપતો અને છૂટે અંતે તે શિવકુમાર મુનિની જેમ આંખેલથી પારણું કરતો અને તે ઘરમાંજ રહેતો હતો. ગૌરવણી સેંકડો વનિતા રૂપ પ્રદીપ્ત અગ્નિના કુંડમાં રહી પંચાગ્નિ તપ કરતાં એવા શિવકુમારે એવી રીતે ખારવર્ષ નિર્ગમન કરી દીધા. શ્રાવક દૃઢધર્મીના ટેકાથી ધર્મવીર શિવકુમારે “ હુષ્ઠ ઠામદેવે મને પૂર્વભવે ઘણા હેરાન કર્યો છે.” એવી ઇર્ષ્યા ધારણ કરી હોય તેમ હડયી કામદેવને હણી નાંખ્યો હતો. છેવટે છઠ્ઠું તપથી આયુષ્ય પૂર્ણ કરો અને અવસાનકાલે મુનિ પાસેથી અનશન લઈ તે શિવકુમાર પાંચમા દેવલોકમાં (વિદ્યુન્માલી નામે દેવતા થયો હતો. આ સમયે તેને ચાર દેવીઓની સાથે કીડા કરતો જોઈ પૂર્વભવે શિથિલ કરી નાંખેલો કામદેવ પોતાના જીવનનો પુનર્લાભ માનવા લાગ્યો. જ્યારે તેના દિવ્ય આયુષ્યનો છેલ્લો ભાગ આવ્યો, તે સમયે વિહાર કરતા શ્રી વર્દમાન પ્રભુ સમતાના સ્થાન રૂપ મગધ દેશમાં આવી ચડ્યા. જ્યાં દેવતાઓએ રાજગૃહ નગરીની પાસે સમવસ-

રણ રચ્યું. આ ખબર સાંભળી વિદ્યુન્માલી દેવતા ભગવાનને વંદના કરવાને સમવસરણમાં આબ્યો. દેવતાઓમાં તેને વિશેષ તેજસ્વી ભેદ શ્રેષ્ઠિક રાજ્યે શ્રી વીરપ્રભુને પૂછ્યું, “ ભગવન, આ મહાન તેજસ્વી દેવતા કોણ છે ? ” પ્રભુ જોડ્યા—“ હે મહા ભાગ, આ દેવને ચ્યવનાનો સમય નજીક આબ્યો છે, તેથી તે અત્યારે અદ્ય તેજ વાળો છે. પરંતુ પહેલાં તો તે આથી પણ વિશેષ તેજસ્વી હતો. આ દેવનો જીવ પુર્વે વિદેહ ક્ષેત્રને વિષે શિવકુમાર નામે રાજપુત્ર હતો. તેણે તે ભવે મહાન દુસ્તપ તપ આચરેલું છે, તેથી સૂર્યને પણ શરમાવે તેવું તેનું તેજ દેખાય છે.”

પ્રભુના મુખથી આ વચનો સાંભળી રાજા શ્રેષ્ઠિકે ખીજે પ્રશ્ન કર્યો. “ ભગવન, આ દેવ ચ્યવીને પછી કયાં ઉત્પન્ન થશે ? ” પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો. “ મહાશય, આજથી સાતમે દિવસે આ દેવ દેવલોકમાંથી ચવશે અને પછી આ રાજગૃહ નગરમાં ઋષભશ્રેષ્ઠીને ઘેર જંબુ નામે એક પુત્ર થશે. તે આ અવસરપિણો કાળમાં છેલ્લા કેવળી કહેવાશે.” શ્રીવીરપ્રભુના આ વચન સાંભળી સમવસરણમાં રહેલો જંબુદીપનો અધિપતિ ક્રોધ એક દેવ બોલો થયો અને ત્રિપદી આપી હર્ષથી નૃત્ય કરવા લાગ્યો. તેને ભેદ રાજા શ્રેષ્ઠિકે વીરપ્રભુને પૂછ્યું, “ દેવતાઓ અને મનુષ્યોથી ભરપૂર એવી આપની પર્ષદમાં જાણે હર્ષથી પુષ્ટ થતો હોય તેવો આ દેવ એકલોજ કેમ નાચે છે ? ” પ્રભુએ કહ્યું, “ રાજન, આ નગરમાં ચંદ્રગુપ્ત નામે એક ધનાઢ્ય રહેતો હતો તેને ઋષભદત્ત અને જીનદાસ નામે બે પુત્રો હતા. ઋષભદત્ત શુભ પરિણામી અને સદ્ગુણી હતો, તેથી તેણે સત્કીર્તિથી ભુવનને ઉજવળ કર્યો હતા અને આખા કુટુંબનો ભાર ઉપાડી લીધો હતો. અને જિનદાસ હંમેશા ભુગારી અને વેશ્યામાં આસક્ત હતો, તેથી જાણે ઋષભદત્તથી ત્રાસ પામેલા હોય તેમ સર્વ દોષોએ તેનું ચરણ લીધું હતું. અર્થાત્ તેનામાં સર્વ દોષો આવીને વસેલા હતા. સદ્ગુણી ઋષભદેવ બંધુ પ્રેમને લઈને જિનદાસને સદા હિતશિક્ષા આપતો પરંતુ ચંદનના છાંટાથી જેમ હોંચ મુલાસિત ન થાય, તેમ તે શિક્ષાથી મુલાસિત થતો નહતો. છેવટે ઋષભદત્ત તેનાથી કંટાળી ગયો. તે સર્વ રીતે ઉપ-

દેશ આપવાને અયોગ્ય જાણી ઋષભે પોતાના સ્વજન અને સબંધી સમક્ષ તેને ઘરમાંથી કાઢી મુકયો. બ્રાતા પણ ગુણુ વગરનો હોય તો તે શત્રુ જેવો છે.

એક વખતે જુગારમાં હારી ગયેલા જિનદાસની પાસેથી દ્રવ્ય લેવા આવેલા બીજા જુગારીઓએ તેને પકડયો અને તેમની વચ્ચે મોટો કણ્ઠો થયો. છેવટે નિર્દય જુગારીઓએ તીક્ષ્ણ હથિયારોથી જિનદાસને ઘાયલ કર્યો. વિરૂદ્ધ કર્મ યોગે મર્મસ્થળમાં વાગવાથી જિનદાસ પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો.

આ વખતે કેટલાએક સ્વજનોએ આવી આ ખમર ઋષભદત્તને આપ્યા. લોકલાજથી, દયાથી અને બંધુ પ્રેમથી પ્રેરાએલા ઋષભદત્ત જ્યાં જિનદાસ પડયો હતો, ત્યાં આકંઠ કરતો આવ્યો. પોતાના બંધુને જોઈ મરણના લયથી ગર્વ રહિત થઈ ગયેલો જિનદાસ રૂદન કરતો બોલ્યો—“બંધુ. મારો અપરાધ ક્ષમા કરો અને સત્તર મારી રક્ષા કરો.” દયાળુ ઋષભદત્તે કહ્યું, “ભાઈ જિનદાસ, તું આમ કાયર થા નહીં, ધીરો થા. હું તને ઘેર લઈ જઈ સારા વૈદ્યોના ઉપચારથી સાજો કરીશ.”

જિનદાસ બોલ્યો—“પ્રિય બંધુ, હવે મારે જીવવાની સૃષ્ટિ નથી. મત્ર હું તારા મુખ કમળમાંથી અંતકાળની આરાધના સાંભળવા ઇચ્છું છું. અરે! મને પશ્ચાત્તાપ બહુ થાય છે. હું નિર્મળ કુળમાં જન્મ્યો પરંતુ મેં એવા એવા કામ કર્યા છે કે જે કામો યાદ કરતાં મને અગ્નિથી પણ વધારે દાહ ઉત્પન્ન થાય છે.” બંધુના આવા ઉદ્ગારો સાંભળવાથી સંતુષ્ટ થયેલો ઋષભદત્ત બોલ્યો—“બ્રાતા, તને ધન્ય છે કે જેને આવી યુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ. હવે ધીરજ રાખ, ગલરાઈશ નહીં. અંતકાલે કરેલું સુકૃત અવશ્ય ફલદાયક થાય છે. પ્રિય ભાઈ, જગત્માં આત્મુષણરૂપ એવા જિનેશ્વરો, સિદ્ધો, સાધુઓ અને ધર્મ તારે શરણરૂપ હો. અપરાધી પ્રાણી ઉપર પણ મૈત્રી રાખજે, તો પછી બીજા પ્રાણીઓની સાથે મૈત્રી રાખવાની શી વાત કરવી. સર્વ પાપની નિંદા કર, પુણ્યની અનુમોદના કર. પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કર્યું. સર્વ આહાર છોડી દે. દેહની મમતા ત્યજ દે, અને શ્રમણ વીરોના ચરિત્રોની ભાવના ભાવ્ય આ પ્રમાણે કરવાં

મોક્ષલક્ષ્મી પણ તારાથી દૂર નહીં રહે તો પછી સ્વર્ગની તો શી વાત કરવી.” અંધુ ઋષભદત્તાના આવા વચનામૃતથી તૃપ્ત થયેલા જિનદાસે શરીરની વ્યથા બાણી નહીં અને તે મૃત્યુને પામી અનાદત નામે આ દેવ ઉત્તર થયો છે. તે આ દેવ પોતાના અંધુને ઘેર પુત્રરત્નનો જન્મ સાંભળી ‘મારું કુલ નિર્મળ થયું છે’ એમ દિઘ્વાપ કરતો નૃત્ય કરે છે.” શ્રી વીર પ્રભુના મુખથી આ વૃત્તાંત સાંભળી શ્રેણિક રાજા ખુશી થઈ ગયો. તત્કાલ પ્રભુને વંદના કરી પોતાના રાજગૃહ નગર-ને શ્રેષ્ઠ માનતો તે શ્રેણિક રાજા પોતાના મહેલમાં ગયો, અને તે મહેલ ઉપરથી પ્રીતિવડે ઋષભદત્તાના ઘરને જોવા લાગ્યો.





પ્રકરણ ૩ જી.

પૂર્વે તેજ રાજગૃહ નગરમાં એક વખતે સુધર્મા ગણધર આવ્યા હતા. તે ખબર સાંભળી ઋષભદત્તની સ્ત્રી જંબૂકુમારની ઉ-ધારિણીના મનમાં વિચાર આવ્યો કે, “મેં તપત્તિનો પ્રસંગ. મારા સ્વામી પાસેથી તે તે સર્વ પ્રસાદ પ્રાપ્ત કર્યો, પરંતુ મને એક પુત્રરૂપ પ્રસાદ પ્રાપ્ત થયો નથી. તે મેળવવાને માટે મેં સર્વ ઉપાયો કર્યો, પરંતુ કોઈ ઉપાય ફળીભુત થયો નહીં. હવે હાલ કલ્પવૃક્ષના જેવા સુધર્મા ગુરૂ ઉદ્યાનમાં પધાર્યો છે, તો હું તેમને વંદના કરું કે જેથી સત્તર મારા મનોરથની સિદ્ધિ થાય.” આ પ્રમ ભૂ વિચાર કરી પુત્ર રૂપી સૂર્ય વિના ખેદરૂપી અંધકારવડે જેનું સુખકમળ ગ્લાનિ પામેલું છે, એવી ધારિણી તત્કાળ તાવદાનમાં બેસી તે ગણધર મુનિને વંદના કરવા ઉદ્યાનમાં આવી. પછી શુદ્ધ હૃદયથી તેણીએ તે મહાનુભાવને વંદના કરી. આ સમયે કોઈ સિદ્ધપુત્રે તે ગણધરને શાશ્વત એવા જંબૂવૃક્ષ સંબંધી પ્રશ્ન કર્યો. મહાનુભાવ ગણધરે પછી શાશ્વત જંબૂવૃક્ષનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે કરી બતાવ્યું.

ઉત્તર કુરુક્ષેત્રના પૂર્વાર્ધમાં સીતા નદીથી પૂર્વ દિશાના ભાગને વિષે જંબૂવૃક્ષનું પીઠ આવેલું છે. તે જંબૂનદ શાશ્વત જંબૂવૃક્ષ-સુવર્ણનું બનેલું છે. તેની લંબાઈ અને નું વર્ણન. પોહોળાઈ પાંચસો યોજનની છે. તેનો પરિધિ તેનાથી ત્રણ ગણો છે. તેનો પિંડ બાર બાર યોજનનો છે અને અંદરનો ભાગ તથા પ્રાંત ભાગ બે ગ્રંથૂતનો છે. જાણે દેવતાઓની કીડા સખી હોય તેવી બે કોશ ઊંચી, પાંચસો ધનુષ્ય વિસ્તારવાળી અને મણિમય એવી પદ્મવેદીથી તે વીંટાયેલું છે. તે પીઠની ચારે દિશાઓમાં ચાર દ્વાર આવેલા છે, તે દ્વાર તોરણ, ધ્વજ અને કલશોથી સુશો-

ભિત છે. તેમજ તે બે કોશ ઊંચા, ગંબૂતિ પ્રમાણુ વિસ્તારવાલા અને
 ઊંચી જાતના રત્નોની કાંતિવાળા છે. તે પીઠની મધ્યે જાણે જંબૂવૃક્ષ-
 ની આસનભૂમિ હોય, તેવી એક મણિમય પીઠિકા છે, તે ચાર યોજન
 ઊંચી અને આઠ યોજન વિસ્તારવાળી છે. તે પીઠિકા ઉપર જંબૂવૃક્ષ
 રહેલું છે. તેના મૂલીયા થડીયા અને કન્ઢ હીરા, વૈડૂર્ય તથા રિષ્ટ જા-
 તના મણિઓના બનેલા છે. તેની ઉપલી શાખાઓ રૂપેરી છે. બીજી
 શાખાઓ તથા પ્રશાખાઓ સોનાની છે. તેના દલ વૈડૂર્ય મણિના છે,
 ડીંટ તપાવેલા સુવર્ણના છે, પુષ્પો તથા ફલો રત્નોના છે. અને પદ્મવો
 જાંબૂનદ-સુવર્ણના છે. તેની આસપાસ આર વેદીઓ આવેલી છે. તે
 ભૂમિમાં બે કોશની ઊંડાઈમાં છે, તેની બે યોજનની ઊંચાઈ છે. તેના
 વિશાળ થડીયા બે કોશ સુધી આવેલા છે. તેની ચાર શાખાઓ ચારે
 દિશાઓમાં આવેલી છે. તેઓમાંની એક ઉંચે ગયેલી શાખા છ યોજ-
 ન ઉંચી છે. તેની ઉપર એક મિનાલય આવેલું છે. પૂર્વ દિશામાં આ-
 વેલી શાખા ઉપર અનાદત દેવનું એક કોશ પ્રમાણુનું ભવન છે.
 બાકીની ત્રણ શાખાઓમાં તેટલાજ પ્રમાણુવાળા બીજા ત્રણ પ્રાસાદો
 છે. આઠ યોજન વિસ્તાર અને ઊંચાઈવાળા તે જંબૂવૃક્ષ ઉપર પક્ષી-
 ઓના માળાની જેમ દેવતાઓના શાશ્વત ભૂવનો આવેલા છે. તે
 જંબૂવૃક્ષથી અર્ધા પ્રમાણુવાળા બીજા એકસોને આઠ જંબૂવૃક્ષો તેની
 આસપાસ વીંટાઈ રહેલા છે. તેથી જાણે ન્યૂનતાવાળા શિષ્યોથી વીંટા-
 ઈ રહેલા ગુરૂના જેવા તે દેખાય છે. સામાનિક દેવતાને જિજિત એવા
 ચારહજાર જંબૂવૃક્ષોથી અનાદત દેવના ભવનની વાયવ્ય વગેરે ત્રણ
 દિશાઓ રૂંધાએલી છે. પૂર્વ દિશામાં એ દેવતાઓની અગ્ર પટરાણી-
 ઓના ચારહજાર જંબૂવૃક્ષો આવેલા છે. અગ્નિ દિશામાં અંતરપરિષદ
 દેવતાઓના આઠ હજાર જંબૂ આવેલા છે. દક્ષિણ દિશામાં તેમની દે-
 વીઓના દશ હજાર જંબૂવૃક્ષો આવેલા છે. નૈઋત દિશામાં બાહ્ય સ-
 ભાસદ્દ દેવતાઓના આરહજાર જંબૂવૃક્ષો આવેલા છે. અને પશ્ચિમ
 દિશામાં સેનાપતિ દેવતાઓના સાત જંબૂવૃક્ષો આવેલા છે. આ પ્ર-
 માણે તે મુખ્ય જંબૂવૃક્ષનો બીજો પરિચય (પરિધિ) જાણવો. ત્રીજા
 પરિધિમાં આસપાસ શરીરનો રક્ષા કરનારા દેવતાઓના સોળ હજાર
 જંબૂઓ છે. અને તેમાં બીજા ત્રણ પરિધેય (પરિધિ છે.) તેઓમાં

પહેલા પરિધિમાં બત્રીશ લાખ, બીજામાં ચાલીશ લાખ અને ત્રીજા પરિધિમાં અડતાલીશ લાખ જંબૂવૃક્ષો રહેલા છે. એકંદર તે એક કોટી, વીશ લાખ, પચાશ હજાર અને એકસોને વીશ શાશ્વત જંબૂવૃક્ષોનું પ્રમાણ થાય છે. ”

આ પ્રમાણે ગણધરના મુખથી આગમના વચન રૂપ અમૃતની નીકળું પાન કરી ધારિણીએ જાણે લાલ ઉપર ધારિણીના ઉદર- લાલ થયો હોય, તેમ અધિક સંતોષ પામી થી જંબૂકુમારનો ગુરૂને પુનઃ વંદના કરી. આ સમયે ધારિણીએ જન્મ. પોતાને પુત્ર થવાનો ઉપાય પુછ્યો. તે સાંભળી

મર્યાદાના લેહની શંકા રાખનારા ગણધર કાંઈ પણ બોલ્યા નહીં. યતિઓને વચનગુપ્તિ મુખ્યપણે રહેલી હોય છે. ગણધર જ્યારે કાંઈ પણ બોલ્યા નહીં, ત્યારે તત્કાળ સિદ્ધપુત્ર વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો—“ હે વિદુષિ, સર્વ વિરત મુનિઓ એ વિષયમાં તને કાંઈ પણ કહેશે નહીં. તે વિષે હુંજ તને કહીશ, કારણ કે હું દેશ વિરત છું. ભદ્રે, તું પંચપરમેષ્ઠીના રમરણમાં સદા લીન રહી એક સો આઠ આચારસૂત્ર તપ કરજે. તે તપને અવસાન સિંહુના સ્વપ્નથી તને પુત્ર થશે. ” સિદ્ધપુત્રના આ વચન સાંભળી ધારિણી ઘણાજ આનંદ પામી. તત્કાળ ઘેર આવી તેણીએ આ આચારસૂત્ર તપ કરવા માંડ્યું. છેવટે તે તપના પ્રભાવથી તેના ઉદરમાં પેલા વિદ્યુન્માલોનો આત્મા પ્રગટ થયો. સિંહુનું સ્વપ્ન આવતાં સિદ્ધપુત્રના વચન ઉપર તેણીને પૂર્ણ પ્રતીતિ આવી ગઈ. મલય ગિરિના પવનનો સ્પર્શ થયા શિવાય કોઈ પણ માણસ વસંત રૂતુના ઉદયની પ્રતીતિ કરતું નથી. સમય પ્રાપ્ત થતાં જેમ પ્રકાશમાન વંશની ૧ યદિ સાચા મોતીને જન્મ આપે તેમ ધારિણીએ એક પુત્ર રતનને જન્મ આપ્યો. જે પુત્ર રતનને સિદ્ધિ રૂપી વધૂ બીજા પર રૂચી નહીં રાખતાં અદ્ય કાળમાંજ પોતાના મરતક ઉપર ધારણ કરવાની છે. માતાપિતાએ મહોત્સવ પૂર્વક તેનું નામ જંબૂ પાડ્યું,

૧ વંશની લાકડી. તેની અંદર સાચા મોતી પાકે છે, એવી લોકની માન્યતા છે.

કારણ કે, ગણધર ભગવાન પાસે શાશ્વત જંબૂના પ્રસંગમાં તેને મેળવવાનો ઉપાય કયો હતો. જંબૂકુમારને તેના પિતાએ શિશુ વયમાંથી જ કલા ગુરૂ પાસે મોકલી સર્વ કળાઓ શીખવી. જ્યારે તે યૌવનવયમાં આવ્યો ત્યારે સર્વ જનો તેને મૂર્તિમાનકામદેવજ માનવા લાગ્યા.

સમુદ્રશેકને પદ્માવતી સ્ત્રી થકી સસુદ્રશ્રી નામે એક પુત્રી થઈ હતી. ધનવાન સસુદ્રદત્તને કમળમાળાના ઉદ-જંબૂકુમારને પ્રા- રથી પદ્મશ્રી નામે પુત્રી થઈ હતી. સાગરદ-મ થયેલો આઠ તને વિજયશ્રી સ્ત્રી થકી પદ્મસેના નામે પુત્રી કન્યાઓ. થઈ હતી અને કુબેરદત્ત શ્રેષ્ઠીને જયશ્રી થકી કનકસેના નામે પુત્રી હતી. આ ચારે પુત્રી-

ઓ પૂર્વ લ વિદુન્માલીની સ્ત્રીઓ હતી. તેઓ બહુ ભવાંતરે પણ પોતાના પ્રિયતમની ઉપાસના કરવા ઇચ્છતી હોય તેમ રાજગૃહ નગરીમાં આવતરી હતી. તે શિવાય કુબેરસેન થકી કમળવતીએ નભઃસેના નામની એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો હતો. શ્રમણ-દત્ત થકી સુષેણ સ્ત્રીએ કનક જેવી કાંતિવાળી કનકશ્રી નામની પુત્રીને જન્મ આપ્યો હતો. સુષેણ શેક થકી વારિમતી સ્ત્રીના ઉદર-માંથી કમળવતી નામે સુતા થઈ હતી અને વસુપાલિત નામના ગૃહસ્થની સ્ત્રી જયસેના થકી જયશ્રી નામે પુત્રી થઈ હતી. આ આઠ કન્યાઓ કે જેઓ કળાનું જ્ઞાન મેળવી તારૂણ્ય વયમાં આવી હતી, તેમને તેમના પિતાઓએ ગુણ રૂપી રત્નોની ખાણ રૂપ એવા જંબૂકુમારને આપી હતી.

એક સમયે સૂર્યની જેમ ગાયોથી^૧ તમને ક્ષોભ પમાડનારા અને જગતની જડતાને ભેદનારા શ્રી સુધર્મા ગણ-જંબૂકુમારને થ- ધર રાજગૃહ નગરીના વનમાં આવી ચડ્યા. એલો સુધર્મા ગણ- તે ખગર સાંભળી રાજગૃહ નગરીના વિનીત ધરનો સમાગમ. અને ભાવિક લોકો^૨ ધન તાપને ભેદનારા તે મહાત્માની સેવા કરેલા વનમાં આવ્યા. તે

૧ સૂર્ય પક્ષે ગાયો એટલે કીરણો અને ગણધર પક્ષે ગાયો એટલે વાણી-ઓ, સૂર્ય પક્ષે તમ-એટલે અધિકાર અને ગણધર પક્ષે અજ્ઞાન.

૨ ક્ષત્રે તાપ.

સમયે રૂપલહસના પુત્ર જંબૂકુમાર પણ હુષ્ને ધારણ કરતાં તે સ્થળે આવ્યા. મુખ્યદ્રમાંથી ઉદય પામતી ઢાંતોની કાંતિથી બાણે પર્ષદામાં અવસર વિના પણ કૌમુદી^૩ પર્વ પ્રસારતા હોય તેમ તે ગણધર ભગવાન મધુર સ્વરથી નીચે પ્રમાણે ઉપદેશ વાણી બોલ્યા.

“ ભવ્યજનો, આ સંસાર એક મહાન વિષવૃક્ષ છે. આશારૂપી તેના દૃઢ મૂલિયા છે, કુખોધરૂપી તેના થડીઆ મુધમાં ગાણુધર- છે, કષાયરૂપી તેને શાખાઓના સમૂહ છે, નો ઉપદેશ. પ્રમાદથી તે પલ્લવિત થયેલું છે તેમાં વ્યસન- રૂપી મોટાં પત્રો છે, વિષયરૂપી છાયાથી તે વિવેકરૂપી ઝાકળના સમૂહને વારે છે, અપયશરૂપી તેને પુષ્પો છે અને તેને હર્ષતિરૂપ ફલો છે. જેઓ જિનશાસનરૂપી વન- ની અંદર રહેલ વિચારરૂપી કલ્પવૃક્ષને પ્રાપ્ત થયેલા નથી, તેઓના મનના તાપનુંજ એ સંસારરૂપી વિષવૃક્ષ પોષણ કરે છે, વળી જે જડ પુરૂષો એ વિષવૃક્ષને ઉછેરી મોટું કરે છે, તેઓ એનાથીજ અચેતન થઈ બાંધ છે, તેથી કુશળ પુરૂષોએ તપરૂપી કુહાડાવડે એ સંસારરૂપી વિષવૃક્ષનું છેદન કરવું જોઈએ.





પ્રકરણ ૪ થું.

ગુરુનું આ ઉપદેશ વચન વાપિકાના જળની જેમ સહય જનોના શ્રવણરૂપી નીકનો સ્પર્શ કરી જ'બૂકુમારના હૃદયરૂપી ક્યારામાં વિશ્રાંત થઇ ગયું. તત્કાળ જ'બૂકુમારે વિનયથી જણાવ્યું. “ ભગવન, હું મારા માતા પિતાની રજા લઇ આપની પાસે મહાવ્રત ગ્રહણ કરીશ, આપ મને અટકાવશો નહીં. ” ગુરુએ તેની ભાવના જોઇ સંમતિ આપી. તે પછી જ'બૂકુમાર રથમાં બેસી નગર તરફ ઉતાવળો ચાલતો થયો. તેવામાં ગજેદ્રો અને અશ્વોના ટોળાથી રૂંધાએલો નગરનો દરવાજો તેના જોવામાં આવ્યો. તે જોતાં તેના મનમાં આવ્યું કે, અહિં ઉભા રહેવાથી ઘણા વખત થઇ જશે અને વિલંબ થઇ પડશે, તેથી તે બીજે દરવાજે ગયો, ત્યાં પણ ચંત્રથી પાપાણના ગોળા અને બાણોની વૃષ્ટિને ઊપદ્રવ તેના જોવામાં આવ્યો. આ દરવાજે જઇશ તો વ્રતનું સુકૃત કર્યાં શિવાય માફ મરણ થશે. આવું વિચારી તે સત્તર પાછો ફર્યો અને ગુરુની પાસે આવ્યો. વિષય ઉપર કંટાળો ગયેલા તે જ'બૂકુમારે ગુરુની સમક્ષ પ્રસરતા કામદેવરૂપી સમુદ્રના સેતુ જેવું અને સર્વ તપમાં અગ્રેસર એવું ચેતુ વ્રત (ચિત્તચુ) લીધું. તે વખતે ગુરુએ તેને ઉત્સાહિત કરવા આ પ્રમાણે કહ્યું, “ વત્સ, કામદેવને ચેત્ય એવી યુવાવસ્થામાં તને આવી બુદ્ધિ ઉપજી થઇ, તેથી તું વીર પુરૂષોમાં અગ્ર રેખાને પ્રાપ્ત થયો છે. ગુરુના વચનો કોના શ્રવણમાં પ્રવેશ અને નિર્ગમ નથી કરતાં, પરંતુ જેઓના મનમાં તે વચનો સ્થિરવાસ કરીને રહે છે, તેવા પુરૂષો વિરલા હોય છે. ” ગુરુના ઉત્સાહ ભરેલા આ વચનો સાંભળી જ'બૂકુમાર વધારે ઉત્સાહિત થઇ ગયો. ગુરુના ચરણ કમળના વિરહને સહન

કરવા અશક્ત એવો તે વ્રત લેવા માટે માતાપિતાની આજ્ઞા મેળવવાને ફરીવાર પોતાને ઘેર આંવ્યો. તેણે માતાપિતાની આમળ પોતાની ઇચ્છા પ્રગટ કરી. કદિ પૂર્વે નહીં સાંભળેલો પુત્રનો આ દીક્ષા-લિલાષ સાંભળી માતાપિતાના હૃદયમાં અપૂર્વ આધિ ઉત્તમ થઈ આંવ્યો. તત્કાળ તેઓ ગદ્ગદ કંઠે બોલ્યા—“વત્સ, શું અમારો કાંઈપણ અવિનય તારા જોવામાં આંવ્યો છે? કે, જે ઉપરથી બાણે અમે અપરાધી થયા હોઈએ, તેમ તું અમારો ત્યાગ કરવા ઇચ્છે છે? હે વિનીત પુત્ર, જેમ મોતી અગ્નિના દાહને, કદલી કરવતને, નવનીતનો પિંડ સૂર્યના કિરણોના સ્પર્શને, રેશમી વસ્ત્ર જમીનના પ્રક્ષેપને, રૂ વાયુના ઝપાટાને, કુંપળ જલના વેગને, શંખનું ઠંકણ ઘસુના ઘાને, દષ્ટિ મરચાના ચૂર્ણને, અને તાંતુ સૂત્ર હાથીના બંધનને સહન કરી શકે નહીં, તેમ આ તારો કોમળ દેહ સંયમતા કલેશને સહન કરી શકશે નહીં.” જંબુકુમારે નમ્રતાથી જણાવ્યું—“પૂજ્ય માતા પિતા, તમોએ મારો કાંઈ પણ અવિનય કયો નથી. આ સંસારે જ મારો અપરાધ કયો છે, માટે હું તેને છોડી દેવા ઇચ્છું છું. “હું કોમળ છું, તેથી દીક્ષા શી રીતે લઈ શકીશ” એવી ચિંતા મારા હૃદયમાં જરા પણ થતી નથી. મહાન્ સુલટો રણભૂમિમાં આવાજ શરીર ઉપર શસ્ત્રોના ઘા સહન કરે છે.”

“પુત્ર, જેમ તેં બોલ્યાવચમાં બાલ કીડાતું કૈાતુક પૂરું ઠર્યું, તેમ હવે થાવન વચમાં વિવાહનું કૈાતુક કેમ પૂરું કરતો નથી! તારા સહિત ચંદ્રની જેમ તને ૧ દારાસહિત ક્યારે જોઈએ? એ અમારી આજ્ઞાફી લતાને આવા કટુવચન રૂપ હિમથો શામાટે બાળી નાંખે છે? જો તું માતા પિતાનો ભક્ત હો તો હમણાં આ કદાવ્રહને છોડી દે. સંતાનનું મુખ જોયા પછી વૃદ્ધાવસ્થામાં જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરજે” માતા પિતાએ પોતાના હૃદયનો આશય દર્શાવતાં કહ્યું.

“પૂજ્ય, હું હમણાંજ ચોથું શીળવ્રત લઈ ચુક્યો છું. હવે મારાથી નિયમનો ભંગ થશે નહીં. નિયમનો ભંગ કરવામાં કુલીન પુરુષોની યોગ્યતા ચાલી બાય છે. શું કોઈપણ માણસ ઘણું ભોગ ભોગવીને ક્યારે તૃપ્તિ પામ્યો છે? તમો બંને વિદ્વાન્ છે, તે છતાં

વિષયો તમારી બુદ્ધિને ફેરવી નાંખે છે, એ આશ્ચર્યની વાત છે. તથાપિ તમારા પ્રેમની ખાતરહું એક દિવસ વિવાહનો અનુભવ કરી પછી બીજે દિવસેજ દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. મારો આ ખાસ નિયમ છે.” જંબૂ કુમારે પોતાનો શુદ્ધ આશય દર્શાવી દીધો.

પુત્રનો આ નિયમ સાંભળી માતાપિતાએ વિચાર્યું કે, ”આ જંબૂકુમાર આમ કહે છે પણ છેવટે આપણે ફાવી જઈશું. પ્રેમમાં ઘેટી બનેલી મહિલાઓ શીલ રત્નની ચોરનારી થાય છે. જે પુરૂષ નવ યૌવનના નારીઓથી વીંટાએલો થઈ પછી બ્રહ્મચર્ય લેવાની ઇચ્છા રાખે, તે જડ છે. પ્રથમ જ નદીના પૂરમાં આવી ગયેલો કોઈ પણ માણસ શું તણાયા વગર રહી શકે છે? આ જંબૂકુમારને આઠ સ્ત્રીઓ રૂપ બેઠીઓમાં બાંધ્યો હોય અને પછી આપણુ તેનો ઉપર પહે-રાગીરો થઈ બગ્નત રહીશું તો પછી તે દીક્ષાલેવા શીરીતે જઈ શકશે? આવું યૌવન, વય, આવું ધન, આવું રૂપ અને તેવી આઠ વધૂઓ, તેઓમાંથી એક એક પણ વિકારને માટે થાય છે તો પછી એ સર્વનો સમુદાય મળ્યો હોય તો શું પુછવું?” આ પ્રમાણે વિચાર કરી માતા પિતાએ જંબૂકુમારના વિવાહની સામગ્રી તૈયાર કરવા માંડી. આ સમયે લવિષ્યનો વિચાર કરનાર જંબૂ કુમારે પોતાનો દીક્ષા સંબંધી અભિપ્રાય પોતાના શ્વસુર વર્ગને જણાવ્યો. જેમની તત્ત્વ બુદ્ધિ ગલિત થઈ ગઈ છે એવો શ્વસુરવર્ગ તે સાંભળતાંજ બાળે બ્રાંત અને મૂઠ થઈ ગયો હોય, તેમ તે ઉંડા વિચારમાં પડી ગયો અને ‘હવે શું કરવું?’ તેને માટે ચિંતા કરવા લાગ્યો. તેમણે જંબૂકુમારનો અભિપ્રાય પોતાની કન્યાઓને જણાવ્યો ત્યારે ઉચ્ચ આશયવાલી કન્યાઓએ કહ્યું. “પૂજ્ય વડિલો, આ આખા જંબૂદ્વીપમાં જંબૂકુમારને જીતે તેવા શુભ ધારાવનાર બીજા કયો પુરૂષ છે? અમારે તો એ જંબૂ કુમારનુંજ શરણુ હજી. જો જંબૂ કુમાર ન મળે તો પછી અમારે મરણનુંજ શરણુ હજી? એમાં શો વિચાર કરો છો? તે જંબૂકુમાર કાંતો અમોને પોતાને માર્ગ લઈ જશે અથવા કાંતો અમે તેમને અમારે માર્ગે લઈ જઈશું, કોણ કોને જીતે છે? તે હવે તમારે જોવાનું છે. વળી યાદ રાખજો કે જ્યાં સુધી તે અમારા વિષયમાં નથી આવેલ ત્યાં સુધીજ તે યોગી છે. જ્યાં સુધી અગ્નિની શિખા દૂર છે, ત્યાં સુધીજ મદન

(મીણ) ની દૃઢતા ટકી રહે છે. ચૂનો ઉજવળ છે, પણ જ્યારે તે નાગવક્ત્રીના પત્ર સાથે મલે એટલે તે લાલરંગને પ્રગટ કરે છે. તેથી હે વડિલો, તમે મનમાં શામાટે ખેદ કરો છો? એ કુમારને અમારો પ્રસંગ થવાહો, પછી શું થાય છે. તે જાણ લેજો.”

ચતુર કન્યાઓના આવા વચનો સાંભળી તે જંબૂકુમારનો શ્વસુરવર્ગ નિશ્ચિંત બની ગયો અને તત્કાલ તેમણે વિવાહનો સમારંભ કરાવવા માંડ્યો. જાણે કૌતુકથી હોય તેમ લગ્નનું મુહૂર્ત આવી પોહોંચ્યું. “શુદ્ધજનના વચનરૂપ જલવડે જંબૂકુમાર જરા પણ ભેદ પામશે નહીં.” એવી બુદ્ધિ જાણે ધારણ કરતી હોય તેમ મદ ભરેલા લોચનવાળી મહિલાઓ વરના અંગ ઉપર તેલ મર્દન કરી અભ્યંગ સ્નાન કરાવવા લાગી. પછી તે ઉપર પીઠી ચેળી. તેથી જાણે પોતાના મનની જેમ બાહેર પણ તે નિઃસ્નેહપણું જણાવતા હોય તેમ વરરાજા વિશેષ દીપવા લાગ્યા. તે પછી વરરાજાને ઠસુંબી વસ્ત્રા પેહેરાવ્યા. તે જાણે તેને સંસારમાં વાસ કરાવવાને માટે વનિતાઓએ આપેલા રાગે તેની સર્વ તરફ વીંટાળી લીધા હોય તેમ તે દેખાતા હતા. અળખાઓથી નહીં છતાંએલા તે વરરાજાના નવ અંગમાં તિલક કરવામાં આવ્યા, તે જાણે તેના પરાભવ ઠરવાને આવનારા કામદેવરૂપી ચક્રવર્તીએ અગાઉથી પોતાના નવ નિધિઓ મોકલ્યા હોય તેમ તે દેખાતા હતા. ત્રાકની અંદર રહેલા સૂત્રના તાંતુઓથી વરરાજાનો સ્પર્શ કરવામાં આવ્યો, તે વખતે વરરાજાએ વિચાર્યું કે, “શું આ ત્રાકનું સૂત્ર ખીજ સામાન્ય માણસની જેમ મને પણ ભ્રમના રસનું શિક્ષણ આપશે?” જ્યારે વનિતાઓએ ક્ષણવાર તેને વાનામાં નાંખ્યો ત્યારે તેણે વિચાર્યું કે, “આ સ્ત્રીઓ કે જેઓ કયું ન કયું કરનારી છે, તેમને એક ક્ષણ પણ લાગશે નહીં.” પછી યુવતિઓ કામદેવના મધુર ગીત આતી આતી સૈકડો કલશવડે વરરાજાને ન્હવરાવા લાગી. તે જાણે તેઓ તેના શરીરમાં રહેલા વૈરાગ્ય ધોધ નાંખરા ઇચ્છતી હોય તેમ દેખાતી હતી. તે પછી વડીલ સ્ત્રીઓના કહેવાથી યુવતિઓએ ગંધકપાચીવડે વરરાજાના અંગ ઉપરથી જલનો સંગ દૂર કર્યો, અને તે સાથેજ

૧ સંસ્કૃતમાં જ્ઞ અને ઢ સરખા ગણાય છે, તે ઉપરથી જ્ઞ ને ઢાણે જ્ઞ શબ્દ લેતાં જડનો યોગ એવો અર્થ પણ થાય છે.

તેના હૃદય ઉપર બાળુ કામદેવના બાણ હોય તેવી પુષ્પમાળાઓ આવી પડી. ત્યારબાદ તેના શરીર ઉપર ચંદનનો લેપ કરવામાં આવ્યો તે બાળુ “હું તારી સમીપ હાજર છું, તું કંઈ બાતનો ભય રાખીશ નહીં” તેવી મૈત્રી બતાવવાને શુકલધ્યાન તે ચંદનના મિષ-થી તેના શરીરને આલિંગન કરતું હોય તેમ તે દેખાવા લાગ્યું, તે પછી જે રસદશ-દશા સહિત હોય તે વીરાગી હોય અને જે દશા રહિત હોય તે રાગી હોય, તે બંનેનો યોગ કરવો કેમ સંભવે ?” આવા વિચારથી તે વરરાજાએ દશા-છેડાવાલા બે મૈત્ર વસ્ત્રો ધારણ કર્યા. બીજી ભાતના વસ્ત્રો ધારણ કર્યા નહીં. એવી રીતે અંતરમાં ગુરુના ઉપદેશથી અને બાહ્યેર આભૂષણોથી સુશોભિત એવો વરરાજા જંબૂકુમાર તેજભય બની ગયો. તે વખતે બાળુ તે જોઈ નિરાશ થયું હોય તેમ મોહરૂપ અધકાર તેનાથી દૂર આવ્યું ગયું.

પોશાક પેહેર્યા પછી વરરાજા એક ચપળ ઘોડા ઉપર બેઠા અને તે ચપળ અશ્વને વશ કરી સરળ માર્ગે દોરી ગયા. તે વખતે બાળુ વધારે ચપળ એવા પોતાના મનને વશ કરવાનો અભ્યાસ કરતા હોય તેમ તે દેખાતા હતા. બાળુ કામદેવની મૈત્રીથી તારા

સહિત ચંદ્રના કિરણો તેને જીતવાને આવ્યા હોય તેમ તેના શિર ઉપર આવેલા મયૂર પિચ્છના છત્રની અંદર મોતીએ જડેલી બાપો શોભતી હતી. તેની આસપાસ ગીચોના દેવિ, વાજ્રોના નાદ અને વનિતાઓના ફટાણાના અવાજો થતા હતા. તેને વરરાજા કામદેવની સેનાનો કલકલ દેવિ માનતા હતા. તેથી તેની તરફ તે વિશેષ તિરસ્કાર બતાવતા હતા. આ પ્રમાણે વરરાજાનો વરઘોડો માર્ગે ચાલતો હતો, તે વખતે માર્ગે જોવા એકઠી મળેલી નગરની સ્ત્રીઓ તે વરરાજાનો દ્રષ્ટિ શમતામાં મગ્ન હોય તેવી જોઈ પરસ્પર ચપળ દૃષ્ટિ કરી નીચે પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરવા લાગી તે વરરાજાના સાંભળવામાં આવ્યો.

“બેન, અમારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે, તે કન્યા પણ આ તેના વરની સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરશે.” “એ અસંભવિત છે. કારણકે, તણ

૨ અહિં ‘દશા’ એટલે સ્થિતિ અને વસ્ત્રપક્ષે ‘દશા’ એટલે છેડા એમ બે અર્થ થાય છે.

જમતને જીતનારો કામદેવ વિજ્યી થયા વગર રહેતો નથી.” “આ વરરાજાએ જેવી રીતે રૂપથી કામદેવને જીતી લીધો છે, તેવી રીતે તે સ્ફુર્તિથી પણ કામદેવને જરૂર જીતી લેશે,” “અરે નહીં નહીં, તેને અનુસરનારી સ્ત્રીઓથી કયો યુવાન પુરૂષજીતાતો નથી ?”

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ સાંભળતો જંબૂકુમાર પોતાના હૃદયમાં ઇષ્ટ અર્થને ધારણ કરતો અને અનિષ્ટ ૧ અર્થ ચચકોને આપતો આગળ ચાલ્યો.

ત્યાં જાણે વિમાન હોય તેવો એક મનોહર મંડપ તેના જોવામાં આવ્યો, તેની ઉપર ધ્વજા ફરકતી હતી. તે લગ્નમંડપનું વર્ણન. ધ્વજાફળી હાથવડે જાણે તે મંડપ કામદેવને આ પ્રમાણે કહી બોલાવતો હતો. કે “હે કામદેવ, તું હવે દીગ્વિજય કરવો છોડી દે. જે પુરૂષ તારું નામ સહન કરી શકતો નથી. તે પુરૂષ અત્યારે અહિં આવેલો છે.” તે મંડપમાં કરેલી રક્ત વસ્ત્રની રચનાઓ રાગફળી સમુદ્રની લહરી ના જેવી દેખાતી હતી. તેના દ્વાર ઉપર બાંધેલા મણિમય તોરણો જાણે કામદેવના ધનુષ્ય હોય તેવા દેખાતા હતા. તેના સ્તંભ ઉપર સુવર્ણની પુતલીઓ ગોઠવેલી હતી. તે જાણે ‘આ વરરાજા માનુષી સ્ત્રીઓથી અજેય છે,’ એમ ધારી કામદેવે ત્યાં અપસરાઓને એકઠી કરી હોય તેમ તે દેખાતી હતી. તેની અંદર ગાલરોને વિષે મુક્તા-મોતિઓ પણ બંધનને પ્રાપ્ત થયા હતા અને ત્યાં ચંદ્રોદય (ચંદ્રવો) છતાં પણ મોહરૂપી અંધકાર વધતું હતું, અને તેની અંદર કુંકુમના જલથી છંટાએલી ભૂમિ રાગમય બનીગઈ હતી. આવા સુંદર મંડપના દ્વાર આગળ આવી વરરાજા જંબૂકુમાર ક્ષણવાર ઉભા રહ્યા.

આ વખતે વરરાજાને પુખ્તવાનો વિધિ શરૂ થયો. કોઈ સુંદર દાંતવાળી સ્ત્રી વરરાજાને અર્ધ આપવા લાગી, વરરાજાનું પુખ્તજીવ. ત્યારે વરરાજાએ મનમાં તર્ક કર્યો કે, “આ મારા શત્રુના પક્ષની સ્ત્રી અર્ધથી પૂજા કરી

૧ અહિં અર્થ એટલે દ્રવ્ય સમજવું.

૧ મુક્તા મુક્ત થયેલાને બંધન થવું અને ચંદ્રનો બિંદુ છતાં અંધકારનું વધવું એ વિરોધાભાસ છે.

મને આ સંસાર સાગરમાં નાંખવાની ઇચ્છા રાખે છે. વળી આ બાલા રવૈયાથી ત્રણવાર મસ્તક ઉપર સ્પર્શ કરવાનો આચાર કરે છે, પરંતુ તે આચારને બાને મારા લલાટમાં વિધિએ સ્વહસ્તે લખેલા દીક્ષાના અક્ષરોને બુંસી નાંખવા ઇચ્છતી હોય, તેવી દેખાય છે. જ્યારે હાથમાં ઘોશાફં, રવૈયા અને મુશળ લઈ તેણી પુખવા લાગી ત્યારે શમતારસિક વરરાજાએ વિચાર્યું કે “આ પોતેજ કામદેવનો સુભટ થઈ આવી લાગે છે.” પછી તે વનિતાએ વરરાજાને ગળામાં ધુરખેા નાંખી ખેંચ્યા ત્યારે તેણે માન્યું કે, “આ સ્ત્રી મને ગળે ફાંસો દઈ અચેતન કરી કામદેવ રૂપી શત્રુને અર્પણ કરવા ઇચ્છતી હોય, તેમ દેખાય છે.

આ પ્રમાણે વરરાજા પોંખાયા પછી કષાય સહિત મોહના સં-
પુટની જેમ અગ્નિ સહિત મૃણ્મય પાત્રના
જંબુ કુમારનો સંપુટને લેદી માતાએને ઇચ્છલું નમન કરવા
લક્ષવિધિ. ઇચ્છાતા હોય, તેમ માતૃગૃહમાં પેશી ગયા.
ત્યાં ત્રણ લોકને સાધારણ એવા વિધિના નિ-

ર્માણુને ન ઘટે તેવા અદ્ભુત રૂપવાળી સ્નાન અને વિલેપનથી વિ-
ભૂષિત દેહવાળી, ઘણા રૂપને ધારણ કરતી અને સખીઓથી વીંટા-
એડી આઠ કન્યાઓ પ્રથમ હાજર રાખેલી તેના જોવામાં આવી તે
જોતાંજ જંબૂ કુમારે વિચાર્યું કે. “આ કન્યાઓ જાણે મારા આઠ
કર્મની લેદ સહિત મૂર્તિમાન પ્રકૃતિએ હોય તેવી દેખાય છે. અવસ-
ર મળતાં તે વધૂઓ પોતાના નેત્ર-કટાક્ષ રૂપી બાણોને ગુપ્ત રીતે વ-
ર્ષાવવા લાગી તે જોઈ “આ બાળાઓ છે, છતાં કામદેવના સૈન્યમાં
ભળી મારી સાથે યુદ્ધ કરે છે,” એમ જાણી વરરાજાને હસવું આ-
વ્યું. કેઈ યુવતિએ આવી તેમના હાથમાં લેપ કરી મદન કૃણ-મી-
ઠંગ બાંધ્યું, ત્યારે વરરાજાએ, “આ યુવતિ કેઈ પણ રીતે મારા મન-
ને બાંધી શકવાની નથી” એમ વિચારી તેને અટકાવી નહીં. હસ્ત
મેળાપનો સમય થયો એટલે પુરોહિતના કહેવાથી વરરાજાએ પોતા-
ના કરથી વધૂઓના કરતું ગ્રહણ કર્યું. તે વખતે જાણે તે દયાળુ વ-
રરાજા મોહ પંકમાં મગ્ન થયેલી તે બાળાઓનો તેમાંથી ઉદ્ધાર ક-
રવા ઇચ્છતા હોય તેમ દેખાવા લાગ્યા. અથવા “જે આ બાળાઓ

૧ હવે ફરીવાર તેઓ માતાને નમન કરવાના નથી. કારણકે તેઓ મોક્ષ

મારી ઉપર પ્રેમવતી થઈ હોયતો તેઓ દયાને પાત્ર છે” એવું ધારી તેમને મોક્ષ સુખ આપવાને માટે પોતાનો જમણો હાથ આપ્યો હોય તેમ દેખાતા હતા. જ્યારે વરકન્યાની દૃષ્ટિના મેળાપનો સમય આવ્યો, ત્યારે તે વરકન્યાની દૃષ્ટિએ પરસ્પર મળી, પરંતુ તે દૃષ્ટિએ એ સ્વભાવથી સિદ્ધ એવો રાગ અને વિરાગ છોડી દીધો નહીં. “શ્રી તરુ નિરકત બુદ્ધિવાળો આ વર માતૃગૃહમાંથી નાશી ન જાય,” એવી જાણે શંકા કરતો હોય તેમ પુરોહિતે વધૂ વરની છેડછોડી બાંધી દીધી. તે પછી વરરાજા વેદી ગૃહમાં આવ્યા, ત્યાં કુંડની અંદર નવો પ્રજવલિત કરેલો અગ્નિ તના જોવામાં આવ્યો. તે સમયે જાણે તે અગ્નિનો સ્પર્ધા કરતો હોય તેવો ધ્યાન રૂપી અગ્નિ વરરાજાના હૃદય રૂપી કુંડમાં પ્રજવલિત થવા લાગ્યો. તે પછી વરરાજાએ વધૂઓને કંસાર ભોજન કરાવ્યું અને વધૂઓએ વરરાજાને કંસાર ભોજન કરાવ્યું, તે કાલે વરરાજાએ ધન, યૌવન અને વન્નિતા વિગેરેમાં કંસાર-કિંસાર એટલે શો સાર છે? એવો વિચાર કર્યો. ત્યારબાદ વરરાજાએ આઠે વધૂઓની સાથે અગ્નિને ચાર પ્રદક્ષિણો કરી તે જાણે પ્રાતઃકાળે ગણુધરને પ્રદક્ષિણા કરાવવાનો અભ્યાસ કરતા હોય તેમ તે જણાવા લાગ્યા. તે વખતે વરરાજાના સાળાએ આવી વરરાજાના પગના અંગુઠામાં આર્પણ કરી, તે કાલે વરરાજાએ ચિંતવ્યું કે, મોહ નિદ્રામાં પડેલા એવા મને આ માણસ ચેતાવતો હોય તેમ લાગે છે. તે પછી સાસરાએ વરરાજાને કરમોચન વખતે ધન આપ્યું. તે વખતે વરરાજાએ વિચાર્યું કે, “આ વધૂઓનો હાથ છોડવો મુશ્કેલ નથી તો પછી આ ધન છોડવું શી રીતે મુશ્કેલ થશે.” આવા વિચારથી તેણે તે ધન સ્વીકારી લીધું. તે પછી ‘વિષતું ઔષધ વિષ છે’ એવી નીતિને જાણનારી પ્રમદાઓએ જંબૂ કુમારના ચિત્તની ધવળતા છેદવાને માટે તેને ધવળ મંગળતું વૃંદ આર્પણ કર્યું.

આ પ્રમાણે વિવાહવિધિ પૂર્ણ થયા પછી જાણે પોતે કૃતાર્થ થયા હોય તેમ હર્ષ પામતા સ્વજનોની સાથે નવોદાઓ સાથે જંબૂકુમાર વધૂઓ વડે મનોહર એવા રથ જંબૂકુમારનો ઉપર બેસી પોતાના ઘરને દ્વારે આવી પોતાના સમાગમ હોંઘ્યા. “આજે મને વ્રત લેવામાં વિધ્ન કર-

નારો વિવાહ મહોત્સવ નિવૃત્ત થઈ ગયો, એમ માનીને બાણે હુઈ પામતા હોય તેમ જંબુકુમાર માતાપિતાએ નચાવેલા વિશેષ નૃત્ય કરવા લાગ્યા. તે પછી સિંહ જેમ પાંજરામાં પેશે તેમ જેમાં અગુરનો ધૂપ પ્રજ્વલિત થયેલો છે અને આ બૂપણાના તેજથી જેનું અંધકાર દૂર થઈ ગયું છે એવા વાસગૃહમાં જંબુકુમારે વધૂઓની સાથે પ્રવેશ કર્યો. તે વાસગૃહમાં પણ કપટ રહિત કુમાર પન્નાસન રૂપી યંત્રથી કામદેવને જર્જરિત કરો 'બગતા માણસને ભય નથી' એમ ધારતો સમાધિમાં લીન થઈ બગતોજ રહ્યો. આ સમયે હાર્ય કરવામાં ચતુર એવી સખીઓએ વધૂઓને કહ્યું કે, "સમતામાં મગ્ન થયેલી આ તમારા સ્વામીની દૃષ્ટિ બુઝો તે ઉપરથી તમે બધી હારો ગઈ લાગે છે. કલ્યાણની રંગ ભૂમિરૂપ આ તમારા સ્વામી આજે સૂતા નથી, અને આપણી સાથે કાંઈ પણ નર્મ ગોષ્ઠી કરતા નથી. તેઓ કાંઈ પણ અલક્ષ્ય-અલખનું ધ્યાન કરી રહ્યા હોય, એમ દેખાય છે."

"હે સખીઓ, એમ બોલો નહીં, અમારા આ પ્રિય પતિ ધ્યાન ધરતાંનથી પણ 'આ આઠ વધૂઓમાં હું કઈ વધૂને માનીતી કરું' એમ તે ચિંતવે છે" વળી આ અમારા સ્વામી ધીર પુરૂષોમાં અગ્રેસર છે. તો તેઓ કદુ પરિણામવાળા કામદેવના સંકટમાં પડેલી અમે આઠ અબલાઓને છોડી કેમ ચાલ્યા જશે? આ વાતતો અમે પ્રિય પતિની ભક્તિથી જણાવી છે. પરંતુ બીજી રીતે પણ તેમનાથી નાશી જવાય તેમ નથી. કારણકે, યુવતિઓથી કયો પુરૂષ દ્વાલ પામતો નથી? સ્ત્રીઓ પાસે દેવતાઓ પણ દાસ થઈને રહે છે તો પછી મનુષ્યોની શીવાત કરવી! જો આ સ્વામી અમારી તરફ દૃષ્ટિ કરે તો પછી અમે તેની યોગ શક્તિ કેટલી છે, તે બહુ લઈએ" વધૂઓએ આશ્વેષ કરી સખીઓને આપ્રમાણે કહ્યું.

વધૂઓના આ વચ્ચેના સાંભળી જંબુકુમાર બાણે અપમાનિત થયા હોય, તેમ વીર થઈ વધારે સાવધાન થઈ ગયા. તત્કાળ તેમણે તે સુંદરીઓના શરીર ઉપર દૃષ્ટિ નાંખી. પછી તેમણે વિરક્ત બુદ્ધિથી તેમના સૌંદર્યનો મદ દૂર કરવા માટે કેશપાશથી માંડીને અનુક્રમે નીચે પ્રમાણે ભાવના કરવા માંડી.

“આ સુંદરીઓનો કેસપાશ સહાચારની ઘોલાશને મલિન કર-
 નારી ધૂમાડાની લહરી છે. તેમના લલાટ ઉપર
 શૃંગારનો વૈરાગ્યથી રહેલું કસ્તુરીનું તિલક મોક્ષમાર્ગે પ્રાયાણ
 પરાલવ. કરવામાં અપશુકન રૂપ કૃષ્ણ સર્પ છે. આ
 તેમની બે બ્રહ્મી ગુણમય એવા કીર્તિ રૂપી
 પટકૂલને ફાડી નાંખવા માટે કાતરરૂપ છે. આ તેમના નેત્રરૂપી દાખડામાં
 વિધિએ કીકીના મિષથી ત્રિષ મુકેલું છે. આ તેમના ગાલરૂપી ચોપાટ
 ઉપર કીડા કરતા એવા કામદેવરૂપી ભુગારીએ પાશાથી કયા પુરુષોને
 હરાવ્યા નથી? આ તેમની નાસિકાઓના બે છિદ્રો બાજુ સદા ખુલ્લી
 મુકેલી શ્લેષ્મની પ્રણાલિકા હોય તેવા દેખાય છે. આ તેમના બંને
 કણો ચર્મની વાધરો હોય તેવા લાગે છે. આ તેમના બંને હોઠ બાજુ
 તરણ મત્સ્યના બે માંસપિંડ હોય તેવા દેખાય છે. આ દાંત અસ્થિના
 કડકા છે અને આ જીભ મુખરૂપી રાક્ષસમાં રહેનારી સર્પિણીના જેવી
 છે. ત્રણ રેખાવાલો આ તેમનો કંઠ શ્લેષ્મ, મલ અને પસીનો એ
 ત્રણેએ પોતાની સ્થિતિ માટે કરેલો હોય તેવા દેખાય છે. આ
 તેમના બે બાહુ પાંચ આંગળા અને કરરૂપી પત્રવાલી એરડાના વૃક્ષની
 બે શાખા હોય તેવા દેખાય છે. આ તેમના પુષ્ટસ્નાન બાજુ છત્તી
 ઉપર થયેલા બે ગુંમડા હોય અને તે ઉપર કંચુકીનો મજબુત પાટો
 બાંધ્યો હોય તેવા દેખાય છે. આ તેમનો તુચ્છ (કૃશ) મધ્ય લાગ
 ‘તેમનામાં તુચ્છપણું છે.’ એમ સૂચવે છે. આ તેમના બે સાથજ
 બાજુ વિધિએ ઉદરમાંથી કાઢેલા માંસના પિંડથી પૂર્યો હોય તેવા દેખાય
 છે. તેમના ચરણમાં રહેલા આ નૂપુર બાજુ તેમને બ્રમણ શીલવાલી
 બાણી પગમાં બેઠીઓ નાંખી હોય તેમ દેખાય છે. આ શરીરનું જે
 સ્નાન તે તેમના શરીરની મલિનતા કહી આપે છે, આલૂપણુની પંક્તિ
 ‘શરીર સ્વભાવે અશોભન છે,’ એમ જણાવી આપે છે અને પેહેરવાના
 વસ્ત્રો ‘તે શરીર જ્ઞેવાને અયોગ્ય છે’ એમ બતાવી આપે છે. આ
 પ્રમાણે જંબૂકુમાર ચિંતવન કરતા હતા, તેવામાં સર્વ પરિવાર સુધ
 ગયો એ સમયે પ્રભવ નામે એક ચોરનો સ્વામી પાંચસો સુભટો ને
 લઈ તે ઘરમાં દાખલ થયો.



પ્રકરણ ૫ મું.

ચોરપતિ વીર પ્રભવે તાળા ઉઘાડવાની વિદ્યાથી કમાડો ઉઘાડયા;
 તે પછી આભૂષણોથી યુક્ત એવા સર્વ લો-
 પ્રભવ ચોર અને કોને અવસ્થાપિની વિદ્યાથી સુવાડી દીધા. જે-
 જખૂ કુમારનો વામાં ચોર લોકો વૃક્ષ ઉપરથી જેમ કૂળ ઉ-
 સંવાદ. તારે તેમ તે સુતેલા પરિવારના અલંકારો ઉ-
 તારવા લાગ્યા, તેવામાં જખૂકુમાર બોલ્યો કે,

“ અરે ભાઈ, આમંત્રણ કરી બોલાવેલા એ લોકોને અડશો નહીં. ”
 આ વચન સાંભળતાંજ સર્વ ચોર સમુદાયના સર્વ અંગ અટકી ગયા.
 અને તેઓ હૃદયમાં સંકોચ પામી ગયા. તે સમયે ચોરપતિ પ્રભવે
 તપાસ કરી બેયુ ત્યાં રૂપલ શેઠને કુત્તરીપક જખૂકુમાર તેના બેવા-
 માં આવ્યો. પ્રભવે તેને નમસ્કાર કરી કહ્યું, “ હે મિત્ર, તમે મારી
 પાસેથી બે વિદ્યા લઈ તમારી આ સ્તંભન વિદ્યા મને આપો. તમે
 નિષ્કૂળ થશો નહીં. ” જખૂકુમારે કહ્યું, “ અરે ભાઈ, હું સ્તંભન
 વિદ્યા બાજીતો નથી. અને તારી બે વિદ્યા લેવાની પણ ઇચ્છા રાખતો
 નથી. કારણ કે, પ્રાતઃકાલે હું દીક્ષા લેવાનો છું. માટે તને કહેવું બે-
 ઇચ્છે કે, તું આવું ચોરીનું કામ શા માટે કરે છે? એ ચોરીના કામમાં
 દ્રવ્ય મળવામાં સદેહુ રહે છે અને હુઝ તો અવશ્ય પડયા વગર રહેતું
 નથી. ” જખૂકુમારનો આ પ્રશ્ન સાંભળી ભવિષ્યમાં જેનો ઉદય થરા-
 નો છે એવો પ્રભવ ચોર બોલ્યો—“ મિત્ર, મારો વૃત્તાંત સાંભળો, ”
 વિંધ્યાચળના પ્રદેશમાં જયપુર નામે એક નગર છે. તેની અંદર
 વિંધ્યારાજ રાજ્ય કરે છે. તેને બે પુત્રો છે. તેમાં જ્યેષ્ઠ પુત્રનું નામ
 પ્રભવ છે અને બીજા પુત્રનું નામ પ્રભુ છે. રાજ્યે પક્ષપાત કરી
 નાના પુત્ર પ્રભુને રાજ્ય આપ્યું. અને મોટા પુત્ર પ્રભવ ઉપર સારી
 વાણીથી પણ પ્રીતિ બતાવી નહીં. આથી તે પ્રભવને ઘણો ક્રોધ અ-
 ડ્યો. તે પ્રભવ હું પોતેજ છું. ક્રોધના આવેશથી પિતાની રજા લીધા
 વગર પાંચસો સુલટોને સાથે લઈ ચોરી કરવાનો ધંધો કરવા હું આ-

હેર નીકળી પડ્યો છું. પૃથ્વી ઉપર ફરતા ફરતા અવસ્થાપિની અને તાલોદધાટિની એવી બે વિદ્યાઓ મેં સંપાદન કરી છે. આજે હું તમારા ઘરમાંથી લક્ષ્મી ચોરવાને માટે પ્રયાસ વિના અહિં આવી ચડ્યો છું. સૂર્યની ભગ્નતિમાં જેમ કુમુદને લક્ષ્મી મળે નહીં, તેમ તમારી ભગ્નતિમાં મને અહિંથી લક્ષ્મી મળી નહીં. સદ્ગુણિમાન પુરૂષોમાં અગ્રેસર એવા હે જંબૂકુમાર, વૃક્ષમાં રહેલા લમરાની જેમ અમે દ્રવ્ય લવના લોભથી આ પૃથ્વી ઉપર ફર્યા કરીએ છીએ, તો તે મળેલા ધનને તમે શા માટે છોડી દેવા ઇચ્છો છો ? એક સ્ત્રીની સુંદર મૂર્તિ ચિત્રમાં હોય તો પણ જાણે પિપાસા લાગી હોય તેમ અમે દ્રવ્યથી તેણીનું પાન કરોએ છીએ, ત્યારે તમે આ કામદેવની શાળા જેવી સુંદર બાળાઓનો ત્યાગ કરવા શા માટે તૈયાર થયા છો ?

જંબૂકુમારે ઉત્તર આપ્યો “ હે વીર પ્રભવ, તારા જેવા સમજી પુરૂષને આવો મોહ શો લાગ્યો છે ? ધન તથા સ્ત્રીના વિલાસો જે સુખી પુરૂષ હોય તેનેજ આનંદ આપે છે. હું તો હુઃખરૂપ દાવાનળથી દગ્ધ થઈ ગયો છું. મને તો આ શરીર ઉપર પણ રૂપ હા નથી. જો તારે કૈતુક હોયતો મારું હુઃખ કહું તે સાંભળ. ”

કેઈ એક કાફલો વિંધ્યાટવીમાં ફરવા નીકળ્યો હતો, અંતરાળમાં કેટલાએક ચોરોએ બ્રાહ્મણને આવી તે કાફલા મધુર્બિંદુનું દ્રષ્ટાંત. ને રોકી પાડ્યો. તેમાંથી લય પામી કોઈએક પુરૂષ છુટો થઈ નાશી ગયો, તેને રસ્તામાં જતાં વનનો મોટો ગજેન્દ્ર સામે મલ્યો. ત્યાંથી એક પગલું પણ આગળ ચાલવાને તે સમર્થ ન થયો. તેની આગળ એક મોટો કૂવો હતો. ખાડામાં જેમ સસલું પડે તેમ તેણે તે કુવામાં અંધાધાત કર્યો. તે કૂવાના તટ ઉપર ઊગેલા એક વડની શાખા તે કૂવાના મધ્ય ભાગ સુધી લાંબી લટકતી હતી. તે પુરૂષે પોતાની પ્રિયાની જેમ હુઃખમાં સહાય આપનારી તે શાખાનું આલિંગન કર્યું. તેણે તે કૂવાને તળીએ જાણે બીજે કૂવો હોય તેવો મુખને ફાડી રહેલો એક અજગર તેના જોવામાં આવ્યો. તે સાથે તે કૂવાની ચારે દિશાઓમાં કુંકાડા મારતા ચાર સર્પો પણ જોવામાં આવ્યા. જે શાખાને પોતે વળગ્યો હતો. તેના મૂલને ખોદતા બે ઊદર તેણે જોયા અને લાંબી સુંદર ફેર-

વતો પેલો હાથી જોયો તે હાથી એ પુરૂષને પકડી ન શક્યો એટલે તેણે જોર કરી તે વડનું ઝાડ ક'પાવ્યું. તેવામાં તે ઝાડ સાથે બાધેલા મધુપુડામાંથી મધ માખો ઉડીને તે પુરૂષના શરીર ઉપર ચોટી પડી. આ સમયે પેલા મધપૂડામાંથી ફેટલાએક મધના બિંદુઓ તે પુરૂષના મુખમાં પડતા લાગ્યા. તેના સ્વાદથી તે પુરૂષ આવી આપત્તિને પણ પોતાના પુણ્યભોગે મળી એમ માનવા લાગ્યો. આ વખતે કોઈ વિદ્યાધર આકાશ માર્ગે ફરતો ત્યાં આવ્યો. તે પુરૂષની આવી દુઃખી અવસ્થા જોઈ તેને દયા આવી. તત્કાલ તે વિદ્યાધરે આવી તેને કહ્યું. “ અરે દુઃખી માણસ તું કહે તો તને અહીંથી કોઈ શહેરમાં લઈ જાઉં. ” રસના ઈન્દ્રિયને નહીં વશ રાખનારા તે પુરૂષે ઉત્તર આપ્યો. “ હું મિત્ર, આ મધનું એક બિંદુ પડવાની તૈયારીમાં છે. તે પડે એટલે હું તેનું પાન કરી લઉં તેથી તું જ્યારે પાછો વળ ત્યારે મને લઈ જાજે. ” વિદ્યાધર આવા વચન સાંભળી ચાલ્યો ગયો. પરંતુ દયાને લઈને તે પાછો વળતો આવ્યો ત્યારે પણ તેણે પહેલા જેવોજ જવાબ આપ્યો. આથી તે વિદ્યાધર કંટાળીને ચાલ્યો ગયો. ”

હું ચારપતિ પ્રભવ, કહે એ કેવો માંણસ ? તેને જડ સમજવો કે હાહુયો સમજવો ? પ્રભવે તત્કાળ ઉત્તર આપ્યો. “ જે પુરૂષ એવી આપત્તિમાં માત્ર એક મધના બિંદુના લોભથી રહ્યો, તે ખરેખર જડ સમજવો. ”

જંબૂકુમાર બોલ્યો-પ્રભવ, આ વાતનો મર્મ કાન દઈને સાંભળ. “ જે વિદ્યાચળની અટવી કહેવામાં આવી તે આ સંસાર સમજવો. જે પુરૂષ કહેવામાં આવ્યો છે, તે સંસારી જીવ સમજવો. જે મહાન ગજેન્દ્રે તેને અટકાવ્યો, તે મૃત્યુ સમજવું. જે કુવો કહેવામાં આવ્યો, તે મનુષ્ય ભવ સમજવો. તેની અંદર શાખા રૂપી આયુષ્યને અલંબીને તે પુરૂષ રહ્યો હતો. જે નીચે અજગર કહેવામાં આવ્યો તે નરક સમજવું. જે કુવાની આસપાસ ચાર સપોં હતા, તે કોઈ વગેરે ચાર કષાય સમજવા. તે પુરૂષના શરીર ઉપર મધમાંખો લાગી હતો, તે સુખનો ઘાત કરનારી રોગોની પીડાએ સમજવી. પેલી શાખાને ખોદનારા જે બે ઉંદરો કહેવામાં આવ્યા, તે આયુષ્ય રૂપી શાખાનું ભક્ષણ કરવામાં ચતુર એવા બે શુકલપક્ષ અને કૃષ્ણપક્ષ સમજ-

વા. જે મધુના ઊંદુઓ તે વિષયો જાણવા કે જે કષ્ટમાં પણ પ્રાણીને સ્નાદ આપી રહ્યા છે. હે મિત્ર પ્રલવ, હું પણ એવી અવસ્થામાં આવી પડ્યો હતો, ત્યારે જેમ પેલા પુરૂષને વિદ્યાધર મળ્યો હતો, તેમ તે વિદ્યાધરના જેવા ગુરૂ મને પ્રાપ્ત થયા છે. હવે તું મને શા માટે અટકાવે છે? એવા ગુરૂ ફરીવાર સુલભ થતા નથી.”

જંબૂકુમારનો આ વૃત્તાંત સાંભળી ધન અને વનિતાના ભોગના વિષયમાં નિરૂત્તર થઈ ગયેલા પ્રલવે પછી બીજા વિષય ઉપર પ્રશ્ન કર્યો. “મિત્ર, કદિ ધન અને વનિતાનો ભોગ નહારો હોય તો એ વાત એક તરફ રહી પણ પાષાણના જેવા કઠોર હૃદયથી આ તારા કુટુંબનો ત્યાગ શામાટે કરે છે? કારણ કે, કેટલાએકને સ્વજનો જીવતા ન હોય, કેટલાએક સ્વજનોના અલક્ષ્ત હોય અને કેટલાએક સ્વજનોની સાથે વિરોધ કરનારા હોય, તેથી પ્રાચે ફરીને સ્વજનનો યોગ થવો સુલભ નથી. અને જો સ્વજનનો યોગ પ્રાપ્ત થયો તો તે છોડવો યોગ્ય નથી.” જંબૂકુમાર બોલ્યો—“અરે ભાઈ, આ સંસારમાં ભમતા એરા સંસારી જીવે સર્વ જીવોની સાથે સર્વ પ્રકારના સંબંધો પ્રાપ્ત કરેલા છે, તો પછી કયા સંબંધ ઉપર રાગ કરવો? એ કહી શકાતું નથી. વળી જેઓ સંસારમાં જ્યારે સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે સાથે મળી તેના ઉપભોગ કરવા ભોગા થાય છે, પણ જ્યારે સંપત્તિનો નાશ થઈ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે તેઓ જીગારીઓની જેમ દૂર ચાલ્યા જાય છે, એવા સ્વજનોને વિષે આદર શો કરવો? એમાં પણ જ્ઞાતિનો સંબંધ તો માયા વચનનો જેમ વિપરીત જોવામાં આવે છે, આ વાત જો તારા માનવામાં ન આવતી હોય તો તે ઉપર એક કથા છે, તે ધ્યાન દઈને સાંભળ.

આ દેશમાં મધુર આકૃતિવાળા પુણ્યવાન પુરૂષોએ સેવેલી મથુરા નામે એક નગરી છે. તે નગરીમાં સંબંધની વિચિત્રતા ઊપરદષ્ટાંત. નામે એક ગણિકા રહેતી હતી. તેણીએ એક વખતે કુબેરદત્ત અને કુબેરદત્તા નામે પુત્ર પુત્રીના યુગલને જન્મ આપ્યો. તે ગુણિકાની વૃદ્ધમાતાએ ના પાડી તે છતાં તેણીએ તે બંને બાલકોને દશ દિવસ સુધી સ્તનપાન

કરાવ્યું. “વારાંગના શેલડીની જેમ ફલવાળી થાય, એ વાત કદિપણ વખાણવા યોગ્ય નથી. તેથી ધૌવનરૂપી સર્વસ્વને હુરનારા પુત્ર પુત્રી ઉપર તેણીને કેમ રનેહ ઉત્પન્ન થાય?” આ પ્રમાણે કહી તે કુબેરસેનાની વૃદ્ધમાતાએ તે બંને બાલકોને પોતપોતાના નામની મુદ્રિકા પહેરાવી પેટીમાં મુક્યા અને તે પેટી યમુના નદીમાં તરતી મુકી દીધી. કુબેરસેનાને પોતાનો વૃદ્ધમાતાના કહેવાથી આ કામ કરવું પડ્યું, તથાપિ કુદરતી માતૃસ્નેહને લઈને તેણીએ તે પેટી મુકતી વખતે યમુના નદીને કહ્યું કે “હે સખી, આ મારા બંને બાળકોની હવે તું માતા છે. મેં આ બાલકોને તારા બેળામાં મુક્યા છે. મારી આ આપણને તું ચાલવીશ નહીં.” આ પ્રમાણે કહી કાજળથી શ્યામ એવા અશ્રુવટે યમુનાના જળને વધારે શ્યામ કરતી તે ગુણિકા દુઃખ પામતી પાછી આવી. તે પેટી પ્રવાહમાં તણાતી તણાતી સૌર્યપુર નગરના સીમાડામાં આવી પોહોંચી. આ સમયે કોઈ બે શ્રીમત ગૃહસ્થો નદીના તીર ઉપર ઉભા હતા. જાણે બંદર શિવાયના સ્થળ ઉપર આવેલી નાવીકા હોય. તેવી તે પેટીને જોઈ તેમણે ખેંચી લીધી. તે બિઘાડીને જોતાં તેમાં બે બાલકો જોવામાં આવ્યા. તત્કાળ તેમણે એક એક વેહેંચી લીધું. બાળકોની ઉપર તેમના નામની મુદ્રિકા હતી, તે ઉપરથી તેમના તે તે નામ રાખવામાં આવ્યા અને બંને તે બાલકો ઉભય ગૃહસ્થોના ઘરમાં ઉછરી ગયા. જ્યારે તેઓ શિશુવયથી મુક્ત થયા, ત્યારે તેમને યોગ્ય કળાઓનો અભ્યાસ કરાવવામાં આવ્યો. કાળે કરી જેમના કુલ જાણુવામાં આવ્યા નથી, એવા તે બંને બાલકોનો પરસ્પર વિવાહ કરવામાં આવ્યો. તે બંને રતિલવનમાં કીડા કરતા યુગલિયાના જેવા ધર્મને આચરવા લાગ્યા.

એક સમયે બંને દંપતિ પાશાથી રમતા હતા. તેવામાં કુબેરદત્તે પોતાની મુદ્રિકા ફેંકી તે કુબેરદત્તાએ જોઈ, પછી પોતાની મુદ્રિકા મેળવી ત્યાં બંને સરખી લાગી એટલે તે બાળા વિચારમાં પડી ગઇ. પછી તેણીએ કહ્યું, “પ્રાણનાથ, આ બંને મુદ્રિકા નામ અને ઘાટથી મળતી આવે છે, તે ઉપરથી પરિતાપ કરનારો આપણ બંનેની વચ્ચે સહોદર ભાવ હોય એવું મને લાગે છે. કદાચિત્ આ બંને ગૃહસ્થોએ આપણને કોઈ ઠંકાણેથી મેળવ્યા હશે. આપણે તેમના બરા સંતાનો

નથી. તો આ હુકીકત આપણે આજે સોગન આપીને તેમને પુછીએ તો તેનો નિર્ણય થશે. ”

આવું વિચારી તે બંને દંપતિએ તેમના વડિલોને એ વાત સોગન આપી પુછી એટલે તે વડિલોએ તેમની આગળ સત્ય હુકીકત કહી દીધી. આ ઉપરથી બંને યુવાન અને યુવતિ પોતાનો સહોદર સંબંધ નિશ્ચિત કરી શોક સ.થે પોતાના પાપની નિંદા કરવા લાગ્યા. “ આ સંસારમાં જ્ઞાન વિના મનુષ્યોમાં પણ પશુધર્મ થઇ જાય છે ” આવું વિચારી કુબેરદત્તા વિરકત થઇ ગઇ અને તત્કાળ કુબેરદત્ત અને માતા પિતાની આજ્ઞા લઇ તેણી દીક્ષા લઇ ચાલી નીકળી ચાલતી વખતે તેણીએ બોધ રૂપી વૃક્ષનું જાણે બીજ હોય તેવી પેલી પોતાના બંધુ કુબેરદત્તના નામની મુદ્રિકા ગુપ્ત રીતે સાથે લીધી હતી.

કાળે ઠરીને કુબેરદત્તના હૃદયમાં વૈરાગ્ય થયો ન હતો, તે તો વ્યાપારના કામમાં લાગી મોટો ધનવાન બની ગયો. પુરૂષો પ્રાચે કરીને કંઠાણ હૃદયવાળા હોય છે. એક વખતે તે ધનવાન બની મથુરા નગરીમાં આવો ચડયો. સૂર્ય જેમ પૂર્વ દિશા પાસે આવે તેમ તે કામી થઇ પોતાની માતા કુબેરસેના ગણિકા પાસે ગયો. અધિક રાગને ધારણ કરતાં તે કામી પુરૂષે ધૌલમતને સત્ય કરી બતાવ્યો. સંસારરૂપી વિષવદ્વોના કૂળ જેવો, મોહરૂપી કાઠવના કીડા જેવો અને પાપરૂપી વૃક્ષના પદ્મવ જેવો તે બંને દંપતિમાંથી એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. તપસ્વિની અને સાધ્વી કુબેરદત્તા આ અયોગ્ય બનાવ અવધિ-જ્ઞાનથી જાણો પોતાનો પ્રવર્ત્તિનીની આજ્ઞા લઇ ઉતાવળી મથુરા નગરીમાં આવી પોહોંચી. તેણી કસોટીના પથ્થરમાં સુવર્ણરેખાનો જેમ તે કુબેરસેના ગુણિકાના ઘરમાં આવીને રહી. એક સમયે પેલો બાળક પારણામાં સુતો સુતો રોતો હતો, તેને જીલાવતી સાધ્વી આ પ્રમાણે બોલી-“ હે બાલક, તું શા માટે રૂવે છે ? તું મારા પતિનો સહોદર છે, તેથી મારો દીયર થાય છે. હે વિશાળ લલાટવાળા, તું મારો સહોદર છે, તેથી મારો ભાઈ પણ થાય છે. આ કુબેરસેના મારી સપત્ની થાય છે, તેથી તું મારો પુત્ર પણ છે. તારો પિતા મારી સપત્નીથી

૧ જેમાં માતા કે સ્ત્રી વચ્ચે ભેદ જોવામાં આવતો નથી એવો એક માર્ગી સંપ્રદાય.

ઉત્પન્ન થયો છે, તેથી તું મારો પૈત્ર પણ થાય છે. મારી માતાના પ્રિયનો તું સહોદર છે, તેથી મારો કાકો પણ થાય છે અને વળી તું મારા સહોદરનો પુત્ર છે, તેથી મારો ભત્રીજો પણ થાય છે. હે સુંદર બાળક, તારી જે માતા છે, તે મારી પણ માતા થાય, એમાં કોઈ ભતનો સંશય નથી. વળી તે મારી માતાના પ્રાણપ્રિયની માતા છે, તેથી તે મારી માતા મહી (માની માતા) થાય છે. હે સુમતિ બાળક, તેમ તે મારા પ્રીયપતિની માતા છે, તેથી મારી સસૂ પણ થાય છે. વળી તે મારી સપત્નીના પુત્રની પ્રિયા છે, તેથી તે મારી વધૂ (પુત્રવધૂ) પણ થાય છે. વળી તે મારા ભાઈની પત્ની છે, તેથી મારી ભોભાઈ પણ થાય છે. વળી તે મારા પતિની સ્ત્રી છે, તેથી મારી સપત્ની પણ થાય છે. હે બાળક, વળી જે મારો પિતામહ (પિતાનો પિતા) તે તારો પિતા થાય, તેથી તે મારો કાકો પણ થાય છે. તેમજ તે મારી માતાનો પતિ છે, તેથી તે મારો પિતા પણ થાય છે. તેની માતા અને મારી માતા બુદ્ધી નથી તેથી તે મારો જંબુ પણ થાય છે. વળી તે મારા પતિની માતાનો પતિ છે. તેથી તે મારો સસરો પણ થાય છે. તેણે મારું પાણિગ્રહણ કર્યું છે તેથી તે મારો ભત્તા પણ થાય છે અને તે મારી સપત્નીનો પુત્ર છે, તેથી મારો પુત્ર પણ થઈ શકે છે. ”

સાધ્વી કુબેરદત્તાના આ શબ્દો કુબેરદત્તાના સાંભળવામાં આવ્યા, તે સાંભળી તેણે આશ્ચર્યથી સાધ્વીને પુછ્યું “ સાધ્વી, આવું વિપરીત કેમ બોલે છે ? જો તું ચોખી હો તો આ ગણિકાને ઘેર કેમ રહે છે ? બીજાનો દોષ બુલે છે અને પોતાના દોષનો વિચાર પણ કરતી નથી. ” કુબેરદત્તાના આ વચનો સાંભળતાં જ સાધ્વીએ પેલી મુદ્રિકા તેની આગળ ધરી. દિનરત્ન (સૂર્ય) ની જેમ મુદ્રારત્ન બોવામાં આવતાંજ કુબેરદત્તાનું અજ્ઞાન-તમ દૂર થઈ ગયું. મોહને લઈને પોતાના પુણ્ય માર્ગનો નાશ કરી ગયો. એમ બહુી તે પોતાને નિંદવા લાગ્યો. તત્કાળ તે યૌવન વયમાં હતો છતાં પણ પોતાના આવા નિંદિત ચરિત્રથી ધરમાલો કુબેરદત્ત પાપની શુદ્ધિને માટે ચારિત્ર લઈ વનમાં ચાલ્યો.

ગયો પછી ગુણિકા કુબેરસેનાએ પણ પાપથી લય પામી શુદ્ધ જહસ્થ ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો.

જંબૂકુમાર કહે છે હે પ્રભવ, આ વૃત્તાંત ઉપરથી વિચાર કર્ય કે આવા સંસારની અંદર સદ્ગુણદ્વિવાળા મનુષ્યોની સ્વજ્ઞાતિ કે સ્વ-જન સંબંધી વાર્તા શી કરવી ?

પ્રભવ ચોર બોલ્યો, “ મહાશય, એ બાબતમાં તો તમે સમર્થ થઈ શક્યા છો. પરંતુ મારે એટલું પુછવાનું છે કે, તમે પુત્ર વગરના છો, અને જે અપુત્ર હોય તેની ગતિ નથી, તેનું કેમ કરશો ? ” જંબૂકુમારે કહ્યું “ ચોરપતિ પ્રભવ, જે ગતિનું મૂલ પુત્રો હોય તો હું ગતિમાં પણ વિરક્ત છું. જે પુત્રો વડે સારી ગતિ થતી હોય તો પછી શ્વાન વગેરે પ્રાણીઓ બધા પુત્રવાળા હોય છે, તો તેમની પણ ભલે સારી ગતિ થાઓ. ભદ્ર, એ વાત તદ્દન કલ્પિત છે. કોઈ કાળના વિવર્તથી પુત્રો પણ શત્રુ રૂપે થાય છે. જે તને તે વિષે પ્રતીતિ ન આવતી હોય તો તે વિષે એક કથા કહું તે સાંભળ.

આ પૃથ્વી ઉપર ધનાઢ્ય લોકોથી વસેલી તામ્રલિપી નામે એક નગરી છે. તેમાં મહેશ્વરદત્ત નામે એક અપુત્રની ગતિ નથી મિથ્યાત્વી શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તેના ઘરમાં નાગિ-એ વિષે વિચિત્ર લા નામે એક સ્ત્રી હતી. કુમતિ રૂપી નદીના દ્રષ્ટાંત પૂરે તેણીના શીળરૂપી તટને તોડી નાંખ્યું હતું. તેણીને મન રૂપ ગજેન્દ્ર નિરંકુશ થઈ પ્રત્યેક

પુરૂષ તરફ દોડ્યા કરતો હતો. એક વખતે તે મહેશ્વરદત્તના પિતાના શ્રાદ્ધને દિવસ આવ્યો. તે શ્રાદ્ધના પર્વમાં એક પાકાને મારી તેનું માંસ પોતાના પુત્રને ખોળામાં બેસાડી પ્રીતિથી ખવરાવતો હતો. તે સમયે કોઈ જ્ઞાની મુનિ તેને ઘેર ભિક્ષા માટે આવી ચડ્યા. તે જ્ઞેષ્ઠ જ્ઞાનીએ કહ્યું કે, “ અહો ! આ જડ પુરૂષ શ્રાદ્ધ કરે છે પણ તે પિતા ના માંસથી પોતાના શત્રુને ખોલામાં બેસાડી પોષે છે. ” આ પ્રમાણે કહી તે મુનિ પાછા વલીગયા. તેવામાં મુનિના આ શબ્દો સાંભળી મહેશ્વરદત્તને ક્રોધ ચડી આવ્યો. તેણે પોતાના મનમાં ચિંતવ્યું કે, “ મલિન શરીરવાલો આ મુનિ આવું મલિન કેમ બોલે છે ? ” આમ ચિંતવ્યા પછી તેને વિચાર થયો કે, આ વિષે ક્રોધ કરવાની જરૂર

નથી. પ્રથમ તેને ખરી હકીકત શું છે? તે બાલ્યુવા માટે પુછવું જોઈ-
એ જ આમ વિચારી તત્કાળ તે મુનિ પાસે ગાલ્યો આપ્યો અને આ
પ્રમાણે બોલ્યો “હે સાધુ, તમે શું કહેવા માગો છો? તે મને સમ-
જાવો” મહેશ્વરદત્તને પ્રતિબોધ આપવાની ઇચ્છાથી કર્ણુની બાલ્યુ
રૂપ એવા મુનિ બોલ્યા—“હે સુંદર, જેમના હૃદય મિથ્યાત્વથી ભલિન
થયેલા છે, એવા જીવો શું નથી કરતા? પૂર્વે તે લયનો ત્યાગ કરી
તારી સ્ત્રીના એક જાત પુરૂષને મારી નાંખ્યો હતો. તે વખતે
તત્કાળ તારી સ્ત્રીના ઉદરમાં તે જાત પુરૂષથી રહેલા ગર્ભની
અંદર તેજ જાત પુરૂષ પોતેજ તેમાં અવતર્યો હતો તે આ તારો
ક્ષેત્ર જ પુત્ર થયેલો છે, તેને તું પુત્ર તરીકે માને છે. વળી આજે
શ્રાદ્ધને દિવસે તે જ પાડાને માર્યો. તે તારા પિતા સમુદ્રદત્તને
જીવ હતો. આ તારા દ્વાર આગળ તે પાડાના અસ્થિને લક્ષણ
કરતી કુતરી ઉભી છે, તે તારી બહુલા નામે માતા છે. આત્મધ્યાનને
લઈને તે પશુભવ પામેલી છે. જ્ઞાનવડે આ હકીકત બાળી હું અહિં
તને બોધ કરવા આપ્યો છું. કાંઈ ભિક્ષા માગવા આપ્યો નથી. મેઘની
જેમ યતિઓની પ્રવૃત્તિ પરોપકારને માટેજ છે. આ કુતરી
તારી માતા છે. એ વાતની જો તારે પ્રતીતિ કરવી હોય તો તે કુતરીને
તારા ઘરમાં લઈ જા. તે પ્ત્રી માત્ર અર્ધ નિમેષમાં જ પૂર્વે જમીનમાં
ઢાટેલું દ્રવ્ય તને બતાવશે.” આ સાંભળી આશ્ચર્ય પામેલો મહેશ્વરદત્ત
તે કુતરીને પોતાના ઘરમાં લઈ ગયો. કુતરીએ ઢાટેલું ધન પ્રત્યક્ષ
પ્રગટ કર્યું. આ જોતાંજ મહેશ્વરના હૃદયમાં પણ સાથે વિવેકરૂપી રતન
પ્રગટ થઈ આવ્યું. તેપછી મુનિઓની કથાઓથી તે એવો શુદ્ધ જૈન
બની ગયો કે જે મેરૂ પર્વતની જેમ સુર-અસુરોથી પણ ધર્મથી
અબાયમાન થઈ શકે નહીં.” લદ્દ પ્રભવ, આ ઉપરથી સમજવાતું કે,
આ જહન સંસારમાં પુત્રોથી પિતા અને પિતાથી પુત્રો ઉત્તમ ગતિ
પામી શકતા નથી, પરંતુ તે પૂર્વના કરેલા સુકૃતથી જ ઉત્તમ ગતિ
પ્રાપ્ત કરી શકે છે.





પ્રકરણ ૬૬.

જંબુકુમાર અને પ્રભાણે વચ્ચે આ પ્રમાણે વાતચીત થતી હતી, તેવામાં જંબુકુમારની સૌ સમુદયી જંબુકુમાર અને તેણીની સખીઓની પ્રેરણાથી જરા નમ્ર મુખી તેની સ્ત્રીઓનો થઈ આ પ્રમાણે બોલી. “પ્રભુ, બાલ સ્ત્રીને સંવાદ. ઘટે તેવો આવો કદાચહ શામાટે રાખો છો? ગૃહસ્થોને વનિતા અને વિત્તના ઉપલોભથી

મલતુ' ઇંદ્રલવનના જેવું સુખ કયાં! અને કાંટાવાળી શાખાને મર્દન કરવા જેવું મુનિઓતું ચારિત્ર કયાં! યૌવન વયમાં તપ કરવું તે પ્રાતઃકાલે દીપક કયાં જેવું છે. તે મંત્રના જપની આદિમાંજ દેવને વિસર્જન કરવા જેવું છે અને તે પુત્ર જન્મને વખતે નિવાપાંજલિ આપ્યા જેવું છે. સ્વામીનાથ, અમારો શો અપરાધ છે કે, તમે 'હ'મેશા એકદલી મુકિતને જ સંભારો છો. પણ તે મુકિત બહુ જનની રાગિણી, રૂપ વગરની અને ગુણ રહિત છે, એમ માનજો. તેવી પણ મુકિતને તમે અનુક્રમે મેળવી શકશો. તેમાં ઉતાવળ કરવી ન જોઈએ. ચતુર પુરૂષો ક્યારે પણ ઉતાવળને વખાણતા નથી. સાહસ કરનારા પુરૂષને પાછળથી ખેદ કરવો પડે છે. તે વિષે એક કુટુંબીયું દૃષ્ટાંત પ્રખ્યાત છે.

મુસીમ-નામના ગામમાં એક જડ કુટુંબી (કણ્ઠી) રહેતો હતો, તે જ્યારે ચોમાસુ આવે ત્યારે કાંચ અને એક કુટુંબીયું કોદરા જેવા હલકા ધાન્ય વાવતો અને વર્ષા-દના સિંચનથી ઉગેલા અને પાકેલા તે ધાન્યોને આનંદથી ખાતો હતો. એક વખતે પોતાના

૧ અહિં મુકિત બહુજનની પ્રીતિવાળી, અરૂપી અને નિર્ગુણ છે અને સ્ત્રી પ્રણાં પુરૂષો પર રાગવાળી, રૂપ અને ગુણ વગરની હોય તે ત્યાજ્ય છે.

સગાવાહાલાઓને મળવાની ઇચ્છાથી તે માળવ દેશમાં આવેલા પૂરણ નામના એક ગામમાં ગયો. ત્યાં તેના સગાઓએ તેને ધી, ખાંડ સાથે ઘઉંના માંડાનું મધુર ભોજન કરાવ્યું. તે જમીને તૃપ્ત થયેલો તે કણ્ણી જેમાં હલકા ખોરાકથી હંમેશા પેટ ખાળવામાં આવે છે, એવા પોતાના શુદ્ધ દેશને આળો આપવા લાગ્યો. પોતાના પેટ ઉપર હાથ ફેરવી તેણે સ્વજનોને કહ્યું, “અરે બંધુઓ, તમોને ધન્ય છે કે જે તમો અમૃત રસને પણ નીચું કરી દે એવું આવું સ્વાદિષ્ટ ભોજન હંમેશા મેળવે છે, આવા ભોજનના બીજ મને આપો તો હું એ બીજ મારા દેશમાં ફેલાવું.” તેની આવી માંગણી ઉપરથી તે લોકોએ તે કણ્ણીને શેલડી અને ગોધૂમના બીજ આપ્યા અને આદરપૂર્વક શેરડીના ક્ષેત્રની તથા તેને પીલવાના કામની રીતિ તેને સમજાવી. આથી મનમાં પોતાની દુરાચારના તરંગોને ઉછાળતો તે કણ્ણી હર્ષ પામતો પોતાને ગામ આવ્યો. લોકોએ અને તેના પુત્રોએ તેને ઘણું એ વાર્યો, તોપણ માંડાને રસ ખાવાની લોલુપતાથી તેણે અપરાધીનો જેમ પોતાના ક્ષેત્રમાં લગભગ તૈયાર થઈ ગયેલા ધાન્યને લણી નાંખ્યું. પછી પોતાની પસંદ પડેલાનું જે દ્રવ્ય હતું, તે ખચી તે સ્થૂળ જમીનમાં એક કૂવો ખોદાવવા માંડ્યો. ઘણું ઉંડું ખોદતાં પણ તેમાંથી પાણી નીકળ્યું નહીં, પરંતુ ઉત્કટું તેની આંખોમાંથી પાણી નીકળી ગયું.^૧

હે સ્વામિનાથ, જેવી રીતે તે મૂઢ કણ્ણી ખાંડમાં આવાની લોલુપતાથી પોતાના હાથમાં આવેલા અન્નને ગુમાવી બેઠો અને ખાંડ તથા માંડાના નવા ધાન્યને ન મેળવવાથી અતોબ્રહ્મ સ્તતોબ્રહ્મ થઈ લોકોમાં ઉપહાસ્યનું પાત્ર થયો, તેવી રીતે તમે આ હાથમાં આવેલા સંસારના સુખ ઉપર દ્વેષ કરી મુક્તિના સુખને માટે યત્ન કરો છો, તો તમે પણ ઉભય બ્રહ્મ થઈ લોકોમાં હાસ્યનું પાત્ર થશો.”

પોતાની પત્ની સસુદ્રશ્રીના આવા વચન સાંભળી જંબૂકુમાર શંખના જેવો મધુર ધ્વનિ કરી બોલ્યા. “ભદ્રે, તારામાં આવું વાણીનું આચાર્યપણું કેને કંઈ છે? ગૃહસ્થોનું સુખ કેવું છે? તે સાંભળ; જન્મ, જરા, આધિ, વ્યાધિ અને મૃત્યુથી હણાયેલું તે ગૃહસ્થોનું સુખ

વિષયી મિશ્રીત એવા સાકરના જલ જેવું છે, તેથી હિતની ઇચ્છા રાખનારા પુરૂષોને તે અપ્રાહુય છે. જે યતિઓને વ્રતનું દુઃખ છે, તે પરિણામે સાફ છે. તેથી અમે તેને દુઃખ ગણતા નથી. જે દુઃખની ભીતિ રાખનારા છે, તેને ખેતી વગેરે બધો ઉદ્યોગ ફલીભૂત થતો નથી. કુશળ પુરૂષો રાજાની મેહેરખાની મેળવવામાં, ધન કમાવામાં, નિધાનનો લાભ સંપાદન કરવામાં અને ધર્મ કરવામાં કાળ કે અકાળ ભેવા બેસતા નથી. મોક્ષની લક્ષ્મી ગમે તેવી હો, પણ ભે તેને મહા પુરૂષોએ માન્ય કરી છે, તો પછી મારે માન્ય છે. જે માર્ગે મહાજન ભય છે, તેજ માર્ગે કહેવાય છે. જે પુરૂષો પ્રમદાઓના શરીરને સુંદર ધારો ધણું હર્ષથી સેવે છે, તે કોઈ એક કાગડાની જેમ અવરથ જીવિતથી બ્રહ્મ થઈ ભય છે. તે કાગડાનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે.

વિંધ્યાચળની અટવીમાં બાણે બીજો નાનો વિંધ્ય ગિરિ હોય, તેણે એક વૃદ્ધ હાથી હતો. એક વખતે ગ્રીષ્મ કાગડાનું દૃષ્ટાંત. ઋતુમાં તેને અતિ લુક લાગવાથી તે નર્મદા નદીના તીર ઉપર આવતાં મૃત્યુ પામી ગયો. તેના મુઠ્ઠાને બેઠ એક શીયાળનું ટોળું બાણે પોતાને અક્ષય નિધિ પ્રાપ્ત થયો હોય તેમ અધિક હર્ષ પામતા લાગ્યું. તેણે માંસ ખેંચી ખેંચી તે હાથીના મુઠ્ઠાનું શુદ્ધાર પુલ્કું કરી મુક્યું. પછી કચોડા કાઝડાઓ ધણી વગરના નગરમાં જેમ દિવસે ચોર પેશે અને નિકળે તેમ તે શુદ્ધારમાં પેશવા લાગ્યા અને નીકળવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે કાઝડાઓ ગમનાગમન કરતા હતા, તેવામાં વિશેષ લુબ્ધ એવો એક કાઝડો અંદરના માંસનું ભક્ષણ કરવામાં રસિક થઈ તેની શુદ્ધારના ભાગમાં ગડીને સ્થિર રહી ગયો. તેવામાં ગ્રીષ્મ ઋતુના તડકાને લઈને તે મુઠ્ઠાનું શુદ્ધાર સકોચીને બીડાઈ ગયું. તે કાકપક્ષી અંદર પૂરાઈ ગયો. તે સમયે તે પક્ષીના કાળની જેમ વર્ષા ઋતુના કાળ આવ્યો. મેઘની પ્રથમ વૃષ્ટિ થતાં તે નર્મદા નદીમાં મોટું પૂર આવ્યું. પાષાણની જેમ જલના તરંગો તે ગજેંદ્રના મૃત શરીરને સમુદ્રમાં ધસડી ગયા. પોતાની સ્ત્રી નર્મદા નદીને અનુસરનારા, તે હાથીના શરીરને હેરાન કરનારા તે કાઝડા ઉપર બાણે ગુસ્સો આવ્યો હોય તેમ સમુદ્રે જલના મારથી તે શુદ્ધારને પહોંચું કરી કાઝડાને બાહર કાઢી નાંખ્યો.

મધ્ય સમુદ્રમાં આવેલા કાગડાએ પ્રત્યેક દિશામાં દૃષ્ટિ નાંખી, ત્યાં સર્વ જન્તુ જલમય હોય તેવું તેના જોવામાં આવ્યું એટલે તેણે જીવવાની આશા છોડી દીધી. ક્ષણવાર ઉડી આસપાસ ફરતો પણ પાછો નિરાશ થઈ ત્યાંજ બેસતો હતો. થોડીવાર પછી તે જોતાંજ તે અજેંદ્રનું મુડદું સમુદ્રના તરંગોએ ડુબાડી દીધું. પછી થોડીવારેજ તે મુડદાને આધારે કાગડો દેવને આધીન થઈ તેજ સ્થળે ડુબી ગયો. હે સમુદ્રશ્રી, તે કાગડાની જેમ હું સ્ત્રીના શરીર ઉપર લુપ્થ થઈ આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડુબી જવા ઈચ્છતો નથી. ”

જંબૂ કુમારના આ વચનો સાંભળી બીજી સ્ત્રી પદ્મશ્રી બોલી—
“ પ્રાણુનાથ, મુક્તિ વિષેના પણ લોભ કદ્યાણુકરી નથી. લોભને સર્વ આપત્તિરૂપ નદીઓની ઉત્પત્તિનો સ્થાનરૂપ મહાન્ પર્વત કહેલો છે. હે કૃતાર્થ સ્વામિન, જે પુરૂષો અધિક-અધિક લોભ કરનારા છે, તેઓ પોતાની મૂલ વસ્તુને પણ હારી બીધ છે. તે વિષે લોભરૂપી રાગમાં મહાન્-ઔષધરૂપ એવી એક વાનરની કથા છે, તે સાંભળો.—

ત્રણ પ્રવાહોથી ત્રણ માર્ગે ચાલનારી અંગા નદી છે. જે અંગા નદી વિકાશ પામેલા નેત્રારૂપી કમળોની શ્રેણી એક વાનરની થી બાણે કલહંસ પક્ષીઓના જોડલાના ક્રીડા કથા. કલહને જોતી હોય તેવી દેખાય છે. તે અંગા નદીના તીર ઉપર એક વાનર અને વાનરી પર-

સ્પર સંસારી રાગથી બદ્ધ થઈ રહેતા હતા. તેઓ અંગા નદીના વન-માં અથવા જલ જાંબવાના ઘાટા વૃક્ષોવાળા જલ ઉપર પ્રેમ લગાડી ફરતા હતા. એક વખતે વાનર તીર ઉપર રહેલા જલ જાંબવાના વૃક્ષ ઉપર ચડતાં જલમાં પડી ગયો. તે વાનર (વા-નર) એટલેજ વિકલ્પ-વાળો નર હતો, તે પોતાનું સવિકલ્પ નરપણું છોડી નિર્વિકલ્પ નર (પુરૂષ) બની ગયો. તે જોઈ તેની સ્ત્રી વાનરીએ વિચાર્યું કે “ આ તીર્થના પ્રભાવથી મારો ભર્તા વાનર મટી નર થઈ ગયો તો જો હું પણ તેવી રીતે પડું તો વાનરો મટીને નારી થઈ જઈશ. ” આવું વિચારી તે વાનરી પણ તે જલમાં પડી એટલે તે નારી થઈ ગઈ. બંને યોનિથી જન્મ પામ્યા વગર મનુષ્યરૂપે થઈ તે વનમાં લોભવિલાસ કરવા લાગ્યા. એક વખતે વાનરમાંથી નર થયેલા તે પુરૂષ વિશેષ લો-

ભેથી પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે-હો પ્રિયા, આ જલ ભંખવાનું વૃક્ષ પોતાના મહિમાથી પશુને મનુષ્યપણું આપે છે. તો તે મનુષ્યને દેવપણું પણ આપે, એમ હું માનું છું. માટે આપણુ બંને તે ઉપરથી પાછા જળમાં પડીને દેવતા બનીએ, કારણકે, દેવતાઓને જે સ્વેચ્છા સુખ મળે છે. તે મનુષ્યોને મળતું નથી. ” સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો. “ સ્વામિનાથ હવે વધારે લોભ કર્યો નહીં. આ મનુષ્યપણામાં આપણને શી ન્યૂનતા છે ? ” આ પ્રમાણે કહી સ્ત્રીએ તેને વાર્યો, તથાપિ ‘ તું ખડી કણુ હૃદયવાળી છે ’ એમ કહી તેણીની અવગણના કરી તે પુરૂષ જલમાં ઝંપાપાત કર્યો. તે વખતે તેજ વૃક્ષથી પાછો તે વાનર બની ગયો. આ દુઃખથી પાછો તે ફરોવાર પડ્યો તો પશુ તે પુનઃ પુરૂષ થયો નહીં. તે પછી તેણે પોતાની સ્ત્રીને મનુષ્યપણુથી છુટી પુનઃ વાનરી થવાને ઘણી ખુશામત કરી તો પશુ તેણીએ તેમ કરવું કબુલ કર્યું નહીં. ભતિવંત મણિ હાથ આવ્યા પછી તેને કોણ છોડી દે ?

એક વખતે તે વાનરની સ્ત્રી કામદેવના વિરહવાળી રતિની જેમ ગંગાના તીર ઉપર રમતી હતી, તેણીને હસ્તિનાપુરના રાજાના પુરૂષો પકડી ગયા, અને તેણીને રાજાને સોંપી દીધી. જગતની સર્વ સુંદરીઓ-તું લાવણ્ય જાણે પિંડિત થયું હોય, સર્વ સૌંદર્યનો સાર જાણે સંચિત કર્યો હોય, તેવી તે સુંદર સ્ત્રીને રાજાએ પોતાના અંતઃપુરની અધીશ્વરી બનાવી દીધી. પેલા વાનરને કોઈ મદારીએ પકડ્યો અને તેને એવી નૃત્યકળા શીખતી કે, તે નૃત્યકળા જોઈ લોકો તે મદારીને ઘણું દ્રવ્ય આપવા લાગ્યા. તે મદારી ફરતો ફરતો તે વાનર સાથે હસ્તિનાપુરમાં આવી ચડ્યો. વાનરના નૃત્યથી નગરના ધનાઢ્ય લોકોને વિસ્મય પમાડતો તે મદારી અનુક્રમે રાજાની સલામાં જઈ પોહાંચ્યો. ત્યાં મદારીએ વાનરને નચાવા માંડ્યો. તોપણ નકારા નટની જેમ તે વાનર નાચ્યો નહીં. રાજાની સાથે એક આસન ઉપર બેઠેલી તે રાણીને જોઈ વાનરે રૂદન કરવા માંડ્યું. રણભૂમિમાં થોડો હઠ પકડતાં જેવો સુલટને ખેદ થાય, તેવો ખેદ રાજસલામાં વાનર પ્રતિકૂળ થતાં મદારીને થઈ પડ્યો. આ વખતે તે વાનર પોતાનો પતિ છે એમ જાણી રાણી આ પ્રમાણે બોલી. ‘ હે વાનર, જેવો કાળ હોય તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ. વધારે લોભ કરી પેલા જલભંખવાના ઝાડ ઉપરથી

પડ્યો તો હવે મનુષ્યપણું શામાટે સંભારે છે?" આ પ્રમાણે રાણીના વચન સાંભળી પ્રતિબોધ પામેલા વાનરે નૃત્ય કરી રાજાને ખુશી કરી દીધો. પછી રાજાએ મદારીને ઇષ્ટ ધન આપી તે વાનરને છોડાવી દીધો. ત્યારબાદ રાજાએ તે રાણીને પુછ્યું કે, "ત્રિયે, તેં શો મંત્ર આપ્યો કે, જેથી તે વાનરે નૃત્ય કર્યું?" રાણીએ પોતાનો સર્વ વૃત્તાંત રાજાને કહી સંભળાવ્યો. તે સાંભળી કામી રાજાએ વાનરનો અધિક લોભ દ્રવ્ય રૂપ હોતો છતાં તેને ગુણ રૂપે માન્યો; કારણકે, જો તે વાનર મનુષ્ય રૂપે રહ્યો હોત તો આ સુંદર સ્ત્રી તેની રાણી ન થાત. "

હે સ્વામીનાથ, તેથી અમે ઇચ્છીએ છીએ કે સંસારવાસને યોગ્ય એવું સુખ પ્રાપ્ત કર્યા પછી તમે અધિક લોભથી મોક્ષ સુખની ઇચ્છા રાખી તે વાનરની જેમ મૂલ સુખમાંથી પડો નહીં. અમે આ વાત તમારા હિતની ઇચ્છાથી કહીએ છીએ." જંબૂકુમાર બોલ્યો, "હે વાચાલ સ્ત્રી, સત્પુરુષો ધર્મની અંદર લોભને પણ વખાણે છે, કારણ કે, જે સુકિતની ઇચ્છા, તે લોભ રૂપી રોગનું ઔષધ છે. જે પુરુષ મોહની નિદ્રામાં પ્રમાદી થઈ મોક્ષના સુખને માટે યત્ન કરતો નથી, તે પુણ્યસાર નામના કુલપુત્રની જેમ મનુષ્ય જન્મથી બ્રહ્મ થઈ શોક કરે છે.

જેમાં આવેલા ગૃહો પોતાની શોભાવડે વિમાનનો પણ તિરસ્કાર કરે છે, એવું લોગપુર નામે એક નગર છે. કુલપુત્ર પુણ્યસારનું તેમાં વિપરિત નામવાળો પુણ્યસાર નામે દર્શાત. એક કુલપુત્ર રહેતો હતો. તેનું ભરણ પોષણ કરવાનો જાણે અગાઉથી લય લાગ્યો હોય તેમ

માતા પિતા તેની બાલ્યવયમાંજ મૃત્યુ પામી ચાલ્યા ગયા હતા. પછી તેના મોશાળીયાઓએ સ્નેહથી નહીં પણ લોકલજ્જથી તેને ઉછેરી મોટો કર્યો. પુણ્યસાગર જ્યારે યૌવનવયમાં આવ્યો ત્યારે તેના મોશાળીયા એ.એ.એ.ક શીળવતી કન્યા સાથે તેનો વિવાહ કર્યો. પછી તે પુણ્યસાર સ્ત્રી સાથે મોશાળગૃહમાં રહી દાસપણાથી પોતાનો આજીવિકા ચલાવતો હતો.

એક વખતે કેટલાએક મિત્રોની ગોષ્ઠી કરતાં તેના સાંભળવામાં

આવ્યું કે, “સમુદ્રમાં ઉંચી જાતના રત્નો રહેલા છે.” આ સાંભળી તે મૂર્ખ હર્ષના આવેશથી બોલી ઊઠ્યો કે, “જે હું સમુદ્રને ઉલેચી રત્નોના મોટા સંચય ન કરું તો મને પુણ્યસારને બદલે અહંકાર વગરનો પાપસાર કહેવો.” આવી પ્રતિજ્ઞા લઈ ઘેર આવ્યો અને તેણે પોતાની પત્નીની આગળ તે પ્રતિજ્ઞા કહી, ત્યારે શુશીલ પત્નીએ તેને વારવા માંડ્યો, ત્યારે તે આક્ષેપ કરીને બોલ્યો. “અરે વરાકી, તું શા માટે ખેદ કરે છે? સમુદ્રમાંથી લાવેલા રત્નો વડે તારા અહંકારો થવાના છે. એ નક્કી માનજે.” પછી તેણે પોતાના મોશાલીયા પ્રત્યે એ વાત કહી એટલે તેઓ પણ તેને અટકાવવા લાગ્યા. ત્યારે તેણે તેમને પણ અવળી રીતે કહ્યું કે, “મારા શિનાય તમારા ઘરનું મફતનું દાસપણું બીજો કેાણ કરે.” તે પછી પુણ્યસાર એક લોઢાની કુંડી લઈ વેગથી સમુદ્રને કાંઠે ગયો. તે વખતે તેને જોઈ જાણુ હાથમાં કમંડળ લઈ અગસ્ત્ય મુનિ જતો હોય તેમ લોકો ચિંતવવા લાગ્યા. જેમાં દુર્ધર એવા પૂરથી હજારો નદીઓના જલના પ્રવાહો પડે છે. તોપણ જેની ઇચ્છા પૂર્ણ થતો નથી, એવા સમુદ્રને ઠાંઠે બેસી તેનું જલ પેલી લોઢાની કુંડીવડે ઉલેચવા પુણ્યસાર તૈયાર થયો. જળ ઉલેચતાં તે બોલ્યો. “હે સમુદ્ર, જે તું તારી અંદર રહેલા રત્નોના સમૂહને છોડી દે, તો હું કૃપાથી તને છોડી મુકું” આવા વચનોથી સમુદ્રને તર્જના કરતો પુણ્યસાર કયા કયા લોકોના ઊપહાસ્યનું પાત્ર નથી થયો! જ્યારે લોકો તેને તેમ કરતો અટકાવતા ત્યારે તે લોકોને કહેતો કે, અરે લોકો, હું તમારો ભાગીદાર કે વિરોધી નથી છતાં તમે મારી સંપત્તિને કેમ સહન કરી શકતા નથી?” આવી રીતે સમુદ્રનું જળ ઉલેચતાં છ માસ થઈ ગયાં, ત્યાંસુધી તેણે અન્ન પાણી છોડી દીધા અને તે જરા પણ મનભંગ થયો નહીં. આવી તેની શ્રદ્ધા જોઈ સમુદ્રનો સુસ્થિત નામનો દેવ તેની ઉપર સંતુષ્ઠ થઈ ગયો. અપવાદથી લય પામનારા તે દેવતાએ સમુદ્રમાંથી જાળને ઉલેચનારા તે પુણ્યસારને દારિદ્ર્યથી અંધકારને દૂર કરનાર સૂર્યના જેવું ચિંતામણી રત્ન બતાવ્યું. પોતે વિજયી થયો, તેથી ખુશી થઈ પુણ્યસારે તે રત્નને પોતાના મલિન વસ્ત્રના છેડા સાથે બાંધ્યું અને પછી પોતાનો શ્રમ સફળ થયેલો જાણી તે પોતાને પ્રથમ વારનારા

લોકોને તિરસ્કાર કરવા ઇચ્છતો ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. આગળ ચાલતાં કોઈ ગામમાં આવ્યો. ત્યાં કોઈ મુસાફરખાનામાં ઉતરી ગામમાંથી ભિક્ષા માગી અન્ન લાવી તે વડે તેણે લાંબા વખતની ક્ષુધા દૂર કરી. પછી રાત્રે સુઈ ગયો. નિદ્રામાં જેની ગાંઠે રત્ન બાંધેલું હતું, તે વસ્ત્ર દૂર થઈ ગયું. તેવામાં કોઈ બીજો મુસાફર આવી ચડ્યો. તેના પગમાં તે વસ્ત્રની ગાંઠ અડ્ડળાણી, તે ઉપરથી તેણે તે ગાંઠ છોડી ત્યાં નિર્ભાગીને હુબ્રાખ્ય એવું તે રત્ન તેના જોવામાં આવ્યું. તરતજ તેણે એક પાષાણનો કટકો તે રત્નને ઠેકાણે બાંધી તે રત્ન લઈ લીધું. અને તે પ્રતિદિન તે ચિંતામણી રત્નની પૂજા કરી. જે વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા થાય તે વસ્તુ મેળવવા લાગ્યો.

નિર્ભાગી પુણ્યસાર પ્રાતઃકાળે સૂર્યના કિરણો થતાં જાગ્રત થયો. પછી તે દરિદ્રી પોતાનું વસ્ત્ર લઈ હુર્ષની ઉર્મિઓથી પ્રેરાયેલો હોય તેમ ઉતાવળો માર્ગનું ઉદ્ધવન કરી પોતાને ઘેર આવી પોહાવ્યો. ઘેર આવી પોતાની પત્ની અને સ્વજનોને એકઠા કરી તેણે કહ્યું, કે, “તમે બધાએ મને વારતા હતા, પણ છેવટે હું સમુદ્ર પાસેથી ચિંતામણી રત્ન લઈને આવ્યો છું.” એમ કહી તેણે જેવામાં વસ્ત્રની ગાંઠ છોડી તેવામાં બાણે દારિદ્રને ક્રીડા કરવાનો દડો હોય તેવો પાષાણનો કટકો પ્રગટ થઈ આવ્યો. તે જોઈ “તારે લાયક ચિંતામણી મળી ચુક્યો” એમ બધાએ તેનું ઉપહાસ્ય કરવા માંડ્યું. પુણ્યસાર તો બાણે મરી ગયો હોય, તેમ કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહીં.

હે પદ્મશ્રી, તે પુણ્યસારની જેમ મને આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં મનુષ્ય ભવરૂપી ચિંતામણિ મળ્યો છે, તેને જ હું મોહ નિદ્રામાં ગુમાવી બેસું, તો હું પોતેજ ઉપહાસ્યનું પાત્ર બનું. જંબૂકુમારના મુખથી આ વચનો સાંભળી ત્રીજી સ્ત્રી પદ્મસેના બોલી—“પ્રાણપ્રિય, જે વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય, તેનાથી સંતોષ માનવો યોગ્ય છે. નહીં તો ઉંચા વૃક્ષ ઉપર ફળો જોઈને હૃદય ફાટી જાય છે. જે પુરૂષ જે મળ્યું હોય તેને છોડી દે અને જે મળ્યું ન હોય તેને વિશેષ મેળવવા માટે ચતન કરેતો, તે એક શીયાળની જેમ ઉભય બ્રહ્મ થઈ પાછળથી હેરાન થાય છે.

કોઈ એક શીયાળ નદીની આસપાસ મુખમાં માંસ લઈને ફરતો હતો. તેવામાં કાઢવવાળી જમીનમાં એક શીયાળની દીન થયેલ એક મત્સ્ય તેના જોવામાં આવ્યો. કથા. તત્કાળ પેલું માંસ મુખમાંથી છોડી દઈ તે મત્સ્યને પકડવા દોડ્યો, તેવામાં તે મત્સ્ય નદીમાં ચાલ્યો ગયો અને પાછળથી શમળી આવી તે માંસને લઈ ગઈ.

તેથી તે શીયાળ હૃદયમાં પીડા પામી આક્રંદ કરવા લાગ્યો. ત્યારે કોઈ કૈાતુકી મુસાફર તે માર્ગે નીકળ્યો. તેણે તે શીયાળનો અધિક લોભ જોઈ આ પ્રમાણે કહ્યું. “અરે શીયાળ, તું મુખમાં રહેલા માંસને છોડી વધારે લોભથી મત્સ્યને પકડવા દોડ્યો, તેથી તું માંસ અને મત્સ્ય-બંનેમાંથી બ્રહ્મ થયો છે, હવે શા માટે રૂદન કરે છે ?” તે પ્રમાણે હે પ્રિય, તમારા હાથમાં આવેલા આ ભોગ ઉપર તમે અનાદર રાખો છો અને મોક્ષના મુખ ઉપર આદર રાખો છો, પરંતુ જો કર્મચોગે એ બંને મુખ નહીં મળે તો તમે પણ બીજાઓને શોક કરવા ચોગ્ય થઈ પડશો. અમે ઇચ્છીએ છીએ કે, તમારો એ દશા ન થાયો.”

જંબુ કુમાર બોલ્યા-હે સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી, તું મારા કલ્યાણની ઇચ્છા રાખી મને ઉપદેશ આપે છે, પરંતુ જે મેળવ્યું હોય તેને સંભાળી રાખવું, એ વાત કોને ન રૂચે ? પરંતુ વનિતાઓની વાણી રૂપ ચોર સ્ત્રીઓ મેળવેલા ધર્મને પણ હરી લે છે, તેઓનો પરાજય કરી વિદ્યુન્માળીના જેવો નહીં થાઉં.

વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર ઘણી શોભાવાળું ગગનવદ્ભ્રમ નામે નગર છે. તે નગરમાં આવેલા મહિમય ભવ-વિદ્યુન્માલીનું નોની ભીંતોમાં પડેલા લોકોના પ્રતિબિંબથી દ્રષ્ટાંત. જ ચિત્રો કાઢેલા હતા. તેની અંદર વિદ્યાધર વિદ્યુન્માલી અને મેઘરથ નામે બે સહોદર બંધુ રહેતા હતા. તેઓ બંનેને કોઈ વખતે માતંગી નામની વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થઈ. જ્યારે પુરૂષોને માતંગી વિદ્યા સાધવી હોય ત્યારે તેમને એક ચંડાળની પુત્રીને પરણી ચંડાળના વાસસ્થાન

માં એક વર્ષ સુધી બ્રહ્મચર્ય પાલીને રહેવું પડે છે. ત્યારે એ વિદ્યા તેમને સિદ્ધ થાય છે. એ વિદ્યા મેળવવાને માટે વૃદ્ધ ઉપરથી જેમ બે પક્ષીઓ ઉતરે તેમ તેઓ વૈતાલ્ય પર્વત ઉપરથી નીચે ઉતર્યા પછી ચંડાળનો વેષ ધરી તે બંને વસંતપુર નગરમાં આંબ્યા. જ્યાં ચંડાળો રહેતા હતા તે સ્થાને તેઓ ગયા અને એક ચંડાળ કુળના વૃદ્ધ પુરૂષને મળ્યા. તે વૃદ્ધ ચંડાળે તેમને પુછ્યું કે, “તમે કોણ છો ?” તેઓ બોલ્યા “અમે એક ચંડાળોના નાયકના પુત્રો છીએ. પિતાના અપમાનથી ખેદ પામી અમે બંને પાટલીપુત્ર નગરમાંથી તમારા જેવા ધણીની શરણે આવ્યા છીએ. તે બંનેને શુભી અને ભકત બાણી તે વૃદ્ધ ચંડાળે પોતાની બે પુત્રીઓ સાથે હુષ્થી તેમનો વિવાહ કર્યો. પછી મેઘરથે દોષ રહિત બ્રહ્મચર્ય માળી માતંગી વિદ્યા સાધી લીધી. અને વિદ્યુન્માલી કોયલ જેમ કાગડીને ચાહે તેમ તે ચંડાળીને અત્યંત ચાહવા લાગ્યો. અને તેણીની સાથે વિષય લોગમાં પડી ગયો. થોડે કાળે મેઘથી સિંચન થયેલી ભૂમિ જેમ અંકુરને ધારણ કરે તેમ તે ચંડાળીએ ગર્ભને ધારણ કર્યો. જ્યારે એક વર્ષ પૂર્ણ થયું એટલે મેઘરથે માતંગી વિદ્યા સિદ્ધ કરી. તે વખતે તેના બાણવામાં આંબ્યું કે વિદ્યુન્માલીથી ચંડાળીને ગર્ભ રહ્યો છે, તેથી તે વિદ્યુન્માલી પાસે આવી આ પ્રમાણે બોલ્યો—“હે બાંધવ, તારા જેવા સત્કુળવાળા વિદ્યાધરે આ શો ગજબ કર્યો ?” વિદ્યુન્માલી લજ્જાથી નમ્ર મુખ કરી બોલ્યો. “બ્રાતા, મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. હવેથી એક વર્ષ સુધી વધારે રહી હું માતંગી વિદ્યા સાધીશ, એક વર્ષ પછી મારી ચિંતા કરજો.” વિદ્યુન્માલીની આ પ્રતિજ્ઞા સાંભળી કામદેવને જીતનાર પુરૂષ જેમ બ્રહ્મપદને પામે તેમ મેઘરથ પોતાના નગરને પ્રાપ્ત થયો. ત્યારબાદ એક વર્ષ વીત્યા પછી મેઘરથ પોતાના બંધુનો સ્ત્રીના બંધમાંથી ઉદ્ધાર કરવા પાછો વસંતપુરમાં આંબ્યો. ત્યાં પોતાના બંધુ વિદ્યુન્માલીને ઉત્સવમાં બાલકને રમાડતો જોયો અને તેની સ્ત્રી ચંડાળીને પુનઃ સગર્ભા થયેલી અવલોકી. તે જોઈ મેઘરથે કહ્યું, “અરે બંધુ, તું તો નિર્લજ્જ અને વિકળ થયેલો લાગે છે. કે જેથી નગરની ગટરમાં જેમ હંસ અનુરાગી થાય તેમ તું આ અધમ સ્ત્રીનો અનુરાગી થાય છે.” વિદ્યુન્માલીએ કહ્યું, “બ્રાતા, મારી રેખા બલપુરમાં થઈ છે અને તમારી

રખા ઉપકારી પુરૂષોમાં થઇછે, જેથી આવી દશામાં રહેલા એવા પણ મને પ્રતિબોધ કરવાને માટે તમે વારંવાર આવો છો. હવે એકવાર પાછા બાવો. હું એ વિધાને જરૂર સાધીશ. એક વર્ષ પછી મારો ઉદ્ધાર કરવા આવજો. ” બંધુના આ વચન સાંભળી મેઘરથ પાછો આવ્યો ગયો. એક વર્ષ થયા પછી તે ફરીવાર પાછો આવ્યો, ત્યાં તો વિધુન્માલી બે બાળકોને રમાડતો તેના જોત્રામાં આવ્યો અને પેલી ચંડાળી સગર્ભા જોવામાં આવી. તે જોતાંજ તેનું મન અતિશય ખિન્ન થવા લાગ્યું, તત્કાળ મેઘરથ તેનાથી કંટાળીને આવ્યો કે જે ફરીવાર પાછો આવ્યોજ નહીં. હે બાલે, હું તે વિધુન્માલીની જેમ શુરજનને ખેદ કરાવીશ નહીં. ”

જંબૂકુમારના સુખથી આ દૃષ્ટાંત સાંભળી તેની ચોથી સ્ત્રી કનકસેના બોલી—“ હે સ્વામિનાથ, જેમ અતિકામથી વિચિત્રવીર્ય રાજા, અતિ કોપથી કૌરવો, અતિ અભિમાનથી રાવણ અતિ ભુગારથી નળ રાજા અને અતિક્રૂરતાથી પરશુરામ નાશ પામ્યા હતા, તેમ તમે અતિ લોભથી શંખધમકુંજી જેમ નાશ પામશો. ”

શાલિગ્રામ નામના ગામમાં એક સારો લાગ્યવાન કણ્ણી રહેતો હતો. તે હંમેશા શંખ વગાડી મૃગ વગેરે પશુઓને નસાડીને પોતાના ક્ષેત્રની રક્ષા કરતો હતો. એક વખતે તે રાત્રે હાથમાં શંખ લઇને તે ક્ષેત્રની રક્ષા કરવા ગયો. જ્યારે

રાત્રિનો અવસાન કાળ થયો, એટલે તે સૂતો ઉઠી શંખ વગાડવા લાગ્યો. તેટલામાં કેટલાએક ચોર લોકો ગાયોના ધણુ હરી લઇને તે ક્ષેત્રની આસપાસ જતા હતા, આ શંખનો ધ્વનિ સાંભળી તેઓએ ધાર્યું કે, અકસ્માત્ રક્ષક (પોલીશ) લોકે. આપણને પકડવા આવી પહોંચ્યા. આમ ધારી તેઓ બધું ગાયોનું ધણુ છોડી દઇ પોતાના દેહને પણ ભાર રૂપ માનતા દશે દિશાઓમાં નાશી ગયા અને તે વખતે અંધકાર ઉપર મિત્ર બુદ્ધિ કરવા લાગ્યા. તે પછી પ્રાતઃકાળે તે કણ્ણી ક્ષેત્રની આસપાસ ફરતો હતો, તેવામાં સ્વેચ્છાથી ફરનારા લોકોની જેમ તે ગોવાળ વગરનું ગાયોનું ધણુ તેના જોવામાં આવ્યું, તેને તે ગામમાં લઇ ગયો. તે વડે લોકો પાસેથી દ્રવ્ય અને યશ બને

તેને પ્રાપ્ત થયા. આથી તેનામાં વિશેષ લોભ થયો એટલે તે ખેડુત હંમેશા રાત્રે વિશેષ શંખ વગાડવા લાગ્યો. એક વખતે ફરીવાર પેલા ચાર લોકો ગાયોનું ધણુ સાથે લઈ તે ક્ષેત્રની આગળ નીકળ્યા, ત્યાં તે શંખનો ધ્વનિ તેમના સાંભળવામાં આવ્યો. તત્કાળ તેઓ વિશેષ હીંમતથી અને બુદ્ધિથી વિચાર કરી કહેવા લાગ્યા કે, “આપણે પે. હેલા પણ આજ ઠેકાણે શંખનો ધ્વનિ સાંભળ્યો હતો, તો કોઈ પુરૂષ આ ક્ષેત્રની નજીક શંખ વગાડનાર હોવો જોઈએ. અને તેજ પુરૂષ પેહેલા પણ શંખ વગાડીને આપણી ગાયોના ધણુનો ત્યાગ કરાવ્યો હતો, જો આ વાતનો ખાત્રી થાય તો આપણે તે શંખધમક પુરૂષને હણી નાંખવો જોઈએ.” આબુ વિચારી તે ચાર લોકો શંખના શબ્દને અનુસારે તે ક્ષેત્રમાં દાખલ થઈ ગયા. ત્યાં તે શંખ વગાડનાર કણુળી જોવામાં આવ્યો, તત્કાળ તેને પકડી તેના શંખ ભાંગી ઘણા માર મારી તેને મૃતપ્રાય કરી દીધો હતો.

હે પ્રાણેશ, આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી સમજવાનું કે, તે કણુળીએ અ-ધિક લોભ ન કર્યો હોત તો તે એવી ભાડે વિપત્તિને પામત નહીં, તેવી રીતે તમે પણ પ્રાતઃ જ્યેલા ભોગથી સંતોષ માની લ્યો. મોક્ષની સ્પૃહાનો વિશેષ લોભ કરો નહીં.

જન્મકુમાર બોલ્યા—“હે પ્રિયા, ભોગ અને સંતોષ એ બંને નો મેળજ આવતો નથી, કારણકે ભોગને ભોગવનારા કોઈ પણ પ્રાણીને સંતોષ થતો નથી. જેમ જેમ સંગ થાય છે, તેમ તેમ પ્રાણી વિશેષ મગ્ન થતો જાય છે. એક વાનર અધિક અધિક સંગ કરવાથી નાશ પામ્યો હતો.

સમગ્ર પ્રાણીઓને કીડા કરવાના સ્થાનરૂપ વિંધ્ય નામે પર્વત છે. તેની અંદર શત્રુઓના સમૂહને મારી નાં-
વાનરનું દ્રષ્ટાંત બનારો એક યૂથપતિ વાનર રહેતો હતો. એક વખતે તે ટોળામાં રહેતો એક બીજો વાનર તે યૂથપતિ વાનરની પ્રિય વાનરી સાથે એકાંતે રહેલો હતો. આ બંને યૂથપતિના બંધુવામાં આવતા તે ક્રોધથી તેને મારવા દોડી આવ્યો. તેને આવતો જોઈ પેલો વાનર ખીત્કાર શબ્દ કરી પાષાણના ગોળા ફેંકતો પૃષ્ઠ

બાળે પેલી વાનરીને રાખી ક્રોધના આવેશથી તેની સામે દોડ્યો. તેઓ બંને સામસામે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. ક્રોધએ તેમને યુદ્ધ કરવાની કળા શીખવી નહતી, છતાં તેઓ બંણે તે કળાને બાણતા હોય તેમ યુદ્ધ કરતાં જોઈ, કેટલાએક સીકારીઓ તેવું કદિ જોયેલ નહિ તેથી વિસ્મય પામી ગયા. પેલા અજેય પરાક્રમવાળા યુવાન વાનરે તે વૃદ્ધ વાનરને હરાવી દીધો. એટલે તત્કાળ તે નાશી ગયો. તડકાના તાપથી અને માર્ગના શ્રમથી તે વૃદ્ધ વાનર અતિ તૃષાતુર થઈ ગયો. આથી તેણે ક્રોધ મોટી વિશાળ શિલા ઉપર રહેલ શિલાજીતની અંદર જલની બુદ્ધિથી પોતાનું મુખ નાંખ્યું. તેમાં તેનું મુખ એવું ચોટી મયું કે, તેને તે ઉખેડી શક્યો નહીં. પછી તેણે પોતાના બે હાથ તેમાં નાંખ્યા, તે બંને હાથ પણ ચોટી ગયા. જ્યારે હાથ ઉખેડી શક્યો નહીં એટલે બે પગ નાંખ્યા, તે પણ ચોટી ગયા, એવી રીતે બધા અવયવો ચોટી જવાથી તે વાનર બંણે ખીલાઈ ગયો. હોય તેમ બની છેવટે મૃત્યુને પામી ગયો. હે પ્રિયે, તેની રીતે શીલાજીત જેવા આ વિષયભોગ છે. તેની અંદર તૃષ્ણાથી મોહિત બુદ્ધિવાળો થઈ તે વાનરની જેમ હું વિપત્તિ થવાનો નથી.

આ પ્રમાણે વીર જંબૂ કુમાર પોતાનો ચાર પ્રિયાઓને ચતુરાઈથી પ્રતિબોધિત કરી મનની અંદર માનવા લાગ્યો કે, મેં હવે કામ-દેવના સુભટોનું અધુરું કટક લેદી નાંખ્યું છે.

આ વખતે તેની પાંચમી પ્રિયા નભઃસેના બોલી—“હે પ્રિય, મને લાગે છે કે, મોક્ષના સુખમાં આનંદને ધારણ કરનાર મુનિઓનું વૃંદ જોઈ આપનું મન તેને માટે ઉત્સુક થાય છે અને તેથી આપ ઉતાવળા થાઓ છો, પરંતુ જે કામ સ્પર્ધાથી કરવામાં આવે તે પ્રાયઃ સારા પરિણામવાળું હોતું નથી. તે ઉપર વિદ્વાનો બે વૃદ્ધ ડોશીનું દ્રષ્ટાંત આપે છે.

પૂર્વે નંદિગ્રામમાં સિદ્ધિ અને બુદ્ધિ નામે બે વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ રહેતી હતી. તેઓ બંને જરાવસ્થા અને દા-
બે વૃદ્ધ ડોશીઓ. રિદ્રમાં સમાન હતી, તેથી તે બંનેની વચ્ચે
નું દ્રષ્ટાંત. મૈત્રીભાવ ઉત્પન્ન થયો હતો. તે બંનેમાં સિદ્ધિ
એ દારિદ્રના દુઃખથી પીડિત થઈ પ્રભાવના

નિધિ જેવા લોગિલ નામના યક્ષની આરાધના કરી, તેથી તે યક્ષ તેણીને હું મેશા જે સોનામોઢોર આપવા લાગ્યો. જગત્તને પ્રિય એવા વસંત ઋતુના ચૈત્ર અને વૈશાખ માસથી જેમ વેલી પક્ષવિત થાય, તેમ એ સિદ્ધિ ડોશી તે જે સોના મોઢોરેથી ધણી સંપત્તિને પ્રાપ્ત થઈ ગઈ. એક વખતે બુદ્ધિ ડોશીએ સિદ્ધિ ડોશીને કહ્યું કે, “હે સખી, પહેલા આપણે બંને સરખી સ્થિતિમાં હતા, તો હાલ તારા વસ્ત્રો તથા આભૂષણોના દેખાવથી તું જાણે બદલાઈ ગઈ હોય તેમ દેખાય છે ? પછી સરળ હૃદયવાળી સિદ્ધિએ પોતાને યક્ષ તરફથી જે લાભ મળે છે, તે વાત બુદ્ધિને કહી સંભળાવી. તે વાત સાંભળી બુદ્ધિએ પણ તે યક્ષની આરાધના કરી. જ્યારે યક્ષ પ્રસન્ન થયો એટલે તેણીએ સિદ્ધિના કર્તાં બમણું મળે તેવી માગણી કરી. યક્ષે પ્રત્યક્ષ થઈ તેણીને પ્રતિદિન ચાર સોનામોઢોરો આપવા માંડી, આથી મૃદુપવનથી સરસીની જેમ બુદ્ધિ સિદ્ધિના કર્તાં દ્વિગુણ વિલાસો લોગવવા લાગી. તે બેઠ સિદ્ધિએ પુનઃ યક્ષની વિશેષ આરાધના કરી બુદ્ધિથી બમણી સમૃદ્ધિ માગી લીધી. તે બેઠ પાછી બુદ્ધિએ તેણીનાથી બમણો સમૃદ્ધિ માગી. આ પ્રમાણે થવાથી લોગિલ યક્ષને તે સ્ત્રીઓના સંકટમાં આવી પડ્યા જેવું લાગ્યું. તેથી તેના હૃદયમાં ખેદ ઉત્પન્ન થયો. તે બેઠ સિદ્ધિએ બલાતકારે તેની આરાધના કરી પોતાની એક આંખ કાઢી થવાનું વરદાન માગ્યું. આથી સિદ્ધિ એક આંખે કાણી બની ગઈ. પછી બુદ્ધિ વગરની બુદ્ધિએ તે યક્ષની આરાધના કરી “ સિદ્ધિના કર્તાં મારે બમણું થાયો ” એવી માગણી કરી તેથી યક્ષે બુદ્ધિને બે આંખે કાણી કરી દીધી. આથી પુષ્કળ વૈભવ પ્રાપ્ત થયાં છતાં પણ બુદ્ધિના હૃદયમાં ભારે સંતાપ ઉત્પન્ન થયો હતો. ”

હે સ્વામિનાથ, તેથી રીતે મોક્ષનો ઇચ્છા રાખનારા મુનિઓની સાથે સ્પર્ધા બાંધી વર્તનારા એવા આપને તે વૃદ્ધ ડોશી બુદ્ધિની જેમ હાનિ થશે. ”

જંબુ કુમાર બોલ્યો “ હે માનિનો, આ તારા વચનોની પદ્ધતી

ભવીજનના ઉઘડેલા તત્ત્વરૂપી નેત્રની અંદર ધૂડનો વૃષ્ટિ કરવા જેવી છે. તમારા જેવા માણસોના વચનો ઉપર સન્માર્ગને છોડી દે તેવા પુરૂષો તો બીજા સમજવા, હું તો કદિયણ સન્માર્ગને છોડવાનો નથી. તે ઉપર એક અશ્વનું દ્રષ્ટાંત છે, તે સાંભળ.

“ સર્વ પ્રકારની સમૃદ્ધિઓનું જાણે સંકેત સ્થળ હોય તેવું સાકેત નામે એક નગર છે. તેનો અંદર બાહ્ય એક અશ્વનું દ્રષ્ટાંત. અને આંતર શત્રુઓને જીતનારો જિતારી નામે રાજા હતો. તે નગરમાં તે રાજાના પ્રસાદનું સ્થાનરૂપ જિનદાસ નામે એક શ્રાવક હતો. રાજાએ એક વખતે તે જિનદાસને ઘેર એક રત્ન જેવો અશ્વ થાપણ મુક્યો હતો તે જિનદાસ તેનું સારી રીતે પાલન કરતો હતો. તે શૂદ્રસ્થના ઘરમાં એ અશ્વના અંગ તથા ઉપાંગ જેમ જેમ વધવા લાગ્યા તેમ તેમ રાજાને સંપત્તિ વધવા લાગી અને તેના શત્રુઓને વિપત્તિ વધવા લાગી. જિનદાસ પ્રતિ દિવસ તે અશ્વ ઉપર ચડી તેને સરોવરમાં પાણી પાવા લઈ જતો અને ત્યાંથી જ્યારે પાછો વળતો ત્યારે તેને એકજિનાલયની આસપાસ ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરાવતો હતો. પછી તે અશ્વ ઉપર બેઠો બેઠો જિનેશ્વર ભગવાનને નમસ્કાર કરી પોતાને ઘેર આવતો હતો. આવા નિત્યના અભ્યાસથી તે અશ્વ જિનદાસનું ધર, સરોવર અને જિનાલય સિવાય બીજે જવાનો કોઈ પણ માર્ગ જાણતો નહોતો. એક વખતે જિતારી રાજાના શત્રુ રાજાઓએ સભામાં સર્વને પુછ્યું કે— “ શું આપણું રાજ્ય જેને બીજી જીમ થઈ હોય તેવા માણસની જેમ જિતારી રાજાથી તો તુટી નહીં જાય ? ”

તે વખતે પૃથ્વી ઉપર શુભ રીતે ફરનારા તેમના આતમીદારો બોલ્યા— “ મહારાજા, પોતાના સ્વામીના રાજ્યનું રસાયનરૂપ અને શત્રુઓની કુલ લક્ષ્મીને ક્ષયરોગરૂપ જિતારી રાજાનો અશ્વ જ્યાંસુધી જાયવંત છે, ત્યાં સુધી બીજાઓનો ઉદય કેવી રીતે થવાનો ? ” આતમીદારોના આ વચન સાંભળી પોતાને ડાહ્યો માનનારા એક મંત્રીએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે, “ હું તે જિતારી રાજાના અશ્વને અલ્પ સમયમાં

હરી લાવીશ. ” આવી પ્રતિજ્ઞા કરી તે મંત્રી તરત આદ્યો અને સાકેત નગરમાં આવી પોહોંચ્યો. તેણે કપટથી શ્રાવકનો વેષ લીધો, અને તે સાકેત નગરમાં સર્વ જૈન બિઘોની પૂજા કરવા લાગ્યો. તેની આવી શ્રાવક ધર્મની પ્રવૃત્તિ જોઈ જિનદાસ શ્રાવક લોળવાઈ ગયો. અને સાધર્મિવાત્સલ્ય કરવાને માટે તેને તે પોતાને ઘેર લાવ્યો. ત્યાં જિનેશ્વરની પૂજા કરી ખોટા કેટલાએક નિયમો બતાવી તેણે જિનદાસને ઘેર લોજન કર્યું. પછી જિનદાસના આગ્રહથી તે મંત્રી ધર્મવાર્તા કરવાને ત્યાં રાત્રિવાસ રહ્યો. તેવામાં તે રાત્રે કોઈ મિત્રને ઘેર વિવાહનો પ્રસંગ આવ્યો, તેથી તે મિત્રે જિનદાસને પોતાના વિવાહોત્સવમાં ભાગ લેવાને પ્રાર્થના કરી બોલાવ્યો. તે વખતે જિનદાસ ક્ષણવાર અશ્વની ચિંતામાં પડ્યો. સર્વ ગોપનીય વસ્તુઓમાં પણ વધારે ગોપનીય એવા તે અશ્વને પોતાના પુત્રાદિકને પણ સોંપવામાં અનિશ્ચાસી એવો જિનદાસ છેવટે પોતાને ઘેર મહેમાન થયેલા તે કપટ શ્રાવક મંત્રીને તે અશ્વ રક્ષણ કરવા સોંપી ચાલતો થયો. મુખે ગાય જેવો અને બીજે શરીરે વાઘ જેવો તે કપટી શ્રાવક વિચારવા લાગ્યો કે—“ આજે મને સાધ્ય વસ્તુ સિદ્ધ થઈ ચુકી. ” પછી જ્યારે અર્ધી રાત્રિ થઈ એટલે તે પેલા ઘોડા ઉપર બેઠો અને તેને પોતાના નગર તરફ હંકાર્યો. નિત્યના અભ્યાસ પ્રમાણે અશ્વ પ્રથમ પેલા સરોવર પાસે જઈ પછી જિનાલયમાં આવી તેને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પાછો પોતાને ઘેર આવ્યો. કપટ મંત્રીએ તેને ફરીવાર હંકાર્યો તો પચ્ચ તે સરોવર અને જિનાલયને પ્રદક્ષિણા કરી પાછો ઘેર આવ્યો. એ પ્રમાણે ઘણીવાર હંકાર્યો તથાપિ તેણે તેજ પ્રમાણે બ્રમણ ઠર્યો કર્યું. એવી રીતે ચતાં રાત્રિના અધકારનો નાશ થઈ ગયો અને પ્રત્યુષ કાળ થયો. એટલે તે કપટી અશ્વને છોડી નાશી ગયો. અને વારંવાર રાત્રે બ્રમણ કરવાથી જેને કલેશ થયો છે, એવો તે અશ્વ તેની અશ્વ-શાળામાં પેશી ગયો. પ્રાતઃકાલે નગર જનોએ જિનદાસને પુછ્યું કે, “ શું તમે રાત્રે અશ્વને ફેરવ્યો હતો. ? ” આવા લોકોના વચનથી તે ચકિત થઈ ગયો. તત્કાળ તે અશ્વની પાસે આવ્યો ત્યાં અશ્વને અતિશય શ્રાંત થઈ ગયેલો જોયો. પછી તપાસ કરતાં કપટી શ્રાવકનું વૃત્તાંત તેના બહુવામાં આવ્યું. પોતાનો અશ્વ બચી ગયો તેથી તે

પોતાના આત્માને પુણ્યવંત માનવા લાગ્યો. મૃદુસ્થ જિનદાસ પછી હર્ષના અશ્રુઓથી અશ્વને નહવરાવી તેનો વિશેષ સત્કાર કરવા લાગ્યો હતો. પશુને પણ શીખડાવેલા ગુણો ગૌરવને માટે થાય છે. હે પ્રિયા, તે અશ્વને જેમ તે જિનદાસે સરોવર, જિનાલય અને ઘર એ ત્રણ માર્ગો બતાવ્યા હતા, તેમ મને પણ મારા ગુરુએ મારા હિતને માટે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના ત્રણ માર્ગો બતાવેલા છે, તે ત્રણ માર્ગોને કદિપણ નહીં છોડનારો હું કોને માનવા ચોગ્ય નહીં થાઉં ?”

જંબુકુમારના આવા વચન સાંભળી તેની છટ્ટી સ્ત્રી કનકકાશી બેઠી—“માણપ્રિય, ખેતી પણ અનુક્રમે ફરે છે, માર્ગ અનુક્રમે આલંગાય છે. અને પર્વતની ટોચ ઉપર પણ અનુક્રમે જવાય છે. તેવી રીતે મોક્ષ નગરમાં પણ અનુક્રમે જવું જોઈએ, અને વ્રત પણ અનુક્રમે લેવું જોઈએ. જે માણસ અનુક્રમ વગર ઉતાવળથી કામ કરે છે. તે પુણ્યહીનની જેમ શોકનું પાત્ર બને છે.

પોતાની શોભાથી ઈંદ્રની નગરી અમરાવતીને પણ જીતનારી જયંતી નામે એક નગરી છે. તે નગરીમાં પુણ્યહીનનું દષ્ટાંત. એક કુલ્લપુત્ર રહેતો હતો. બાલ્યવયમાંજ તેના માતા પિતા અને બંધુઓ મૃત્યુ પામી ગયા, તેથી તેનો માસો તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. ત્યાં પણ તે કુલપુત્ર અગ્નિથી દાબ્યો. તે નિર્ભાગીને ઘેર લાવવાથી તેના મામની લક્ષ્મી ચાલી ગઈ અને દરિદ્ર જાણે દેહ ધારણ કરીને તેના ઘરમાં રહ્યું હોય, તેમ બની ગયું, આથી મામએ પણ તે કુલપુત્રનો ત્યાગ કરી દીધો. ત્યાંથી છુટીને તે તામ્રલિપ્તી નગરીમાં આવ્યો. ત્યાં કોઈ વેપારીની દુકાને અલ્પ લોભથી પડી રહ્યો. તેજ રાત્રે પાપી ચોર લોકોએ તે દુકાનમાં ચોરી કરી આથી લોકોએ તેનું નામ પુણ્યહીન પાડ્યું. દરિદ્રથી કંટાળી ગયેલો તે પુણ્યહીન સારી સ્થિતિમાં આવવા માટે એક વહાણમાં બેસી સમુદ્રની અંદર ચાલ્યો, તેવામાં તીક્ષ્ણ પવન છુટ્યો, તો પણ અલ્પ ધનના લોભમાં લુબ્ધ થઈ તે જરાપણ ડગ્યો નહીં. ક્ષણવારે જાણે તે પુણ્યહીનના સંગથી મલિન થયેલા પોતાના આત્માને શુદ્ધ કરવા ઇચ્છતું હોય તેમ તે વાહાણ ડુબી ગયું. પુણ્યહીન વાહાણના એક પાટીઆને વળગી માંડ માંડ સમુદ્રને કાંઠે આવ્યો. ત્યાં જેની અંદર ઉન્મત્ત હાથોએ હાથિ-

ણીઓના રસમાં મત્ત થયેલા છે, એવું એક જંગલ તેના જોવામાં આવ્યું તે જંગલને તે ઓલંગી ગયો. આગળ જતાં તે જંગલરૂપી સમુદ્રમાં જાણે ખેટ હોય, તેવું એક ઉત્તમ તોરણવાળું યક્ષમંદિર તેના જોવામાં આવ્યું. તેની અંદર જઈ પોતાનું દારિદ્ર્યની નાંખવાને માટે તેણે યક્ષની સેવા કરવા માંડી. તેની સેવાથી દયાળુ હૃદયવાળો યક્ષ તેની લડિતને વશ થઈ આ પ્રમાણે બોલ્યો—“હે વત્સ, એક મયૂર હંમેશાં આવીને તારી આગળ નૃત્ય કરશે, તે પછી તારી પાસેથી જતા એક પોતાનું સુવર્ણનું પિંછું મુકતો જશે, તે પીંછું તારે ગ્રહણ કરવું, એમ કરતાં તે પીંછાનો સમૂહ તને ઘણી લક્ષ્મી કરનારે થઈ પડશે.” યક્ષના આ વચન ઉપરથી તે પુણ્યહીન હંમેશાં મયૂરનું પીંછું લેવા લાગ્યો. એક વખતે તેનામાં વિશેષ લોભ પ્રગટ થઈ આવ્યો. તેથી બધા પીંછા લેવા માટે તેણે તે મયૂરને પકડ્યો, તેના અપવિત્ર હસ્તનો સ્પર્શ થવાથી તે મયૂર તત્કાળ કાગડો થઈ ગયો અને જે તેના પીંછા પ્રથમ લીધેલા હતા, તે પણ બધા કાગડાના પીંછા બની ગયા. આથી તે પુણ્યહીન શત્રુની સેનાનો જેમ સામી આવતી લક્ષ્મીને અટકાવી દેવે કરેલા દારિદ્ર્યના પ્રભાવને જીવિત સુધી અનુભવવા લાગ્યો.”

હે પ્રાણ પતિ, તમે પણ જે આશ્રમના ક્રમનો લોપ કરી પ્રથમ-થીજ તપમાં તત્પર થશો, તો પૂર્વના પુણ્યના સમુદયથી ભ્રષ્ટ થઈ તે પુણ્યહીનની જેમ ચિરકાળ દુઃખને અનુભવશો.

જંબૂકુમાર બોલ્યો—“ હે ચતુરા, જે પુરુષને મૃત્યુની સાથે શુદ્ધ મૈત્રી હોય તેજ પુરુષે આશ્રમનો ક્રમ વિચારવો જોઈએ. જે જડ પુરુષો પ્રાપ્ત થયેલી સામગ્રીને પરિવારના મોહને લઈને હારી જાય છે, તેઓ છેવટે ક્રમઠની જેમ ગાઢ પશ્ચાતાપ કરી અવશ્ય કલે શને પ્રાપ્ત કરે છે.

કાદંબિની નામે એક અટવી છે. તે વાંકા નગરીની જેમ

૧ અટવી પક્ષે પંકિત—એણી બંધ રહેલા શિરઃદમાશ્રુત એટલે મુખ્ય વડના વૃક્ષો. તેમની સાથે ઘાટા પલાશ એટલે કેથુંડાના વૃક્ષોથી ભરપૂર એવી અને અમિત-અપરિમિત દુ-વૃક્ષોથી રૂંધાએલી એવી અને અષ્ટાપદ જાતના પ્રાણીઓના નિવાસવાળી લંકાપક્ષે પંકિતશિરઃ એટલે રાવણ જેનો ક્ષાશ્રુત-રાગ છે. એવી અને તેની સાથે અચિરત્ર-ઘણાં પત્તાશ-રાક્ષસોવાળી અને મિત્રદુ-સમુદયી રૂંધાં-એલી અને અષ્ટાપદ સુવર્ણના ધરવાળી.

પંકિતશિર ક્ષમાભૂતવાળી, અવિરલ પદ્માશ-
કમઠનું દૃષ્ટાંત. વાળી અમિતદ્રુથી રૂંધાએલી અને અષ્ટાપદ
નિવાસવાળી છે. તેની અંદર ઘણું યોજનના

વિસ્તારવાળો અને સદા જળને ધારણ કરનારો એક નદ (દ્રહ) હોયો. જેની આસપાસ આવેલ સેનાળનો સમૂહ મજબૂત દીવાલના જેવો દેખાતો હતો. તેની અંદર પુત્રો, પૈત્રો અને દોહિત્રો-ભાણુજોથી પરિવૃત્ત થઈ એક કાચબો રહેતો હતો. તે દ્રહની અંદર આવેલા એક મોટા દરમાં એવી નિર્ભયતાથી રહેતો કે, તે મૃત્યુને પણ ભૂંડી ગયો હતો. એક વખતે પવનને લઈને તે શેવાળના જાળમાં એક છિદ્ર પડ્યું, તે છિદ્રને માર્ગે વાદળા વગરનો અને તારાઓથી સુશે ભિત એવો શરદ્ ઋતુનો ચંદ્ર તેના જોવામાં આવ્યો. તેણે પૂર્વે ચંદ્રને જોયેલ નહીં, તેથી તેને ઘણો વિસ્મય થયો. ચિરકાળ સુધી તે ચંદ્રને જોઈ પછી પોતાની જ્ઞાતિના પરિવારના નેત્રોને ઉત્સવ આપવા તે જલની અંદર પોતાના સ્થાનમાં પરિવારને તેડવા ગયો. જોવામાં તે પોતાના પરિવારને તેડી ઉપર પાછો આવ્યો, તેવામાં ઘણો પવન થવાથી તે શેવાળ બંધ થયેલા કમાડની જેમ પથરાઈ ગઈ પછી તે બીચારો કાચબો બધા દ્રહને ડોળવા લાગ્યો. તથાપિ તે ચંદ્રને ફરી-વાર જોઈ શક્યો નહીં. ”

“હો પ્રિયા, તે કાચબાની જેમ હું કુંટુંબના મોહથી મારા ગુરૂ રૂપી ચંદ્રને છોડવાનો નથી.” આ સમયે સાવમી સ્ત્રી કનકવતી બોલી-
“હો પ્રાણેશ, જે પુરૂષ સ્વજનોની હિતકારી વાણી માને નહીં, તે પુરૂષને માસાહસ પક્ષીની જેમ વિપત્તિઓ નજીક રહેલી છે.

કોઈ એક મુસાફર વનમાં ફરતો હતો. તેવામાં તત્કાળ હાથીનો

સીકાર કરી તેના માંસથી તૃપ્ત થઈ મુખ ફા-
માસાહસ પક્ષીનું ડીને સુતેલો એક સિંહ તેના જોવામાં આવ્યો.
દૃષ્ટાંત. તે સમયે કોઈ પક્ષી માંસના કડકાના લોભથી

તે સુતેલા સિંહના મુખમાં પેશતો હતો, તેને પેલા મુસાફરે “ અરે સાહસ માકર ” એમ કહી અટકાવવા માંડ્યો. તથાપિ તે માંસ લુપ્ત પક્ષી તેના મુખ રૂપી કુવામાં પેશી ગયો. થોડીવારે સિંહ જાગ્યો અને

તેણે ચપેટાથી તે પક્ષીને જીવ રહિત કરી નાંખ્યું. ” હે પ્રાણનાથ, તે પક્ષીની જેમ તમે પણ તમારો પ્રિયાઓના વચનથી વિમુખ રહો છો, તો તમારું કુશળ નહીં થાય. ”

જંબૂકુમાર બોલ્યો—“ હે સુભગે, જે આ જીવને હાનિથી બચાવે તેજ ખરો હિતકારી બંધુ છે. બાકીના જે આપત્તિ વખતે તટસ્થ ઉભા રહે છે, તેઓ શી રીતે બંધુ ગણાય. ?

પ્રાણીને ત્રિપત્તિમાં રક્ષા કરનાર પોતાનું શરીર કે કુટુંબ નથી. તે વિષે ત્રણ મિત્રોની કથા પ્રખ્યાત છે, તે શું તારા સાંભળવામાં નથી આવી ?

જેમાં ઘણાં પ્રાણીઓ નિરંતર કૃપા કરે છે, એવા એક છેડા વગરનો દેશ છે. જેનો પાર કેટલા એક ઘણા કાળ ત્રણ મિત્રોની કથા. સુધી પણ મેળવી શક્યા નથી. તે દેશમાં વસ્તી ભરપૂર નરસમુદ્ર નામે એક નગર છે. તેની અંદર એવા નર રત્નો ઊભરત થાય છે કે જેથી ઈંદ્ર પણ તે નગરની સ્તુતિ કરે છે. તેમાં ઊગ્રશાસન નામે એક રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેના તોષથી કેટલાએક દિવ્ય સમૃદ્ધિ પામતા હતા અને તેના રોષથી કેટલાએક નરકની વ્યથા પણ પામતા હતા. પોતાલથી તે સ્વર્ગ સુધી, કંથરાથી તે ઈંદ્ર સુધી અને જન્મથી તે મરણ સુધી તે બલવાન રાજાની આજ્ઞાને લોકો જરા પણ ઉલ્લંઘન કરી શકતા નહતા. લોકોના ધન, ગરીબાઈ, યુવાવસ્થા, જરાવસ્થા, સુખ દુખ, અને યશ-અપયશ વગેરે બધું જગતના એક પ્રભુરૂપ એવા તે રાજાને આધીન હતું. જે સમર્થ રાજા પોતાના બળથી દેવતાઓને નારકી, નારકીને દેવતા દિવ્ય જોને ચંડાળ અને ચંડાળોને દિવ્યજનો કરી શકતો હતો. તે રાજા ઉગ્રશાસનને સચેતન નામે એક મંત્રી હતો. સર્વ આરંભોને સિદ્ધ કરનારા તે મંત્રીએ પોતાની બુદ્ધિના બળથી પોતાના સ્વામીને તે તે ઉપાયો ચોજી આગાહીમાં ઘણું વધાર્યો હતો. જે મંત્રી પોતાના મહારાજાના પ્રસાદથી સર્ગ તથા નરકની સીમાવાળી પૃથ્વી ઉપર ફરી શકતો હતો, તેથી તે મંત્રી સુખ કે દુઃખમાં તેની સેવા છોડતો નહોતો. તે મંત્રી સચેતનને જન્મથી જેનો સંયોગ થયેલો છે,

એવો સુરૂપ નામે એક મિત્ર હતો તે મિત્રને તેણે પોતાની જાતે મુખમાં ગ્રાસ મુકીને ઊછેર્યો હતો તે સુરૂપને સ્નાન વિલેપન, વિમુષણ સુગંધ મર્દન અને લોજન વગેરેથી જે પ્રીતિ દર્શાવવામાં આવતી તેને સચેતન મંત્રી પોતાના મુખને માટે જ માનતો હતો. આહાર, વ્યવહાર, સ્થિતિ, ગતિ અને શયન પણ તેની સાથે જ કરતો હતો. આથી લોકોએ સુરૂપનું નામ નિત્યમિત્ર પાડ્યું હતું.

એક વખતે બુદ્ધિવાળી મતિમતી નામની સચેતનની સ્ત્રીએ પોતાના સ્વામીને તે મિત્રને માટે કહેવું પડ્યું, કારણ કે, “જાતવંત કુલસ્ત્રીઓ પોતાના પ્રમાદો પુરૂષને જાગ્રત કરે છે.” તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે, સ્વામી, હું માતું છું કે, આ તમારો મિત્ર ઉપરથી રમણીય દેખાય છે. પણ અંદરખાને તે મલિન છે. છેવટે તે તમારા મારા વચ્ચે જુદાઈ પડાવશે. જ્યારે વિપત્તિનો કાળ આવી પડશે; ત્યારે તે મિત્ર તમારાથી જુદો પડી જશે, તે વખતે તે પણ તમારો ખરો સખા થશે નહીં. અગ્નિ લાગ્યા પછી શું કુવે? ખોદાય છે ? હે નાથ, મુખમાં એક આંખ હોય તો તે આંખ ગણાતી નથી અને રથને એક ચક્ર હોય તો તે ચક્ર ગણતું નથી, તેવી રીતે એકજ મિત્ર, મિત્ર ગણાતો તો નથી, માટે જો તમે તમારા હિતેચ્છુ હોતો એક બીજો મિત્ર કરો” પત્નીની આવી પ્રેરણાથી તે સચેતન મંત્રીએ સ્વજન નામે એક બીજો મિત્ર કર્યો અને તે પ્રત્યેક પર્વને દિવસે તેને સ્નેહથી બાલાવી ખુશી કરવા લાગ્યો. આથી લોકોએ તે સ્વજનનું નામ પર્વમિત્ર પાડ્યું, તે પછી એક વખતે તે સ્ત્રીએ પોતાના પતિને કહ્યું કે “પ્રાણ નાથ આ તમારો મિત્ર પેલા નિત્યમિત્રના કરતાં તમને વિપત્તિને વખતે મુખદાયક થશે. પરંતુ તે પૃથ્વીની રક્ષા કરવાને માટે સારી રીતે સમર્થ નહીં થાય તેથી મુખે આરાધી શકાય તેવો અવિચલ મૈત્રી ધરનારો અને ઉત્તમ બળવાળો એક ત્રીજો મિત્ર કરો. આખા વિશ્વને હિતકારો અને શ્રીમાન એવો તેવો મિત્ર પ્રાપ્ત કરીને સાધુ પુરૂષોની શાલામાં સેહેલાઈથી મેલવી શકાશે” પત્નીના આવા વચન થો તે મંત્રીએ તેવો મિત્ર શોધી કાઢ્યો, તે મિત્ર જ્યારે રસ્તામાં મલે ત્યારે તેને મંત્રી નમસ્કાર કરેતો અને ભાવપૂર્વક તેનું ધ્યાન કરે તો

તે મિત્ર તે પ્રમાણે કરવાથી સદા સંતુષ્ટ રહેતો, કારણ કે, ઉત્તમ મિત્રો માત્ર ભાવથીજ ગ્રાહ્ય થાય છે. જેનો સ્નેહ તેટલા વડે કાયમ નહીં લાગ્યો, તેથી લોકોએ તેનું નામ પ્રણામમિત્ર રાખ્યું. આ પ્રમાણે નિત્યમિત્ર, પર્વમિત્ર અને પ્રણામમિત્ર એ ત્રણ મિત્રો સાથે જોડાઈને તે મંત્રો પોતાનું જીવન નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

એક વખતે ચમરાજ જેવો રાજા ઉગ્ર શાસન તે સચેતન મંત્રી ઉપર ઘણો અસ્તે થઈ આવ્યો. આથી મંત્રી પ્રથમ પોતાના નિત્યમિત્ર સુરૂપ ની શરણે આવ્યો અને તે બોલ્યો—“ મિત્ર, મેં પ્રથમથીજ તારી ઉપર માફ પ્રેમ સર્વસ્વ અર્પણ કર્યું છે, આ વખતે રાજા તરફથી મારી ઉપર વિપત્તિ આવી છે, માટે મને સહાય કર્યું અને ઉજવણ થઈ મેળવ્યું. ” આવો અવસર ફરીવાર નહીં આવે. ” મંત્રીના આવા વચન તે નિત્યમિત્ર સુરૂપે સાંભળ્યા ન સાંભળ્યા કરી નાંખ્યા. તેણે તે તરફ જરાપણ ધ્યાન આપ્યું નહીં. બાંહે તેની અવગણના કરી હોય, તેમ તે મૌન ધરી પૃથ્વી ઉપર ચેષ્ટારહિત થઈ પડી રહ્યા. પોતાનો નિત્યમિત્ર આમ ફરી જવાથી તે સચેતન મંત્રી જેના મુખ ઉપર ધ્યાનિ આવી ગઈ છે અને જેનું બળ હુણાઈ ગયું છે, એવો બની ગયો તે વખતે રાજા તરફથી વિરોધ થવાના ખબર બાહ્યવામાં આવતાંજ પેલો બીજો પર્વમિત્ર સ્વજન તે મંત્રીની પાસે આવી આ પ્રમાણે બોલ્યો—“ હે મિત્ર સચેતન, તું શા માટે ખેદ કરે છે ? હું ધન અને તનથી તારે માટે યત્ન કરીશ. સ્વેચ્છાચારી અને હુને આરાધી શકાય એવો તે રાજા શું કરાશે. હતો ? પ્રિયમિત્ર, મારો ઉપર તારા ઘણાં ઉપકારો છે, હું તારા રૂઝમાંથી કંઈપણ રોતે મુક્ત થઈ શકું તેમ નથી. ” પર્વમિત્રના આવા વચન સાંભળી મંત્રીએ નિત્યમિત્રના કરતાં તેને બહુ માન આપ્યું અને તેની પ્રશંસા કરી. પર્વમિત્રે પોતાના મિત્રના ખયાલ માટે ઘણું યત્ન કરવા માંડ્યો, પરંતુ રાજાનો ભવ વધવા માંડ્યો, તેવામાં પેલો ત્રીજો પ્રણામમિત્ર મંત્રીની પાસે આવી મળ્યો ન થઈ આ પ્રમાણે બોલ્યો—“ મિત્ર, તારી બુદ્ધિવાળી મતિમતી પત્નીની પ્રેરણાથી હું તારો પાસે હાજર થયો છું. શા માટે ચેક કરે છે ? હું તારી પાસે હાજર છું. મારી હાજરીથી વિષ્ણુ-વાસુદેવ જેવાં પણ તને કંઈપણ કરવાને સમર્થ થઈ શકે

તેમ નથી. હે મિત્ર, માફ સામર્થ્ય જેવું તેવું નથી. મારી જ્ઞાત્રાથી વર્ષોદ વર્ષો છે. સસુદ્ર મર્યાદા તોડી શકતો નથી, દ્રવ્યના નવનિધિઓ પ્રગટ થાય છે અને ચિંતામણિ તથા મંત્રોનો મહિમા સ્ફુરે છે. હું મારી મરજીથી નિર્ધનોને ધનવાન કરું છું, કુબુદ્ધિવાળાઓને સદ્ગુણ-દ્વિવાળા બનાવું છું, મૃગલાઓને વાઘ કરી દઉં છું અને સંકને અ-કવત્તી બનાવી દઉં છું. “મેં આ માણસનો કાંઈપણ સત્કાર નથી કર્યો,” એવું તું તમાં પણ લાવીશ નહીં. હું પ્રત્યુપકારની ઇચ્છા રાખતો નથી. હું ભાડાને તાબે રહેનારો નથી પણ શુદ્ધભાવને તાબે રહેનારો છું. તારો શુદ્ધભાવ છે, તેથી હું આજે તારા નિત્યના પ્રણા-મોનો અનુભવી થવા ઇચ્છું છું. હે મિત્ર, તું તારી પ્રિયા સહિત મારી સાથે ચાલ, હું તને જ્યાં ઉપદ્રવ ન થાય, તેવા સ્થાનમાં લઈ જઈ.”

પ્રણામમિત્રના આ વચન સાંભળી મંત્રી સચેતન ખુશી થઈ ગયો. પછી વિશ્વના અને પોતાના હિતકારી એવા તે પ્રણામમિત્રને આગળ કરી મંત્રી પોતાની પ્રિયા સાથે તે પ્રદેશમાંથી ચાલી નીકળ્યો અને કોઈ દેવાલયમાં તેણે નિવાસ કર્યો. ત્યાં મંત્રી ઘણું સુખી થયો હતો, તથાપિ તે પ્રણામમિત્ર તેને ત્યાંથી પણ બીજે ઠેકાણે લઈ ગયો. કારણ કે, પ્રાયઃ રાજ વિરુદ્ધ માણસોને એક સ્થાને સ્થિતિ કરવી ઉ-ચિત નથી. વિશ્વને હિતકારી એવો પ્રણામમિત્ર તે પોતાના મિત્ર સચેતનને મૂલ નગરમાં લઈ જવાને એક સારા સ્થાનમાં લઈ ગયો, તે સ્થાનમાં પ્રણામમિત્રના પ્રભાવથી તે ચિરકાલ રહી ભોગ ભોગવ-વા લાગ્યો.” રાજ ઉગ્રશાસન પોતાના બાતમીદારોથી અહીં રહેલા મંત્રીને જાણે નહીં, એવા ઇરાદાથી તે પ્રણામમિત્રે તેનો વેષ બદલાવી નાંખ્યો અને પછી તેને ત્યાં રહેલા સાર્થવાહની પાસે લઈ ગયો. સા-ર્થવાહ કહ્યું, “વત્સ, તું ભાગ્યવાન છે કે, જે તને આવો મિત્ર મળ્યો. અમે પણ એ મિત્રના બળથી એ નહારા રાજ ઉગ્રશાસનને છોડવાની ઇચ્છા રાખીએ છીએ. તું હવે કદિ પણ એ મિત્રથી વિરુદ્ધ થઈશ નહીં. તેમ તારે કદિ પણ આ સાર્થને છોડી દેવો નહીં. તને આ માર્ગે ચાલતાં બે વાઘ મળશે, અને ત સામા ઉડી આવશે, તો પણ તેઓ-નાથી તારે બીહુવું નહીં. વળી રસ્તામાં ચાલતાં અંતરાય કરનારા છ-

વાનળ, પર્વત, જાળ અને ખાડાઓ આવશે, તેમને પ્રશમ, ઠેમળતા, સરળતા અને સંવરૂપી મંત્રીથી નિવારીને આગળ ચાલ્યા કરવું. માર્ગે કોઈ સુંદર છાયાવાળું વન આવે તો તેમાં દોકાવું નહીં. ચોર લોકોનું સૈન્ય આવે તો તેને બલવડે જીતી લેવું. હે વીર, આ શીખા-મણુ ધારણુ કરીને આ રસ્તે ચાલીશ તો તું ધારેલા ઇષ્ટ નગરમાં પોહોંચી જઇશ.”

સાર્થપતિની આ શીખામણુ અને તેની આજ્ઞાને તે માન્ય કરી તે મંત્રી એવી સરલતાથી ચાલ્યો કે જેથી તે વિકટ જંગલને ઓળંગી નિર્વિઘ્ને શિવનગરમાં પોહોંચી ગયો. તે વખતે વિશ્વ હિતકારી પ્રણામમિત્ર બોલ્યો—“હે મિત્ર, આ નગર તરફ જો. જે નગરમાં ઉગ્રશાસન રાજાથી નિર્ભય થઇ લોકો સુખે રહેલા છે. આ નગરમાં તું નિત્ય યુવાવસ્થાવાલો અને મૃત્યુના ભયથી રહિત થઇ અનંતકાલ સુધી નિષ્કંટક સુખ ભોગવ્ય.” આ પ્રમાણે કહી શુદ્ધ રનેહવાલો તે વિશ્વહિત પ્રણામમિત્ર પોતાના મિત્રને તે શ્રેષ્ઠ નગરમાં પ્રવેશ કરાવી ત્યાંથી પાછો વળી ગયો. કારણકે, તેને એવી રીતે સર્વ જગતનો ઉદ્ધાર કરવાનો છે.

જંબૂ કુમાર કહે છે, “હે સુંદરી, ઉપર કહેલી કથામાં શું તત્વ રહેલું છે? તે તું સાંભળ. જે દેશ કહેવામાં આવ્યો, તે આ સંસાર સમજવો. જે નરસમુદ્ર નામે નગર કહેવામાં આવ્યું તે મનુષ્ય ભવ સમજવો. જે ઉગ્રશાસન રાજા તે કર્મનો વિપાક જાણવો. જે સચેતન મંત્રી, તે જીવ અને તેની જે મતિમતી સ્ત્રી તે બુદ્ધિ સમજવી. જે તેનો નિત્યમિત્ર કહેવામાં આવ્યો તે શરીર સમજવું. જે બીજો પર્વમિત્ર કહેવામાં આવ્યો, તે પરિજન-પરિવાર સમજવો. અને જે ત્રીજો પ્રણામમિત્ર કહ્યો, તે ધર્મ જાણવો. જે રાજાનો કોધ, તે મત્યુ દશા જાણવી, તેનું રક્ષણ નિત્યમિત્રરૂપ શરીરથી થઇ શક્યું નહીં. જ્યારે નિત્યમિત્રરૂપી દેહ જાણ્યો ઓળખીતો જ ન હોય, તેમ નિશ્ચેષ્ટ થઇને ખાટલે પડ્યો, પછી બંધુવર્ગ રૂપી પર્વમિત્ર ધન અને વચનવડે પ્રયત્ન કરતો આવે છે, પરંતુ જ્યારે રાજાના કોપરૂપી મૃત્યુનો ભય વૃદ્ધિ પામે છે, એટલે ધર્મરૂપી પ્ર-

શ્વામ મિત્ર તે મંત્રીરૂપી જીવને દોરીને સ્વર્ગલોકરૂપી બીજે સ્થળે લઇ જાય છે, પાછો તે જીવ ચ્યવીને મનુષ્ય ભવમાં આવે છે, જે સાર્થ કહેવામાં આવ્યો તે મુનિઓનો ગણ સમજવો. તે સાર્થનો સ્વામી તે ગુરૂ બાણવા. જે વેષ બદલાવવો તે દીક્ષા સમજવી. સાર્થપતિએ જે શિખામણ આપી, તે ગુરૂનો ઉપદેશ સમજવો. જે રસ્તામાં બે વાઘ કહ્યાં, તે રાગ અને દ્વેષ સમજવા. જે પ્રથમ વગેરે થી અટકાવી શકાય એવા દાવાનળ પ્રમુખ કહ્યાં, તે ચાર કષાયો સમજવા. જે માર્ગે સુંદર છાયાવાળું વન કહેવામાં આવ્યું. તે વિષયો બાણવા અને ચાર લોકોની સેના કહી તે પરીપક્ષો સમજવા. જે ભારે જંગલ કહેવામાં આવ્યું, તે મોહ સમજવો. અને જે ઇષ્ટ નગર કહેવામાં આવ્યું, તે મોક્ષ સમજવો. હે સુંદરી, તેથીજ હું આ દેહ અને કુટુંબનો સ્નેહ છોડી ધર્મની સેવા કરવાની ઇચ્છા રાખું છું”

આ વખતે આઠમી શ્રી જયશ્રી બોલી—“હે પ્રિયપતિ, મનના ખોટા સંકલ્પો કરી સરળ હૃદયવાદી અમોને ચટ્ટ નામના તાપસની જેમ કેમ છેતરો છો?

કૌશિક નામના ગામમાં ચટ્ટ નામે એક ઘણો મૂર્ખ તાપસ રહેતો હતો. તે હંમેશાં શરીર ઉપર ભરમ ચટ્ટ તાપસનું ચોપડી ફરતો હતો. તેની વાણી પણ ઘણીજ દ્રષ્ટાંત. રૂક્ષ-કઠોર હતી. એક વખતે તેણે સ્વપ્નામાં પોતાનો મઠ લાડવાના સમૂહથી ભરેલો બોયો,

જ્યારે તે પ્રાતઃકાલે જાગ્રત થયો ત્યારે તેણે પશુના કરતાં પણ વધારે જડ જેવા પોતાના શિષ્યોને આ પ્રમાણે કહ્યું, “હે વસો, સાંભળો. આપણે હંમેશાં લોકોના ધરમાંથી ભિક્ષા લાવીને ખાઈએ છીએ પણ સામગ્રીની ન્યૂનતાને લઈને આપણે કોઈને પણ જમાડ્યો નથી પરંતુ આજે મારામાં એવી શક્તિ આવી છે કે, જેથી હું સ્વેચ્છાથી બધા લોકોને જમાડી તૃપ્ત કરી બલિ અને કુર્ણુ વગેરે ઉદાર પુરુષોની પંકિતમાં મારા આત્માને મુકી શકીશ. હે શિષ્યો, તમે એક મોટો મંડપ બનાવો અને સર્વ લોકોને ભોજનનું સત્વર આમંત્રણ આપો” ચટ્ટ તાપસના આ વચન ઉપરથી તેનાં શિષ્યોએ તરત મં-

ડપ ઉભો કયો અને સર્વ લોકોને નિમંત્રણ કર્યું. તરતજ લોકો વિસ્મય પાત્રી એકઠા થઈ ગયા અને પંકિતથી જમવા બેસી ગયા. અનુક્રમે તેમની આગળ થાળો મુકવામાં આવ્યા. તે વખતે ચદ્દે પોતાના શિષ્યોને આ પ્રમાણે કહ્યું “ અરે શિષ્યો, શો વિચાર કરો છો ? આપણા મઠની અંદરથી લાડુઓ લાવો અને કાંગ અને કોદર જેવા હલકા ધાન્યના રસને બાણનારા આ લોકોને પીરસી તૃપ્ત કરો ” ચદ્દે તાપસની આવી આજ્ઞા થતાં તે શિષ્યોએ મઠના દ્વાર ઉઘાડ્યાં, ત્યાં તેમાં લાડુ કે કાંઈ પણ જોયું નહીં. તત્કાલ તેમણે શુરૂને આવી બાણાનું કે, મઠમાં કાંઈ નથી તે મઠતો જીર્ણ થયેલા કુવાના જેવો તદ્દન ખાલી છે. ” તે સાંભળી, ચદ્દે તાપસ બ્રહ્મી ચડાવીને બોલ્યો “ અરે મૂર્ખ શેખરો તમે સુધં જાઓ, એટલે તે લાડુઓને જોઈ શકશો, મેં પણ સ્વપ્નામાંજ એ લાડુઓ જોયા હતા. ” આ સાંભળી લોકો તાલીઓ પાડી કલકલ શબ્દ કરતાં પોતપોતાને ઘેર પાછા ચાલ્યા ગયા અને લાડુની લાલચ છોડી જે પોતપોતાના ઘરમાં હવું તે ખાઈ શાંત થયા. હે સ્વામિનાથ, જેમ પોતાની બુદ્ધિમાં કલ્પિત એવા ભોજનના દાનથી લોકોમાં તે ચદ્દે તાપસનો ઉપહાસ થયો હતો. તેમ પણ સુખની ખોટી આશા ધારણકરો લોકોના ઉપહાસનું પાત્ર થશે નહીં ” જંબૂકુમાર બોલ્યો- ‘ હે પ્રિયા, તને વિષયની તૃષ્ણા કેમ ક્ષોભ કરે છે ? હે વિદ્વાન સ્ત્રી, ગર્ભરૂપી અંધ કૂપમાં વસવાની પીડા શું તને નથી યાદ આવતી ? દેવતાઓ પણ જેનાથી ત્રાસ પામે છે, એવા ગર્ભરૂપી કુવામાંથી મુક્ત થઈ તું પાછી તેમાં ફરોવાર પડવાને કેમ ઇચ્છે છે ? તું લલિતાંગની જેમ તુચ્છ બુદ્ધિવાળી લાગે છે. ”

વસંત રૂતુની જેમ ‘સુમનસની શ્રેણીથી શ્રેષ્ઠ એવું વસંતપુર નામે નગર છે. તેમાં આશ્ચર્યની વાત એ છે લલિતાંગનું દ્રષ્ટાંત. કે ગોપતિના કર કઠોર નહતા. તે નગરમાં યુદ્ધને વિષે તીક્ષ્ણ-હૃથીયારો વાપરવામાં રસિ

૧ વસંત સુમનસ-પુષ્પોની શ્રેણીથી શ્રેષ્ઠ છે અને આ નગર સુમનસ-સારા વિદ્વાનોની શ્રેણીથી શ્રેષ્ઠ છે.

૨ ગોપતિ-રાજના કર-કઠોર નહતા એટલે થોડા કર હતા. અને ગોપતિ સૂર્યના કર-કિરણો કઠોર-આકરાં નહતા વસંત રૂતુમાં સૂર્યના કર આકરાં હોય છે.

ક એવો શતાયુધ નામે રાજા હતો. તેને નવયૌવનના બલથી છકી ગયેલી લલિતદેવી નામે એક રાણી હતી. એક વખતે લલિતદેવી મેડેલના ગોખ ઉપર બેઠી હતી, તેવામાં તે નગરના શ્રીમાન્ ગૃહસ્થ સમુદ્રદત્તનો પુત્ર લલિતાંગ તેણીના જોવામાં આવ્યો. તે શ્રેષ્ઠપુત્ર જાણે શરીર ધારી કામદેવ હોય, તેવો દેખાતો હતો તે સુંદર તરૂણને જોતાં જ દુર્બલ ગાય જેમ કાઢવમાં ખુંચી જાય તેમ તેણીની દ્રષ્ટિ તેના પર ખુંચી જઈ. મનનો અને શરીરની ચેષ્ટા જાણવામાં ચતુર એવી ચતુરિકા નામની સખીએ તે વાત જાણી લીધી. યુવાન લલિતાંગ પાણુ મરૂ ભૂમિનો મુસાફર જેમ સરસીને જોઈને ઉભો રહે અને કોયલ જેમ આશ્રવૃક્ષની લતાને જોઈ ચિથર રહે તેમ તે સુંદર કાંતિવાળી રસિક રમણીને જોઈ ચિરકાલ ઉભો રહ્યો, બંનેના પરસ્પર પ્રેમ બંધાઈ ગયો.

એક વખતે રાજા શતાયુધ કૌમુદી મહોત્સવ જોવાને વનમાં ગયો. તે વખતે રાણી લલિતદેવી તે અવસરનો લાભ લેવાને પોતાને માથું ડુબે છે, એવું બાનું કાઢી મેડેલમાં રહી હતી. તેણી કામદેવની પ્રતિમાને જોવાને તે તરૂણ લલિતાંગને ચતુરિકા દાસીની પાસે મેડેલમાં બોલાવી લીધો. રાણીના શરીરરૂપી સરોવરમાં રમણ કરી તે યુવાને લાંબા વખતના વિરહનો તાપ શાંત કરી દીધો. યુવાન લલિતાંગ રતિ ક્રીડામાં મગ્ન થઈ ત્યાંજ પડ્યો રહ્યો, તેવામાં રાજા શતાયુધ વનમાં ક્રીડા કરીને મેડેલમાં આવ્યો. તે વખતે જરા ભય પામેલા ચતુર નાજર લોકોએ રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું, “ હે પ્રજાપાલ, આપના રાણી પતિવ્રતા છે અને અમારી દ્રષ્ટિ છલ્લતાથી ભરેલી નથી, પરંતુ અમોને ઋણચદાન આપી આપે અંતઃપુરની તપાસ કરવી યોગ્ય છે. ” નાંજર લોકોના આવા વચન ઉપરથી રાજા સિદ્ધ પુરૂષની જેમ કાંઈપણ શબ્દ કર્યા શિવાય છુપી રીતે જનાનામાં આવ્યો. તે કાલે ચતુરિકા દાસીની દ્રષ્ટિ દ્વાર ઉપર હતી, એટલે તેણીએ તત્કાળ રાણીને જાહેર કરી દીધું. તેજ સમયે કામ રહિત થયેલી રાણી લલિતદેવીએ અંતરમાં ભય પામી સખીઓની સાથે તે પડેલા લલિતાંગને ઉપાડી પથ્થરની જેમ બારીએથી ગંદકીના ખાંણ કુવામાં ફેંકી દીધો. ક્રીડાઓના સમુદયથી ભરપુર એવ ક્રીડયથી ભરેલા અને

વમન તથા લાળના જથ્થાવાલા તે ખાળકુવાની અંદર પડેલો લલિ-
તાંગ નરકના કીડાની તુલનાને પ્રાપ્ત થયો. રાણી લલિતદેવી પ્રતિદિન
જમ્યા પછી જે અજીકું હોય તે તેમાં નાંખતી તે વડે લલિતાંગ કુત-
રાની જેમ પોતાના પ્રાણનો નિર્વાહ કરતો હતો. તેમાં રહી કંટાળી
ગયેલા લલિતાંગે પોતાના મનમાં વિચાર્યું કે, “ જો હું આ મલના
કુવામાંથી બાહર નીકળું તો પછી કદિપણ વિષય લોભવીશ નહીં. ”
આવા આવા વિચાર કરતો અને જીવવાથી કંટાળી ગયેલો તે લલિ-
તાંગ નારકીના જીવની જેમ જીવવા લાગ્યો. તેવામાં વર્ષોરૂતુ આવી.
એટલે વર્ષોદના બોહોલા પાણીએ તેને તે કુવામાંથી બાહર કાઢી
નાંખ્યો. પછી જરા પરાક્રમ વિનાનો તે તણાંતો તણાંતો શેહેરની બા-
હર આવેલી એક બાઇમાં કચરાની જેમ પડી ગયો, જલથી જેનું શ-
રીર ફૂલી આવ્યું છે, એવા તે લલિતાંગને જલના મોજાઓ તે બાઇ
માંથી ઉછાળીને ઠાંઠે લાવ્યા, તેવામાં જાણે તેના સત્કર્મની દશા હોય
તેવી કોઇ ધાત્રી ત્યાં આવી ચડી, તેણીએ તેને જોયો. શરદાનું જેમ
હંસને કમલ તરફ લાવે તેમ તે ધાત્રી તેને એલખી પોતાને ઘેર
લાવી, અને સ્નાન વગેરે કરાવી તેને પાછો નવીન કરી દીધો. ” આ
વખતે આઠે સ્ત્રીઓએ એકી સાથે જંબૂકુમારને કહ્યું કે, “ તે લલિ-
તાંગ પાછો પુષ્ટ શરીરવાળો થાય અને તેને જાઇ કામાતુર થયેલી તે
રાણી તેને બોલાવે તો તેને તે રાણી પાસે જવું યોગ્ય છે કે ન જવું
યોગ્ય છે ? અરે ! એક મંદ બુદ્ધિવાળો માણસ પણ જાણી શકે કે,
તે રાણીની પાસે ફરીવાર જવું તેને યોગ્યજ નથી. ” આ વખતે જંબૂ-
કુમાર બોલ્યો, “ પ્રિયે, આ કથાનું તત્ત્વ શું છે ? તે સાંભળો, જે
લલિતાંગ તે લોભમાં લોહુપ એવો જીવ સમજવો. જે રાજાની રાણી-
ના લોભનું સુખ તે સુખ ભાગે—ઉપરથી મધુર એવું વિષય સુખ
જાણવું. જે ખાળકુવામાં વાસ, તે ગર્ભવાસ સમજવો. જે અજીકામલ
વગેરેનું લોભન, તે માતાના જમેલા અન્નપાણીના રસથી ગર્ભની
આજીવિકા સમજવી. જે ખાળકુવામાંથી માંડમાંડ બાહર નીકળવું, તે
જન્મ સમજવું અને જે ત્યાંથી નીકળીને બાઇમાં પડવું, તે સૂતિ-
કાગૃહનો વાસ સમજવો. જે ધાત્રી તે સર્વને ટેકો આપનારી સત્-
કર્મની રક્ષુર્તિ સમજવી. જે રક્ષુર્તિથી પ્રતિપાલનને પામેલો જીવ

યોગવન વયમાં સુંદર અને છે. જ્યારે તે ગર્ભવાસરૂપી કુવામાં રહેવાની વિડંબનાઓ સંભારવામાં આવે તો પછી કયો સચેતન પુરૂષ વિષય-ભોગમાં લોહપતા કરે ? હે પ્રિયાઓ, સંયમરૂપી અમૃત વિદ્યમાન છતાં કયો સુબુદ્ધિ પુરૂષ વિષયોમાં રમણ કરે ? કારણકે, તે વિષયો ભોગવતાં ખારા જલની જેમ ઉલટી વધારે તૃપ્તિ ઉત્પન્ન કરે છે માટે તમે વ્રતનું અને વિષયોના સમૂહનું પરિણામ હૃદયમાં વિચારી જેનું પરિણામ તમોને સાડું લાગે તેનું બુદ્ધિ પૂર્વક વિચારી સેવન કરો. ”

જંબૂકુમારના આ વચનોથી તે આઠે સ્ત્રીઓ પ્રતિબોધ પામી ગઈ. તત્કાળ તેઓ બોલી ઉઠી કે, “સ્વામિનાથ, તમે જીત્યા છો. શું ધ્રુવડપક્ષીની સ્ત્રીઓ સૂર્યની સ.થે સ્પર્ધા કરી શકે ? હે પ્રિય, તમોએ જે માર્ગનો આશ્રય કર્યો છે, તેજ માર્ગે અમારે આશ્રય કરવાનો છે. ગાડાનો અને ગાડોઓનો માર્ગ જુદો હોતો નથી. વળી તમો અમો આઠેને છોડી દઈ જે એક સ્ત્રીને વરવા સત્વર ઇચ્છા રાખો છો, તે મુક્તિ રૂપી સો જે કે અમારી સપત્ની છે, તો પણ અમો તેને જોવાની ઇચ્છા રાખીએ છીએ. હે પૂજ્યપાદ સ્વામી, મંદમતિવાળી અમો અબળાઓ તમ.રા એકની શરણે આવી છીએ, તેથી તમારે શિવમાર્ગે અમારી રાહ જોઈ અમોને સાથે લેવી જોઈએ. ”

આ વખતે પેલો ચોરપતિ પ્રભવ બેઠ્યો—“કામદેવના બળને હરનારા હે સુકુમાર જંબૂકુમાર, તમારું આ ચરિત્ર જોઈ અમો ચોર પણ ચમત્કાર પામી ગયા છીએ. આ પૃથ્વી ઉપર સર્વથી બળવાન હાથી છે, તેનાથી ક્ષુધા બળવાન છે, ક્ષુધાથી ધાન્યના દાણા બળવાન છે, તેનાથી શિલા બળવાન છે, કે જેના પુત્રો-૧ પાષાણોના બળથી અબળા સ્ત્રીઓ તે ધાન્યના દાણાને દળી નાંખે છે. તેનાથી લોહું બળવાન છે, તેનાથી અગ્નિ બળવાન છે, તેનાથી મેઘ બળવાન છે, તેનાથી તોફાની પવન બળવાન છે, તેનાથી સર્પ બળવાન છે, તેનાથી ગરૂડ પક્ષી બળવાન છે, તેનાથી વાસુદેવ બળવાન છે, તેનાથી ચક્રવર્તી બળવાન છે, તેનાથી દેવતા બળવાન છે, તેનાથી ઈંદ્ર બલવાન છે અને તેનાથી કામદેવ બલવાન છે. તેવા કામદેવને જીતનારા

અમે કોની સાથે સરખાવીએ ? હે વીર, અંબા જેવી તમારી વાણીએ મારી વિષયતૃષ્ણા ગળી ગઈ છે, માફ છે, માફ મોહરૂપી રજા શમી ગયેલ છે અને મારો મનરૂપી હંસ હર્ષિત થયો છે. હવે હું મારા બંધુઓની રજા લઈ તમારી પાસે દીક્ષાવ્રત લઉંશ. ” આ પ્રમાણે પ્રભવચોરે કહ્યું, તે સાંભળી, ‘ તને કોઈ હરકત નહીં કરે ’ એમ જંબૂકુમારે જણાવ્યું. પછી તે પ્રભવચોર તે ઘરમાંથી નીકળીને આવ્યો ગયો. તે પછી મોહના સમૂહને જેમ જંબૂકુમારે હર્યો, તેમ અંધકારને હરણ કરતો સૂર્ય ઉદય થયો. પ્રાતઃકાલે જંબૂકુમારે વ્રત લેવાનો નિશ્ચય કર્યો છે, એમ તેના માતાપિતા અને સસરાઓના જાણવામાં આવ્યું. આવી બાલ્યવયમાં પણ જંબૂકુમારની વ્રતની આસ્થા જોઈ તે માતાપિતા અને સાસુસસરાઓ પણ વ્રત લેવાને માટે ચત્ન કરવા તત્પર થઈ ગયા. એકજાણુ માર્ગે દોરનાર હોય તો પછી તેનો સાર્થ દોરાયજ છે. તત્કાલ નિર્ભળ જલથી ભરેલા સુવર્ણના કલશોવડે જંબૂકુમારને સ્નાન કરાવવામાં આવ્યું, તે જાણે તે કામદેવને જિતનાર થવાથી ઉત્તમ સુભટોની જાતિમાં શ્રેષ્ઠ તરીકે તેનો અભિષેક કરવામાં આવ્યો હોય, તેમ તે દેખાવા લાગ્યો. “ આ દેહના બલથી અંતરના પ્રબળ શત્રુઓનું બળ મારે જીતવું સહેલું થયું, ” એમ જાણે ધારતો હોય તેમ તેણે વીરપુરૂષની જેમ પેતાના દેહને ચંદનનું વિલેપન કર્યું. અંતરમાં પ્રજ્વલિત એવા ધ્યાનરૂપી અગ્નિના તેજ જાણે બાહર કુટી નીકળ્યા હોય, તેવા સુવર્ણમય ઘણાં આભૂષણોથી તેને વિભૂષિત કરવામાં આવ્યો. જેના સુગંધથી એકઠા મળેલા ભમરાઓના સમૂહના ગુંજારવથી શબ્દાયમાન થતી પુષ્પમાળાઓના ભારને વહન કરનારો જંબૂકુમાર જાણે જીતેલા કામદેવે છોડી દીધેલા હથીયારોને વહન કરતો હોય. તેમ દેખાવા લાગ્યો. ક્ષીરસાગરના કલ્પોલના જેવા ધોલા વસ્ત્રોથી શોભતું તેનું શરીર જાણે નકારા પરિણામવાળા ચંડાળના જેવા પાપકર્મોની મલિનતાને હણવાને તૈયાર થયું હોય તેવું દેખાતું હતું. તે પછી તેણે તે તે ઉપહારથી શુદ્ધ હૃદયે શ્રી જિનભગવાનની પૂજા કરી, તે જાણે શિવનગરમાં જવાની વિદ્યા સાધ-

નારા એવા મને મંગળ થાઓ, એવી તેણે ધારણા કરી હોય તેમ દેખાતું હતું. તે પછી “ સર્વને લક્ષ્મી છોડી દે છે અને હું લક્ષ્મીને બળાત્કારે છોડી દઉં છું,” એમ ધારી તે દાનવીર જંબૂકુમારે પોતાનું સર્વ ધન નવક્ષેત્રોમાં ખર્ચી નાંખ્યું. ત્યારબાદ તે શિવરૂપી પ્રાસાદ ઉપર ચડવાનો દાદર હોય તેવી શિખિકા ઉપર આરૂઢ થયો એટલે તત્કાલ તેના માતાપિતા અને શ્વસુરવર્ગ એક હૃદયવાળા થઈ તેને વીંટાઈ વધ્યા. જાણે મૂર્તિમાન ચારિત્ર હોય તેવા તે જંબૂકુમારને વામ ભાગે તેની આઠ પત્નીઓ વાહનપર બેસી ચાલવા લાગી. તે જાણે પ્રવચનની આઠ માતાઓ હોય, તેવી તે શોભતી હતી. તેની ઉપર સુવર્ણમય ઢાંડવાળા છત્રો ધરવામાં આંખા, તે જાણે તે છત્રોના મિષ્ઠી કામદેવને જીતવાથી તેને અનુસરનારા મેઘો લય પામીને વિદ્યુત સાથે જંબૂકુમારને સેવતા હોય, તેમ દેખાતા હતા. તેમની આગળ થતાં નાટકના તથા ભરૂં જાતના ઢોલના ધ્વનિઓથી દિશાઓના પ્રાંત ભાગ બેઠેરા થઈ જતા હતા, આ પ્રમાણે અનાદત્ત નામના ઇંદ્રે જંબૂકુમારનો નિષ્ક્રમણ મહોત્સવ કર્યો હતો.

“ અમે જીના માણસોએ પુરાણ વગેરેમાં પણ કોઈ ઠેકાણે આવું સાંભળ્યું નથી,” એમ બોલતા એવા નગરજનોની વાણી જોઈ સાંભળતા હતા અને જોણે કરેલા કામદેવના વિજયનું વર્ણન બંદિજનો કરતા હતા, એવા જંબૂકુમાર યાચકો ઉપર સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરતા અને નગરની નારીઓના આશીર્વાદો સાંભળતા જ્યાં સુધર્મા ગુરૂ રહેતા હતા, તે વનમાં આવી પહોંચ્યા. ત્રણ જગત્માં વિલક્ષણ એણે જંબૂકુમારનું યૌવનવયનું આ ચરિત્ર જોઈ જાણે વિરમય પામ્યા હોય તેમ પવને હલાવેલા તે ઊઘાનના વૃક્ષો પોતાના મસ્તકને ઘુણાવતા હતા. પોતપોતાના માલામાં બેઠેલા પક્ષીઓ પણ જાણે જંબૂકુમારના ચરિત્રની મનમાં ભાવના કરતા હોય તેમ મૌન ધારણ કરી તેમને પ્રીતિથી વિલોકતા હતા.

વનમાં આવી પહોંચ્યા પછી જાણે વ્રત લેવામાં વિલંબ થવાથી લય પામ્યા હોય તેમ તત્કાળ પરિવાર સહિત શિખિકામાંથી નીચે ઉતર્યો અને ગુરૂને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી આ પ્રમાણે બોલ્યા “ ભગવન,

હું ૧ દુર્ગતિના લયથી રત્નાકર જેવા આપના શરણે આવ્યો છું. તેથી હે વિભુ, મને ચિંતામણિ જેવું ચરિત્ર આપવાને આપ પ્રસન્ન થાઓ. શ્રી જિનમતરૂપી સરોવરમાં રહેલા સિદ્ધાંતરૂપી રસ ભરિત અમૃતનું તૃષ્ણાથી પાન કરતાં એવા મારા આ સંસારજનિત તાપને આપના ચરણની છાયા છેદી નાંખો—પૂર્વે જે મુક્તાભરણ—મોતીઓના આભૂષણવાલા, વિક્યાનન—પ્રકુલિત મુખવાળા અને શ્રુતાર્થરસ—અર્થ ધનના રસને સાંભળનારા હતા, તે અત્યારે મુક્તાભરણ—આભૂષણોને છોડનારા, વિક્યાનનલોચ્ચથી કેશરહિત મુખવાળા અને શ્રુતાર્થરસ—આગમના અર્થનો રસ જાણનારા એવા જંબૂકુમારને હૃદયમાં હર્ષ ધરતાં એવા ગુરૂએ તત્કાલ દીક્ષા આપો. તે સમયે પોતાને શમરાજ્યની પ્રાપ્તિ થવામાં કારણરૂપ એવા પોતાના પુત્ર જંબૂકુમારની માતાપિતાએ આ પ્રમાણે પ્રશંસા કરી, “પ્રાચે કરીને પુત્રો જીવતા માતાપિતાના અલકત હોય છે, અને મરી ગયા પછી લકત હોય છે, પરંતુ આ જંબૂકુમાર પુત્ર તો અમારો જીવતાજ લકત થયો હતો. જંબૂકુમારના સસરાઓએ આ પ્રમાણે પ્રશંસા કરી. “પ્રાચે કરીને જમાઈ સસરાના કુલની લક્ષ્મીરૂપી સરિતા તેને શોષનારો ગ્રીષ્મ ઋતુ હોય છે, પરંતુ આ જંબૂકુમાર જમાઈએ તો અમોને ઊલટો શમતાનો નિધિ આપ્યો છે. જંબૂકુમારની પત્નીઓએ હર્ષથી જણાવ્યું કે “ભર્તા આભૂષણોના ભારથી પોતાની ભાર્યાને આ ભવસમુદ્રમાં ડુબાવી દે છે, પરંતુ અમારા પતિ જંબૂકુમારે તો અમોને આ ભવસમુદ્ર તરાવી દીધો છે.”

તે પછી સાંચકાલે દીપકની કાંતિની જેમ, મેઘની વૃષ્ટિમાં સરિતાના પ્રવાહની જેમ અને ઊત્તમ ભૂમિમાં વૃક્ષના અંકુરની જેમ મહાત્મા જંબૂકુમારમાં તત્કાલ સંવેગ પ્રગટ થઈ આવ્યો કામદેવના સંગી મોહરાજને તેણે સર્વથા દર્શાવ્યો, એ ઘટે છે. કારણ કે, ગુરૂના પ્રસાદથી તેઓ દ્વાદશાંગીમાં બળવાળા થઈ ગયા હતા. ચૈદ રત્નોના જેવા ચૈદ પૂર્વોથી અને નવ નિધિ જેવા નવ તત્ત્વોથી યુક્ત થયેલા

મુનિ જંબુકુમારે સર્વ ક્ષમા 'ભૂતોતુ' ચક્રવર્તીપદ્મ પ્રાપ્ત ઠયું, એ સર્વ રીતે ઘટિત છે.

તે પછી પેલો પ્રભવચોર પોતાના સ્વજનોની રક્ષ લઈ આવ્યો, તેણે ગણધર પાસે આવીને દીક્ષા લીધી. ગણધરે તેને મુનીંદ્ર એવા જંબુકુમારને શિષ્ય તરીકે સોંપી દીધો હતો.

શ્રી વીરભગવાન મોક્ષે ગયા પછી વીશ વર્ષે નિર્મળ કીર્તિ-વાળા શ્રી સુધર્મા ગણધર કેવળજ્ઞાનની લક્ષ્મીનું લીલાવૃદ્ધ થયા હતા. તે પછી આઠ વર્ષે તેઓ પ્રધાન ગુણોથી યુક્ત એવા યુગ પ્રધાન થયા હતા. પછી જંબૂસ્વામીને ઘણા ગણ સોંપી બાણે નિશ્ચિંત થયા હોય, તેમ તે સુખમાં ગણધર મોક્ષ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થયા હતા. શ્રી વીરપ્રભુના નિર્વાણ પછી ચાસઠ વર્ષો ગયા ત્યારે જંબૂસ્વામીએ શ્રુત કેવલી થયેલા પ્રભવને પોતાના ગણના ભારનો 'ધુર્ય' બનાવ્યો હતો. પછી સમય પ્રાપ્ત થતાં ત્રણ જગતના જનસમૂહે જેમના ચરણ યુગલને વંદના કરી છે, એવા શ્રી જંબૂસ્વામીને અંધકારને ભેંદનાર મોક્ષ માર્ગમાં દીપક જેવું કેવળ જ્ઞાન પ્રગટ થયું હતું. ૧ વલ્લિક ભ-તિમાં પરીક્ષા કરવાની કલા છે, એ વાત સત્ય ઠરે છે, કારણ કે, જંબૂ-કુમારે એકલાને લઈને એક મુક્તિરૂપી કાંતા મેળવવાને માટે પોતાની મનોહર એવી પણ આઠ સ્ત્રીઓને છોડી દીધી ત્યારે તે મુક્તિરૂપી કાંતા પણ કૃતજ્ઞતાને યોગ્ય એવા તે એકજ વરને પ્રાપ્ત કરી તે દિવ-સથી ભારતવર્ષમાં બીજા કોઈપણ પુરૂષને વરીજ નહીં.



૧ મુનિપક્ષે ક્ષમાભૂત એટલે સહનશીલમુનિઓ અને ચક્રવર્તીપક્ષે ક્ષમાભૂ-ત એટલે રાગભૂતો. ૨ ભારવાહક. ૩ જંબુકુમાર વલ્લિક હતા, તેથી તેણે મુક્તિ રૂપી એક સ્ત્રીની ઉત્તમ પ્રકારે પરીક્ષા કરી પોતાની આઠ સ્ત્રીઓને છોડી તેને પસંદકરી.

